alexandru mitru

muntele de aur

Alexandru Mitru

Muntele de aur

Colecția
locuri și
legende

Coperta :

adrian dumitrache

alexandru mitru

muntele de aur

Legende și povești din Munții Apuseni

Cuvînt înainte de
Acad. Mihai Beniuc

Ed. a V-a

Editura pentru turism
București — 1974

Cuvînt înainte

Munții Apuseni, pe lîngă minunile geografice vărsate de natură ca dintr-un corn al abundenței, pe lîngă frămîntata istorie a oamenilor ce-i populează, sînt un mozaic al îndeletnicirilor umane: ciubărari, geamgii, olari, șubari, fierari, spătari, lemnari, stînjenari și băieși, ca să enumăr doar cîteva, completate de noi moduri de muncă productivă și creatoare, aduse de industrializarea modernă a României socialiste.

Băieșii, adecă minerii, sînt ca profesiune din cei mai vechi, încă din epoca preromană, scormonitori ai miezului de aur din miezul muntelui ori căutători ai metalului nobil în nisipul din albia rîurilor. În afară de frumusețile naturale, creste de munți, peșteri, ape, aurul și sărăcia din trecut a oamenilor oprimați și exploatați au dus faima Munților Apuseni, departe, peste meleagul ce se numește Țara Moților.

Aurul și sărăcia! Pare paradoxal, dar cine cunoaște istoria acestei părți străvechi a pămîntului românesc, revoltele, eroii și martirii săi din cursul secolelor știe că toate filele scrise cu sînge pe plaiurile acestea au fost proteste împotriva jafului și nedreptății sociale din partea celora care pătrundeau cu sila în munți, ca să ia bogățiile localnicilor și să-i forțeze să scoată aur pentru venetici. „Sînge și aur" — împrumutînd titlul unui volum de versuri al lui Ady — s-ar putea numi istoria acestui pămînt al moților. Căci moții nu numai de aur au fost jefuiți, ci adeseori a trebuit să-și verse sîngele pentru a-și apăra drepturile și străbunele lor așezări

În ciuda vitregiilor sorții, peste întregul ținut, pe Arieș, pe Crișuri, pe Someș, pe Roșia Montană, ori pe Arada, plutește aurul poeziei, ca o toamnă strălucitoare sub urzeala cumplită a faptelor și sub glasul tulnicelor, răzbătînd din creste pe văi.

Alexandru Mitru în savuroasa carte „Muntele de Aur" sesizează tocmai această poezie și, pe strunele proprii, îi dă o nouă rezonanță artistică. În cartea sa, care a trecut de patru ediții tipărite în zeci de mii de exemplare în românește, cele nouă plăsmuiri legendare pe care le cuprinde sînt o încîntare pentru cititorii de toate vîrstele.

Cunosc și Munții Apuseni și pe autorul poveștilor „Muntelui de Aur", atît de popular, mai ales, în rîndurile celor tineri, pe care i-a educat ca profesor și continuă să-i educe, prin scrisul său, la scară de masă. Tocmai de aceea m-am întrebat în ce stă taina farmecului cărții, care te prinde de la prima la ultima pagină și te urmărește apoi mai departe. Poate că răspunsul este acesta: Prin pînza vrăjită a poeziei și basmului se străvede neîntrerupt și lumea oamenilor, înțelepți dar și crînceni la nevoie, a oamenilor în al cărui suflet își are rădăcinile această poezie distilată prin filtrele de meșter ale lui Alexandru Mitru.

Alexandru Mitru a străbătut din dungă în dungă Țara Moților și și-a îmbibat sufletul cu frumusețile ținutului, împletite cu suferințe al căror ecou mai răsună cum atingi o stîncă, afli numele unei văi sau munte, și stai de vorbă cu oamenii din „Munții care poartă aur", mai puțin azi decît în trecut, și mai poartă aurul ce nu se gată al suferințelor întruchipate în poezie. Aici a găsit Alexandru Mitru izvorul inspiratelor lui povești.

Citindu-i cartea te simți ispitit să cunoști Munții Apuseni, să mergi pe drumeagurile din văi și de pe culmi, prin sate risipite pe coaste ori adunate pe cîte-o vale și să cunoști acești oameni ai dîrzeniei și ai cîntecului, fie ei băieși din minele adînci — dintre care cele părăsite au „vîlvă", adecă o stăpînește o zînă rea —, fie dogari, stînjenari din păduri ori colindători de țară cu vase de lemn, fie bătrîni, femei ori copiii care nu-și mai părăsesc locurile natale ori încă nu le-au părăsit. Pe unii i-a statornicit noua viață industrială a țării și au devenit meșteri ai construcției socialiste.

Iar dacă-ți sînt cunoscuți Munții Apuseni ori ai venit de acolo, ca semnatarul acestor rînduri, citind cartea lui Alexandru Mitru, simți un imbold de întoarcere spre plaiurile cu păduri și cu băi de minereu de aur, ca să te scalzi în fîntîna de apă vie a poeziei ce nu a secat cituși de puțin pe acolo. Alexandru Mitru a știut să țină seamă nu numai de specificul locului, dar și de o permanență a basmului românesc: înfrîngerea de către bine a răului.

Ori ce ghid ori hartă geografică și-ar lua cineva pentru a călători prin Munții Apuseni, nu le-ar descoperi farmecul deplin fără călăuza de basm ce i-o oferă cartea lui Alexandru Mitru. În Munții Apuseni, nu numai crestele unde te așteaptă vreun strat de edelweis, nu numai sonorele izvoare și foșnitoarele păduri, ci și basmele sînt la ele acasă.

M. BENIUC

iunie 1973

Înainte de poveste

Se spune din bătrîni că sus, în muntele Mare, pe creştetul cel mai înalt, ar fi o colibă de aur. În colibă sînt nouă copii — copiii muntelui de aur.

Copiii au un tulnic şi un mănunchi de flori. Cînd suflă o dată din tulnic, se porneşte iarna, cînd risipesc flori se apropie vara.

Cine la colibă poposeşte — pe laviţa de aur se odihneşte. Fiecare copil cîte un basm îi povesteşte. Seara începe basmul şi dimineaţa se sfîrşeşte.

Iată, ascultaţi, fiecare copil ce povesteşte !

Judecata Crişanului

Numai un lucru făptuit cu cinste şi cu dreptate are temeinicie. Iar înşelătorul, mai devreme sau mai tîrziu, îşi primeşte plata ce i se cuvine.

De mult, de mult tare, pe vremea cînd munţii cei înalţi ai Zarandului erau numai cît nişte movile, iar lupii şi urşii cunoşteau limba oamenilor şi stăteau cu ei la sfat prin păduri, trăia într-un sat oarecare un flăcău crişan, pe nume Simion.

Vrednic flăcău era Simion. De intra în baie, ciurul lui pentru cernut aurul — şaitrocul — îi rămînea cel mai plin ; de pleca la vînătoare, venea cu spinarea încărcată cu dihănii. Atît era de vrednic, că multe, multe fete l-ar fi vrut de bărbat. Dar el iubea numai pe una ; o iubea pe Ileana, cea mai mîndră dintre fetele din munţi. Era aşa de frumoasă Ileana, că inima lui Simion i se oprea în piept cînd o privea. Ochii îi erau ca mura coaptă, buzele roşii ca zmeura şi pielea obrazului albă, albă ca praful alb de nea, cînd se aşterne la începutul iernii, neîntinată, peste munţi. Pentru ea, pentru Ileana, urca flăcăul pe stînci mai sus decît capra neagră, ca să-i culeagă primăvara cele dintîi flori de «ochii miresii» şi să i le aducă în dar. Pentru ea se afunda în vîjoi, în căderea de apă cea mai furtunoasă, cătînd toamna păstrăvii cei mari : păstrăvii cu piele de argint, însemnaţi cu puncte negre. Pentru ea, pentru Ileana, şi-ar fi dat flăcăul şi viaţa, dacă ar fi fost ne-

voie, ca s-o poată ocroti de orice rău. Atîta îi era de dragă Ileana lui Simion.

Nici ea nu-l iubea mai puțin pe flăcău. Îi plăcea mai cu seamă să-l privească dimineața-n zori, cînd Simion se ducea în baie — în mina de aur a obștei. De multe ori pleca împreună cu el. Intra flăcăul în scobiturile muntelui și ieșea de-acolo purtînd pe umeri sacii cu piatră. Avea brațe vînjoase Simion. Purta sacii cu piatră ca pe niște fulgi. Cu pisălogul zdrobea piatra pînă o făcea ca făina. Făina de piatră o așeza pe jgheabul de lemn, căptușit cu o țesătură aspră de lînă, ce se cheamă herchiu. Pe deasupra, Ileana arunca apă cu ciubărul. Praful de piatră fugea la vale și în lîna herchiului rămînea numai aurul. Scutura apoi fata herchiul într-un vas cu apă și Simion cernea cu măiestrie aurul în șaitroc, așa cum cern grîul oamenii de la cîmpie. Ileana lega aurul amestecat cu argint viu într-o bucățică de pînză și-l trecea prin foc. Și bucățelele de aur se lipeau într-una singură, mare cît o alună. Alunele de aur le da Simion fetei pe care o iubea. Pentru că în curînd, curînd de tot, ei trebuiau să se însoțească, și Ileana să-și pună peste cosițele negre broboada de nevastă.

Iac-așa treceau zilele lor.

Simion clădise cu mîinile sale casa în care aveau să stea. O clădise întreagă din lemn de brad, acoperită cu șindrilă.

O făcuse după datină : în tindă cu camniță — locul unde se face și se păstrează nestins focul casei. Ba-i făcuse Ilenei și-un război de fag, în care ea-și țesea cămăși, cusute cu fir de aur pentru ziua nunții.

Și ziua nunții se apropia cu grăbire. Toate le aveau pentru nuntă, toate fuseseră pregătite ; numai inele n-aveau.

Pentru inele strînsese Ileana într-o năframă alunele de aur scoase de Simion din baie, aur din cel mai curat, scînteietor ca stelele.

— Am să plec în cetatea din vale, la meșterii făurari, să ne facă inele, spuse într-o zi Simion logodnicei sale.

— Du-te şi să vii degrabă! îi răspunse fata. Uite, am să-ţi dau după obicei o straiţă, ţesută de mîna mea. O să-ţi poarte noroc. Zînele pădurii, muntelui şi băii au să-ţi ajute. Iar înlăuntru, în straiţă, îţi pun boabe de mei, ca să ai merinde pentru drum.

Pleacă Simion.

Pe umăr ţine agăţată straiţa, plină cu boabe de mei, şi în cureaua de peste mijloc — în şerpar — poartă năframa Ilenei, unde se găsesc ascunse alunele de aur pentru inel.

Coboară Simion, coboară pe potecile de munte, zile şi nopţi în şir.

Într-un tîrziu ajunge la drumul mare. Acolo, iacătă un han. Pînă atunci flăcăul nu ştiuse ce-i acela han. Hangiii şi neguţătorii nu apucaseră încă să pătrundă în ţinutul munţilor crişeni.

Inima flăcăului este veselă, veselă de tot, la gîndul cununiei cu Ileana. Şi hangiul are băuturi bune. Are vinars — rachiu de cireşe; are şi rozalie — vinars de cel roşu îndulcit cu miere. Igreţii — lăutarii — cîntă din cetere, precum se spune în locurile acelea la viori, cîntă din fluiere şi din cimpoaie.

Simion îşi agaţă straiţa într-un piron de lemn, scoate praf de aur dintr-un buzunărel al şerparului şi-l pune pe masa hangiului; iar hangiul cu nas roşu, cu bărbuţa rară şi cu ochi vicleni aduce două căni: una cu vinars şi alta cu rozalie şi porunceşte igreţilor să cînte mai cu foc.

— Cîntaţi, măi, dă glas şi Simion. Că pînă ce-or da viscolele iernii mă însoţesc cu Ileana cea frumoasă. Şi acum mă duc să fac inele pentru amîndoi.

Se învîrteşte capul lui Simion de băutura cea dulce.

— Ai aur? îl întreabă hangiul.

— Am... Alune de aur am! se fuduleşte Simion. Ce? Munţii nu sînt ai noştri? Aurul nu este al nostru?

Şi igreţii cîntă. Strunele ceterii se îngînă voioase cu fluierul şi cu cimpoiul. Opincile parcă saltă singure în loc.

Hangiul îşi frămîntă în palmă bărbuţa şi se gîndeşte. Se gîndeşte, cuprins de lăcomie:

— Unde-şi ţine crişanul alunele de aur? Poate în straiţă!

Pune mîna pe straiţa flăcăului şi o clatină încetinel. Sună boabele de mei.

— Asta-i aur. Aur curat! socoteşte hangiul. Cu grabă, dar pe nesimţite, desprinde din piron straiţa cu mei a lui Simion şi în locul ei agaţă alta cu pietriş mărunt de prund.

Cine-i mai fericit decît Simion? Se gîndeşte la Ileana şi se veseleşte. Băutura-i dulce şi igreţii îi cîntă. Numai că deodată-şi aminteşte:

— Şi încotro e drumul spre cetate? Cat pe meşterii cei mari... Mai dă-mi, hangiule, nişte merinde şi să plec!

— He, he! Ai greşit drumul! îi răspunde hangiul. Treci către asfinţit muntele Mare, treci trei păduri şi trei pîraie, şi ai să dai de cetatea cu meşteri care fac inele. Iacă, să-ţi dau aici nişte merinde pentru drum. Ţi le-am pus în straiţă. Sînt ouă fierte, ouă de găină... Şi acum, porneşte!

Apucă Simion straiţa din mîna hangiului, socotind că-i a lui, şi pleacă. Începe să urce pe muntele Mare; urcă, urcă, şi ajunge pînă sus.

Se făcuse noapte. Atît era de întuneric, că nu se mai vedea la un pas. Frigul îl cuprindea din toate părţile, răcorindu-i mădularele încinse de focul aprig al băuturii. Ca să se încălzească scapără amnarul şi aprinde focul la poalele unui brad, călcînd datina care nu îngăduie astfel de fapte. Da' ce mai ştie şi nu mai ştie o minte tulburată de vinars despre datină şi obiceiuri din străbuni?

Aprinde deci focul la poalele bradului. Îşi scoate din spinare ţundra, haina ţărănească de crişan, o aşterne jos, se culcă pe ea şi visează. În vis se făcea că hangiul cel cu nas roşu şi cu bărbuţa rară crescuse mare şi gros cît un munte; că stătea undeva sus pe un alt munte şi zvîrlea asupra lui cu bolovani.

Atuncea se trezeşte. Dincolo de creştetele albe ale muntelui Mare răsar zorile cenuşii.

Simion se freacă la ochi și privește în jurul său. Chiar lîngă el vede o vulpe. E o vulpe roșie, cu ochii ca sticla verde, ce se uită țintă către el. Se uită unul la celălalt cît o clipită ; apoi vulpea piere-n pădure, măturînd frunzișul cu coada ei stufoasă.

«De nu mi-ar fi zor la drum, he, he, cumătră vulpe, ai rămîne fără blană !» se gîndește Simion.

Pe urmă, cum îi era foame, vru să fiarbă niscai boabe. Da' ia de unde nu-s. Și ia priviți ! În loc de boabe, e numai pietriș.

Nu se știuse pînă atuncea în neamul crișenilor nici de hoție, nici de înșelăciune ; cum nu știau crișenii nici de hangii sau de negutători.

«Să știi că vulpea n-a fost vulpe, își zise în sinea lui Simion. O fi fost zîna pădurii. M-a pedepsit pentru că am călcat datina și am aprins foc la rădăcina bradului. Mi-a schimbat straița cu boabe și mi-a pus în loc alta cu pietriș. Numai ouăle de la hangiu mi le-a lăsat...»

Desface Simion ouăle din coaja lor, mănîncă și se gîndește :

«Mi-a dat hangiul vinars și l-am plătit. Mi-a dat ouă fierte și nu l-am răsplătit cu nimic... Ei, lasă, am să merg dintîi în cetate la făurari ; da-n calea-ntoarsă am să trec pe-aici. Că praf de aur am destul în șerpar ; și-am să-i plătesc !»

Pleacă iară pe cale Simion. Trece peste trei păduri și peste trei pîraie și-ajunge la cetate. Găsește meșterii pe care-i căta, își făurește inele și pornește pe drum înapoi.

Da pînă să plece, se schimbase vremea. Căzuseră frunzele pădurii și începuse iarna. Munții se învăleau în țundra lor de ceață. Pe creștete își puneau cușmele albe de zăpadă.

Vifornița sufla. Sufla mai tare ca niciodată și aducea cu ea nori negri și pîntecoși ; sufla și urla ca haitele de lupi flămînzi cînd coboară în faptul iernii noaptea, și pătrund în sat. Sufla vifornița și brazii cei înalți gemeau.

A pornit ninsoarea mai devreme ; da' cuvîntul crişanului e cuvînt. Unde s-a pomenit crişan să-şi calce cuvîntul ? A' rămas să plătească hangiului ouăle ce le-a mîncat. Oricît o fi viforniţa de mare, oricît ar fi ocolul de lung, Simion se gîndeşte numai la una : va plăti hangiului datoria. Şi asta numaidecît, înainte de a se duce spre casă, la cununia cu Ileana.

De unde avea să ştie Simion că hangiul îi schimbase straiţa cu gînd de înşelăciune ?

Suflă viforniţa şi toate potecile muntelui au fost acoperite de ninsoare. Ici, colo, abia se mai zăreşte cîte-o colibă de muntean, cu vîrful afară din zăpadă. Înotînd prin troiene, Simion ajunge la colibă şi întreabă :

— Nu ştiţi unde e satul acela la un drum mare unde s-a aşezat un hangiu, cu nasul roşu, bărbuţă rară ; da' cu berbinţe — cu butoaie — pline de vinars şi în hanul căruia cîntă zi şi noapte igreţi ?

Uneori Simion primeşte cîte o îndrumare ; alteori cei întrebaţi nu ştiu ce să răspundă. Drept răspuns, dau numai din cap nedumeriţi şi îl îmbie pe drumeţ să intre mai bine în colibă, la adăpost.

Simion stă cîteodată, o clipă doar, în cumpănă, dar repede se hotărăşte :

— Nu ! Am mai întîi o datorie de plătit. Şi un crişan nu-şi calcă pentru nimic în lume cinstea lui. Apoi am zor, ca să ajung acasă mai curînd la cununia cu Ileana.

Şi o porneşte iară mai departe.

Furtuna este tot mai turbată. Asemenea iarnă nu s-a mai pomenit. Nămeţii se înalţă, ca alţi munţi întregi, pe culmile munţilor. În văi zăpada creşte, adunată de vînt, aşa încît prăpăstiile nici nu se mai cunosc. Un pas greşit şi Simion s-ar afunda pentru totdeauna sub pătura albă şi tăcută a acestei cumplite ierni.

Nici fiarele nu mai ies din culcuşurile lor. Abia, cînd şi cînd, se mai aude cîte un urlet de lup flămînd, îngropat sub zăpadă în văgăuna lui.

Nimic nu-l înspăimîntă pe flăcău. Colo alunecînd, ici scufundîndu-se pînă la gît în nămeţi, dincoace căţărîn-

du-se pe gheaţă, cu mîinile şi picioarele sfîşiate, Simion înaintează mereu.

Şi merge flăcăul, merge, luptînd din răsputeri cu viscolul cumplit, flămînd şi îngheţat pînă la oase. Merge fără odihnă, ba găsind, ba rătăcind urma potecilor din munte ; întrebînd din colibă în colibă, acolo unde le află, pînă ce ajunge iară la drumul cel mare, pe care-l mai străbătuse odată.

Tot umblînd prin munte, căutînd drumul acesta, trecuse iarna jumătate. Da' iată, drumul este aci în faţă şi iată hanul. La o parte oboseală, foame şi frig ! Simion este la capătul suferinţelor. Aşa crede flăcăul, şi văzînd hanul pe care îl caută de atîta timp, îi vine să zboare sau să joace de bucurie.

Îşi încordează puterile şi, înotînd prin nămeţi, ajunge la uşa hanului. Intră. Înlăuntru este cald. În vatra largă arde focul ; pe vatră, într-un ceaun, fierb cîrnaţi cu usturoi, şi într-altul, mămăligă de mei. Pe mese sînt oale cu vinars. Şi igreţii cîntă.

Simion îşi scoate, după cuviinţă, căciula de pe cap ; se dezmorţeşte puţin lîngă foc, desface un buzunărel de la şerpar, scoate o unghie de praf de aur dinlăuntru şi îl pune pe masa hangiului, zicînd :

— Iacă am venit să-ţi plătesc o datorie, de care poate nici că-ţi mai aminteşti.

Hangiul face ochi mari şi se scarpină în bărbuţa cu fire rare şi cărunte, neamintindu-şi, dar prefăcîndu-se că-şi aduce aminte :

— O datorie ? Păi da. Ştiu. Adică, şi la urma urmei, cine nu-mi este mie pe-aici dator ?

— Eu nu sînt de prin locurile acestea ! rîde Simion. Da' am trecut prin han înainte de-a începe viscolele iernii şi mi-ai dat vinars. Ţi l-am plătit. Mi-ai dat pe urmă şi nişte ouă fierte. Şi nu ţi le-am plătit. Eram cam tulburat de vinars şi am uitat. Am avut atunci şi un necaz, cu straiţa dată de Ileana. Aveam înlăuntru mei. Da-n locul ei am găsit alta cu pietriş...

În cugetul hangiului se face deodată lumină. Îşi aminteşte tot : cum schimbase straiţa băiatului crezînd că are aur în ea, cum îi pusese în loc alta cu pietriş.

— Da ce stau eu să-ţi spun toate astea? urmează Simion cu voioşie. Am făcut cale lungă, peste munte, prin viforniţă ca să-ţi plătesc. Nimeni dintre crişeni n-a rămas vreodată dator. Cum era să rămîn eu? Că nu mi-ar fi tihnit bucatele la ospăţul nunţii. Ia aurul ăsta. E mai mult decît preţul ouălor, da' îţi plătesc şi întîrzierea. Uite-aşa, sînt darnic, ca să-mi fie nunta cu noroc.

Hangiul ascultă, cu ochii ţintă la unghia de praf sclipitor de pe tejghea, da' mintea lui e aţîţată de lăcomie. Flăcăul a terminat ce-avea de spus şi hangiul tot mai chibzuieşte.

Chibzuieşte ce chibzuieşte şi nasul din roşu ce era i se face vînăt. Apoi, zburlindu-şi bărbuţa ca ţepii unui arici, strigă :

— Eşti un înşelător !

Simion nu ştie ce să creadă. Nu auzise vorba asta încă nici un crişan. Pune numai mîna pe cuţitul de sub curea şi îl ridică :

— Pentru vorba asta ai să plăteşti.

Ţipă hangiul ca din gură de şarpe :

— Să vie birăul, să vie! Mă ucide înşelătorul !

A venit biroul. Îi spun şi unul şi altul păsul. Întîi hangiul :

— A trecut odată pe-aici prin han omul acesta. L-am omenit şi i-am dat ouă, merinde pentru drum. El s-a dus şi nu mi le-a plătit. Să-mi dea acuma, în schimb, preţul cît toate păsările ce-ar fi ieşit din acele ouă, dacă ar fi stat sub cloşti şi nu în pîntecul crişanului. Păsările s-ar fi ouat. Din ouă ar fi ieşit alte păsări, sute şi mii. Pe toate să mi le plătească. Şi mai ales c-a vrut să mă ucidă...

Rosteşte şi crişanul :

— Am bătut cale lungă, cu primejdia vieţii, prin viscol, peste munte, ca să plătesc datoria făcută fără voie, pe care hangiul o şi uitase ! I-am dat o unghie din praf de aur, de-o sută de ori mai mult decît preţul ouălor. Asta ca să mă plătesc de întîrziere. Drept mulţămită, hangiul m-a făcut înşelător şi asta nu poate îngădui un crişan.

Stă biräul pe gînduri, cu capul în pămînt, vreme îndelungată. Abia într-un tîrziu ridică fruntea, spunînd :

— Crişanul Simion, venit aci de peste munte, este într-adevăr un înşelător. El n-a plătit ouăle atunci cînd le-a luat. Pentru că din ele, dacă nu le-ar fi dat fără bani crișanului, hangiul ar fi putut avea cu vremea sute sau poate mii de păsări. Şi preţul lor de-acuma crișanul nu vrea să-l plătească...

— Nu ! rostește Simion. Nu-l plătesc, pentru că nu e drept.

— Nu-l plătește ! zice și biräul. Ba încă a vrut să-i ia și viața hangiului. Pentru asta, eu hotărăsc ca Simion să ispășească, dînd o donicioară de aur, sau va sluji în băile hangiului șase ani fără simbrie.

Se ridică flăcăul și rosteşte cu tărie :

— Nu-i drept. Hangiul e înșelător. Da' de pedeapsa crişanului nu va scăpa. Niciodată n-au să ierte crișenii pe un înșelător.

Îl iau străjerii pe Simion și-l duc în baie să mărunţească piatră pentru hangiu, să scoată aur pentru hangiu.

Trudeşte el în baie o zi, două, trei — cine mai ştie cît o fi trudit ? Trudește și se gîndește : cum să plătească și de data asta hangiului ce i se cuvine, cum să se răzbune ; se gîndește la Ileana lui cea dragă.

Trudeşte Simion. Se hrăneşte cu te miri ce şi doarme în scobitura stîncii din care scoate piatră. Noaptea se culcă pe piatră. Ține pumnii strînşi şi socoteşte cum să pedepsească pe hangiu. Se culcă și visează. În vis îi apare zîna băii. E o fecioară îmbrăcată în haină de băieș, cusută cu fir roșu, încălțată cu cizme bătute în ținte și cu potcoave de aur. Părul galben ca aurul îi atîrnă pe spate pînă la călcîie și în mînă ține dalta de fier.

— Ascultă — spune zîna — mergi pe dată în baia părăsită, și ce-i găsi acolo adu la judecata cănunţilor, la judecata bătrînilor, mîine cînd răsare luna.

Simion se trezește din somn. Cum se trezește, se ridică şi o porneşte către baia părăsită. În baie se aude

ciocănind o daltă de băieş. Se ia după sunetul dălţii şi merge, merge, pînă ce ajunge în fundul băii. În lumina ştearţului — a lămpii de miner — se vede un bătrîn cu barba colilie, care zace acolo pe un ţol putregăit.

— Bine-ai venit, flăcăule! murmură bătrînul, clătinîndu-şi capul albit de ani.

— Cam rău te-am găsit, moşule! îi răspunse Simion, sărutîndu-i mîna. Ia spune-mi mai întîi, cine eşti?

— Sînt ce eşti şi tu, după vorbă şi purtare; şi sînt ce-ai putea să fii, dacă nu mă scoţi de-aici, să mă duci la judecata cănunţilor, la judecata celor mai bătrîni din sat; care după datină numai o dată la zece ani se ţine. Ei, şi dacă mintea ţi-o fi tot atît de ageră, cum ţi-i şi firea, ai să izbuteşti.

— Te-am înţeles, moşule! grăieşte flăcăul. Eşti crişan ca şi mine, şi de nu m-oi grăbi să te duc la masa judecăţii cănunţilor, ce o să fie mîine la răsăritul lunii, s-ar putea s-ajung să mă prăpădesc şi eu aşa pe un ţol putregăit, sub puterea hangiului şi biräului, care, după cum am aflat abia acum, sînt fraţi buni amîndoi.

— Drept ai vorbit, flăcăule! incuviinţează moşul. Am fost băieş, slugă la hangiu. Cînd n-am mai fost bun de trudă, m-a zvîrlit aci stăpînul, ca să pier. Numai că o dată cu mine zace alăturea, într-un cotlon, şi un cal bătrîn şi bolnav, cu o straiţă de gît. Să-l luăm şi pe el cu noi, poate ne-o fi bun la ceva.

Cată Simion şi găseşte alături, într-un cotlon, calul. Iar de gîtul calului, o straiţă ponosită. Se uită la ea. E straiţa lui, pe care i-a dat-o la plecare Ileana. Se minunează flăcăul. Cum de o fi ajuns aici?

Povesteşte bătrînul cum straiţa asta a furat-o hangiul unui biet crişan, socotind că are aur înlăuntru; dar, văzînd că-s numai boabe de mei, a pus de le-a rîşnit şi a fiert din făina lor mămăligă omului bătrîn, înainte de a-l azvîrli în baie ca să-şi dea sfîrşitul. Apoi a pus în straiţă o mînă de paie şi a agăţat-o de gîtul calului, tot ca ultima hrană înainte de moarte.

— Cu merindele acestea am vieţuit pînă acum şi mă mir că n-am murit. Da' mi-a dat putere nădejdea că tot

voi apuca judecata cănunţilor : că vreun om bun, vreun băieş ca şi mine, mă va găsi înainte de moarte şi mă va duce la masa judecăţii, ca să-mi capăt dreptatea. Acum m-ai găsit tu şi ştiu că ai să mă ajuţi !

Se dumireşte Simion. Se dumireşte de toate.

Povesteşte şi el bătrînului ce i s-a întîmplat şi se sfătuiesc ei împreună. Suie apoi pe moşneag pe spinarea calului şi apucînd calul de coamă, îi trage pe amîndoi afară.

— Să mergem către judecata cănunţilor ! grăieşte bătrînul. Acum, o dată la zece ani, cînd judecă bătrînii satului, nu mai sîntem în stăpînirea biräului şi a hangiului. Putem să ne spunem păsul şi să ne dobîndim dreptatea !

Se dumireşte tot mai mult Simion. Tot mai bine se dumireşte şi tot mai tare arde în el dorul de răzbunare. Ascultă sfaturile pe care i le dă moşneagul şi pornesc tustrei către locul judecăţii.

Este departe locul judecăţii. E tocmai în pădurea de brădet de pe munte. Într-un loc luminos, sub bătaia lunii, s-au ridicat perdele şi acoperiş de cetină ca la stîni. Un foc mare, aprins din zece trunchiuri de brazi, arde la mijloc. De jur împrejur sînt scaunele cănunţilor. Către întunericul şi desişul pădurii stau cei ce au să se plîngă.

Iar lîngă foc, pe o movilă de pămînt, aşternută cu cetină, sînt aşezaţi acei ce sînt chemaţi la judecată. Făcliile lungi de răşină aruncă umbre vinete pe chipurile oamenilor adunaţi.

Se începe judecata. Cănunţii ascultă. Hangiul şi biräul se frămîntă, hei, ce se mai frămîntă ! Pe unul l-a înşelat hangiul în socoteli şi l-a trimis în baie să-i muncească fără simbrie. Pe altul l-a asuprit biräul la judecată.

Noaptea se apropie de sfîrşit. Cînd cîntă cocoşii, judecata cănunţilor e şi ea sfîrşită.

— Mai are cineva să se plîngă împotriva hangiului ? întreabă cănunţii.

Pe munte urcă Simion. Calul, cu moşneagul pe spinare, a rămas lîngă desiş.

— Eu mai am! răsună glasul său. Sînt un drumeţ, un crişan, mă cheamă Simion.

— Dacă nu eşti de la noi, de ce ai a te plînge?

Simion se încruntă, ridică pumnul în sus şi pe urmă îl îndreaptă către hangiu:

— Mai întîi şi mai întîi — rosteşte el cu tărie — vreau să povestesc că, în urmă nu cu multă vreme, am poposit în hanul acestui om cu nas roş şi bărbuţă rară.

— Ştim! Ştim! îşi amintesc unii oameni din mulţime. Spunea că merge în cetatea cea mare din vale, ca să-şi facă inele pentru cununie. A mîncat bucate din han, a băut vinars şi a plecat plin de voioşie.

— A băut, a mîncat, dar n-a plătit! taie oamenilor cuvîntul hangiul. Este un vîntură-lume şi un înşelător, şi a fost pedepsit de birău cum se cuvine. E sluga mea acum.

Fără să se tulbure, cu acelaşi cuvînt puternic, Simion urgisitul adaugă:

— I-adevărat că am băut şi am mîncat. Da-n timpul acesta hangiul m-a furat de straiţă. A crezut că-i aur înlăuntru. Mi-a luat straiţa mea cu boabe de mei şi mi-a pus în loc alta cu pietriş. Ameţit de vinarsul tulbure al hangiului, n-am băgat de seamă. Ba am crezut că e vreo şotie a zînelor, pentru că am făcut foc la poalele unui brad, călcînd datina străbună. Mai pe urmă am aflat tot... Am fost furat de hangiu.

Hangiul tropăie pe loc, se strîmbă şi ţipă:

— Minte vîntură-lume şi înşelătorul de peste munţi. Minte. Să dovedească mai întîi.

Se sfătuiesc între ei cănunţii, plecîndu-şi capetele cu plete albe laolaltă.

Se vede bine cine-i înşelătorul, da'judecata-i dreaptă. Cuvîntul nu-i destul. Trebuie mărturie.

Cel mai bătrîn din sfatul cănunţilor se ridică şi, cu glasul tremurat, grăieşte:

— Simion crişanul să dovedească precum că straiţa i-a fost furată şi hangiul îşi va primi pedeapsa.

Se repede flăcăul lîngă desiş şi vine cu straiţa ponosită. O ridică în sus și o arată cănunţilor, o arată mulţimii adunate :

— Vedeți, oameni buni ! Astă straiţă a fost făcută de mîna miresei mele. A fost plină cu boabe de mei. Acum, de cînd slugăresc la hangiu, am găsit-o în baia părăsită. Hangiul mi-a furat-o. Meiul mi l-a prăpădit. Şi în loc mi-a pus altă straiță, plină cu pietriş din prund.

Sare în sus hangiul și își smulge de necaz bărbuţa. Răcneşte ascuţit :

— Minte, minte ! Asta este straița mea. Simion vîntură-lume nu-i numai înșelător, este și mincinos. Să dovedească precum că-i straița lui și mă plec judecăţii. Numai să dovedească.

Se strîng iar laolaltă cu capetele cănunţii. Înţeleg ei bine că dreptatea e a crișanului. Da' straița singură nu poate vorbi și trebuie mărturie cu glas de om.

Se ridică din nou cel mai bătrîn cănunt şi rosteşte întristat :

— Nu-ţi putem face dreptate, crișene ! N-ai om ca să ne fie mărturie și straiţa singură nu-i de ajuns.

— Vreţi om mărturie ? întreabă Simion.

— Da. Asta e nevoie ! spun cănunții.

— Da, da. Să aduci om mărturie ! se bucură hangiul, tropotind pe movilă, socotind că asta nu e cu putință. Adu om aici !

— Aduc om ! grăiește limpede Simion.

— Aduce om ! Aduce !... rosteşte ca un ecou mulţimea, uimită și înveselită că se face dreptate şi biruie crișanul pe hangiu. Aduce om ! Ha, ha !

Se repede crișanul iar lîngă desiş şi trage de coamă calul bătrîn ce abia-și mai ține zilele, purtînd pe spinarea lui pe moșneag.

Se-ngălbenește hangiul și-ar vrea să fugă, să se facă pierit. Da'oamenii îl țin. Moşneagul, sprijinit de Simion, descalecă la masa judecății și-ncepe mărturia. Povestește tot din fir-a-păr cum l-a văzut pe hangiu furînd straița cu boabe de mei a crişanului, socotind că-i plină cu aur şi punîndu-i în loc alta cu pietriş.

Pe urmă, din mei a făcut mămăligă și i-a dat-o lui, ca hrană de comînd ; iar în straiță a pus paie pentru cal. Și pe amîndoi i-a trimis să moară în baia părăsită, pentru că nu mai puteau munci. Acum să plătească hangiul pentru fapta lui și să fie pedepsit, după obicei, ca fur și omorîtor de bătrîni.

Se iscă murmur în mulțime. Glasuri mînioase se ridică din toate părțile. Cănunții sînt tulburați da'totodată bucuroși. Adevărul iese la iveală. Crișanul a adus mărturie glas de om.

Vîntul a început să sufle, de parcă și el ar fi fost mînios, împrăștiind scîntei din focul cel mare și azvîrlindu-le în ochii vicleni ai hangiului, pîrlindu-i bărbuța.

Întrebă cănunții pe Simion :

— Crișene, dreptatea ta e dovedită ! Ai fost furat de straiță și de mei. Ce ceri acum răsplată de la fur ?

— Cînd am făcut popas în han — dă glas flăcăul — am băut vinars și l-am plătit. Am mîncat și ouă, și nu le-am plătit. După obiceiul nostru din bătrîni, am socotit că cel dintîi lucru ce se cuvine este ca să-mi plătesc datoria făcută fără voie. Pentru asta am făcut cale lungă. Am străbătut muntele, înfruntînd furtunile, primejduindu-mi zilele. Am dat hangiului pentru ouăle mîncate praf de aur, cît de o sută de ori prețul ce se cuvenea, ca să-mi plătesc întîrzierea. În loc de mulțămită, hangiul m-a făcut înșelător și a chemat birăul să mă asuprească. M-a osîndit ca să plătesc tot păsăretul ce-ar fi ieșit din ouă, pînă cine știe cînd, dacă ar fi fost la cloșcă. Așa că eu, după pedeapsa hotărîtă mie de birău, cer la fel. Să-mi plătească hangiul tot meiul, ce-ar fi ieșit pînă cine știe cînd din boabele de mei, dacă erau semănate și nu rîșnite. Cu aur să-mi plătească. Sau de nu, să-mi fie slugă mie, cum i-am fost și eu lui.

Strigă mulțimea adunată și cere :

— A dat birăul pedeapsă nedreaptă crișanului, de două ori mai grea să fie pedeapsa dată hangiului. Să plătească hangiul și pentru moșneagul pe care a vrut să-l dea morții. Să plătească și birăul, că-i jude ticălos ! Să-și primească amîndoi pedeapsa.

Își aude birăul numele și saltă cu pîntecul înainte la masa judecății :

— Stați ! Stați, cănunți, și nu hotărîți. Cum o să plătească hangiul meiul tot ce-ar fi ieșit din boabele aflate în straiță ? Că meiul a fost rîșnit. Și din mălai de mei nu iese verdeață. Nu are nimica de plătit.

E viclean birăul. Da'moșnegii sînt înțelepți. Rostește moșneagul azvîrlit de hangiu în fundul băii părăsite :

— Nici din ouăle fierte pe care le-a mîncat flăcăul nu puteau ieși pui și birăul l-a osîndit cu o donicioară de aur, sau șase ani de trudă fără simbrie. Și dacă din ouăle fierte pot ieși pui, cu atît mai vîrtos crește verdeață din mălaiul de mei.

— Așa este ! Să plătească hangiul, să plătească și birăul ! strigă tot mai tare oamenii.

Se adună cănunții la sfatul cel mare. Îndelung se sfătuiesc clătinîndu-și pletele, mîngîindu-și bărbile. Pînă la urmă hotărăsc. Cel mai bătrîn dintre cănunți, cu glasul tremurat, rostește hotărîrea :

— Dacă a fost osîndit crișanul să dea o donicioară pentru ouăle mîncate și neplătite fără voia lui, atunci se cuvine ca hangiul să plătească o doniță de aur pentru meiul furat. Să mai dea hangiul încă o doniță pentru că l-a azvîrlit pe moșneag, ca să moară în baia părăsită, cînd n-a mai putut munci. Iar birăul să dea și el o doniță de aur pentru judecata nedreaptă.

Cum se tăvălesc, cum se mai tăvălesc pe jos de necaz hangiul și birăul, prin troianul de zăpadă ! Cum se mai dau cu capul de toți brazii !

Și-n vremea asta, Simion, moșneagul și calul se îndreaptă către casă, purtînd cu ei trei donițe cu aur.

Pe drum, picioarele bătrînului se-nzdrăvenesc ; se-nzdrăvenesc și picioarele calului.

Iar colo, în prag, în pragul casei clădite de Simion, așteaptă Ileana. Vornicul ospățului de nuntă stă gata să pornească. Cu plosca plină, sta gata să pornească în urma mirilor, a lui Simion crișanul și a Ilenei cea frumoasă.

Pălăria fermecată

Nevrednici de numele de oameni sînt acei care săvîrşesc totul pe limba lăcomiei. Că nu este meteahnă mai urîtă decît foamea nesăţioasă după avuţie !

Aşa, se povesteşte că trăia odată, într-un sat de crişeni, un om pe care-l chema Pătru şi care amarnic mai suferea din pricina lăcomiei celor avuţi. De copil argăţise Pătru prin pădurile cele mari, la tot felul de bogaţi. Aşa se scurgea viaţa lui : numai în muncă grea şi sărăcie. Argăţea la stăpînul unei păduri întinse. Tăia copaci, îi cioplea şi meşterea din ei ciubere, doniţi, cercuri, şindrile de acoperit casele şi cîte altele. Tot ce lucra sluga, punea stăpînul în legături mari, în chişiţe, pe cai ; le trimitea la tîrg şi le vindea. Umplea stăpînul şerparul cu aur şi trăia bine din munca lui Pătru. În schimb, acel care muncea... o să aflaţi îndată despre el.

Într-o seară lasă Pătru lucrul lui din hambar, unde tăia ciubere şi vine la pragul stăpînului. Cere să-i facă socoteală după munca din vară şi din toamnă.

Îi face stăpînul socoteala.

Nici un crăiţar nu are de luat Pătru, ba uite-l, mai este şi dator... Mai are de plătit şi darea către împărăţie.

Şi avea crişanul acesta şi-o casă de copii, care de care mai mărunţei şi mai neajunşi. Vorba cîntecului :

«Doi la oi,
doi la boi
doi cu nen-su la cimpoi,
doi în pat,
doi sub pat,
doi la vatra focului,
iar Ioniță și Matei
în căuș, că-s mititei...»

Vede bine Pătru că stăpînul îl înșală la socoteli. Și știe că de partea stăpînului sînt și socotelile, și biraul, și judecățile. Iar de partea lui numai sărăcia, foamea și biraele — dările cele mari. E mîhnit Pătru cum nu se mai poate. Neavînd altceva ce face, pornește spre casă. De jale, începe să cînte Pătru, cum cîntă întotdeauna săracul la necaz :

«Nu am pită, nu am sare,
Toate le-a dus darea mare,
Darea mare ce m-apasă,
De stă sufletul să-mi iasă.
Vin biraiele cu carul,
Ducu-mi straiul și mălaiul.
Ducu-mi tot, îmi las-amarul.
Și stăpînul cel bogat
Fără pită m-a lăsat
După lucrul ce-am lucrat...
Îmi cer prunculeții pită,
Da'vatra mi-i prăpădită...»

Se uită crișenii la Pătru cum se duce spre casă cîntînd cu durere, povestindu-și în cîntec tot focul care-i încinge inima. Da' cine poate să-i ajute ? Că și ei sînt la fel de oropsiți și de neajutorați. De sus, din cerul cenușiu al toamnei, a început să plouă. Numai că nu e ploaie destul de rece, ca să stingă jarul din pieptul lui Pătru. Îl așteaptă acasă copilașii și n-are să le ducă nici măcar o îmbucătură.

S-a făcut noapte. În coliba lui, Pătru chibzuiește. Chibzuiește bine pînă dimineața. Dimineața își pune pe

spinare țundra și își încalță opincile. Se duce la omul cel mai bătrîn și mai înțelept din sat. Știe Pătru că la vreme de necaz este bine să te sfătuiești și cu cei bătrîni. Ei au văzut și au trăit multe. Au urcat muntele vieții pînă aproape de vîrf și, privind în vale, îți pot spune fără greș ce poteci sînt bune și care sînt oprite de primejdii.

Se duce Pătru la bătrîn și îl găsește pe prispă, cu barba pînă la brîu, cu ochii slabi și lăcrămoși privind spre cerul nourat și în gura fără dinți cu o lulea din viță sălbatică, fumînd frunzulițe uscate de fag. Îi sărută Pătru mîna bătrînului, după datină, și îl roagă :

— Iartă-mă, tăicuțule, cum să plătesc eu răul ce mi-l fac cei lacomi și bogați ? Uite, biraele m-apasă și mă istovesc : iar stăpînul pădurii mi-a supt vlaga din mine și m-a înșelat. De foame mi-a murit femeia și-au rămas copiii orfani. Mai an m-au asuprit crîșmarul și popa... Învață-mă, tăicuțule cum să le plătesc ?

Fumează bătrînul din lulea frunzulițe uscate de fag și fumul se ridică alene în văzduh. Fumează preț de o lulea și pe urmă grăiește :

— Peștele cu ce se prinde în pîrîu ? Cu momeală... Care-i momeala pentru cei avuți ? Galbenii zimțuiți. Ei... momește-i pe bogați și au să cadă în undiță. Numai așa ai să le plătești !

A tăcut moșneagul. Se duce acasă Pătru și iar chibzuiește. Chibzuiește îndelung, zile și nopți, ba poate și săptămîni, pînă ce a înțeles tîlcul vorbelor moșneagului. Cînd îl înțelege, i se luminează chipul.

Ia copila cea mai mărișoară de mînă și pornește cu ea spre casa popii.

— Iată fata ! zise Pătru. Am venit ca s-o tocmesc slujitoare. E bună, vrednică și ascultătoare.

— Cît ceri pentru ea ?

— Nu mult...

— Cît ?

— Trei galbeni pe an, straie și mîncare. Numai că zece galbeni — simbria pentru trei ani și mai mult — îi vreau înainte...

Rîde popa în barbă. Are livadă cu pomi şi stupi de albine, are ţarina de arat, vite de-ngrijit, cînepă de împletit, covoare de ţesut şi cîte şi mai cîte. Cine să le facă ? Vin oamenii din sat şi îşi dau fetele slujitoare la el, cu simbrie mică. Au în casa popii mămăligă să se hrănească. I-a venit acum rîndul şi lui Pătru. Pesemne că e la strîmtoare.

— Bine. Îţi primesc copila ! zice popa. Ţi-o primesc să mă slujească, cu un galben pe an. Zece galbeni pe zece ani. Aşa ţi-oi da şi banii înainte, dacă-mi scrii zapis.

Stă Pătru şi se gîndeşte. Frumos mai îmbrobodeşte popa omul, cînd îl ştie c-a dat de greu ! Da n-ai ce-i face. Popa are galbenii, el hotărăşte.

— Să fie şi zece galbeni pe zece ani, dacă n-am altminteri încotro, se învoieşte Pătru. Numai că în zapis să fie scris că, de-oi avea vreodată zece galbeni, să-mi pot răscumpăra copila.

Rîde popa de se cutremură casa :

— De unde ai să ai, măi omule, tu vreodată zece galbeni de prisos ? Curg zdrenţele de pe tine şi ţi-e burta lipită de şira spinării ! Bine, scriu şi asta în zapis dacă vrei...

Moaie popa pana de gîscă în călimară şi scrie învoiala pe zapis. Desface lada cu galbeni şi îi dă în mînă lui Pătru simbria copilei pe zece ani. Îi numără galbenii şi întreabă :

— Îţi dai copila ca să te-apuci de vreun negoţ ?

— Ba de negoţ nu m-oi apuca ! Da' uite, umblă zvonul cu ursoaica din pădure...

— Cu ursoaica cenuşie, care vieţuieşte pe-aici prin munţi, zice-se de sute de ani ?

— Chiar de ea, şopteşte tainic Pătru. Se spune că are o pălărie fermecată, pe care, de vrei s-o dobîndeşti îi duci ursoaicei din pădure o oală cu miere şi un ulcior cu apă ne-ncepută. Îi pui jumătate din galbeni în oala cu miere, jumătate în ulciorul cu apă. Spui un descîntec, pe care l-am aflat... După aceea, ursoaica îţi dă pălăria. O scuturi cînd vrei şi curg din ea galbeni cu nemiluita... Scapă şi săracul Pătru de sărăcie...

Rămîne popa cu gura căscată, privind lung în urma lui Pătru, care merge fudul, cu zece galbeni în şerpar, drept pe drumul spre pădure...

Trece o zi, trec două ; au trecut şi trei. De trei zile într-una, Pătru mănîncă, bea şi se veseleşte cu copiii. Mănîncă pită de grîu, pită de făină albă cernută şi cu clisă — cu slănină de rîmător lată de-o palmă. Întind masă mare, pe ştergarele albe în faţa colibei, şi mănîncă toţi pe săturate. Crîşmarul însuşi le aduce mîncarea la colibă.

Nu mai vine Pătru să lucreze la stăpînul pădurii. Trimite numai vorbă că o să-şi plătească datoria, o să plătească şi birul şi o să-şi răscumpere copila din slujba popii. Dintr-o dată are numai treabă să bea şi să mănînce, ce n-a putut o viaţă întreagă. A venit lîngă colibă şi stăpînul pădurii ; a venit şi popa. Satu-ntreg a aflat taina. A şoptit-o popa la fiecare.

De fiecare dată cînd soarbe sau înghite, Pătru spune : «Ce-mi pasă ? Că pălăria mea plăteşte !»

Pe urmă porunceşte :

— Crîşmare ! Socoteala...

— Un galben costă totul ! zice crîşmarul şi se pleacă, de parcă-n faţa sa ar fi chiar groful, venit de pe domeniu, ca să petreacă aci în faţa colibei.

— Un galben, cheltuială pe mîncare şi băutură, în trei zile ? întreabă Pătru. Puţin.

Îşi scoate după aceea de pe cap pălăria. O scutură şi porunceşte :

— Plăteşte, pălărie !

Din pălărie cade un galben, neted pe feţe, zimţuit pe lături. Stăpînul pădurii, popa şi crîşmarul se uită unul la altul şi nu le vine să creadă. «Adevărat că Pătru are pălăria fermecată ! De-i lucrul acesta, adevărat, apoi pe tot atît de adevărat e că va trebui s-o piardă», se sfătuiesc între ei bogătaşii.

În ziua următoare e tîrg. Pătru merge printre tarabele neguţătorilor, cumpără cofeturi, bomboane şi alte dulciuri de le împarte la copii, cumpără stofe, pînzeturi şi alte multe. Îşi scutură pălăria şi-i porunceşte :

— Mai dă-mi un galben pălărie !

Şi pălăria lasă să cadă din ea un galben de aur, rotund şi zimţuit, aşa cum sînt numai galbenii adunaţi în lada fără fund a popii.

Se duc bogaţii la vrăjitoare :

— Ajută-ne să căpătăm noi pălăria fermecată ! Să nu fie Pătru mai avut ca noi...

— Am să v-ajut, dacă vă deşertaţi aci pe masă pungile cu galbeni.

Au scos bogaţii pungile şi le-au deşertat pe masa vrăjitoarei. Cînd vede vrăjitoarea purcoiul — grămada mare de bani — în faţa ei, aprinde focul în vatră, atîrnă deasupra un ceaun plin cu apă. Toarnă în apă cenuşă, pune şi trei cărbuni aprinşi şi începe să vrăjească.

Vrăjeşte ea multă vreme. La sfîrşit mai ia puţină cenuşă şi o pune în pungile goale ale celor trei bogaţi.

— Duceţi-vă acum la coliba lui Pătru şi cereţi-i pălăria, spune baba. Făgăduiţi-i în schimbul ei alte avuţii, şi o să v-o dea.

Se coboară peste sat vălul negru al înserării. Furişîndu-se prin întuneric, trei umbre, una lungă şi cocîrjată, alta grasă şi îndesată şi una mică şi pricăjită, se îndreaptă către coliba lui Pătru. Privesc înlăuntru prin băşica de porc ce ţine loc de fereastră. În colibă, prîslea, copilul cel mic, îi cere lui Pătru un lucru de joacă.

Pătru îşi mîngîie copilaşul pe părul zburlit şi trage cu ochiul la fereastră.

— O să-ţi dau şi jucărie, dragul tatii... Numai că dintr-o dată să te joci c-un galben zimţuit !

Scutură din pălărie şi dă poruncă :

— Slobozeş-te-mi încă un galben, pălărie !

Din pălărie cade iar un galben. Prîslea îl ia şi începe să-l arunce de-a dura pe jos. Ceilalţi copii mai mărişori sar şi ei :

— Dă-ne, tată, şi nouă galbeni să ne jucăm !

— Vă dă tata, vă dă la toţi... galbeni cîţi oţi vrea... Şi Pătru ridică pălăria să-i dea poruncă...

În clipa aceea, tustrei, cei de-afară, năvălesc pe uşă înlăuntru.

— Pălăria ! Dă-ne mai bine nouă pălăria.

— Pălăria ? se minunează omul. Pălăria fermecată, pe care o am de la ursoaica din pădure și care-mi dă galbeni cîți îmi trebuiesc ? Ce vreți cu ea ?

— Să mi-o dai mie...

— Ba mie !...

— Mie !...

— Să v-o dau vouă ? V-oi da-o ! Măcar că-i fermecată. Da voi ce-mi dați în schimb ?

— În schimb ? zice stăpînul pădurii. Îți iert pe dată toate datoriile, cu înscris la mînă... Îți dau și pădurea Te fac stăpîn peste ea... Numai dă-mi mie pălăria fermecată !

— Îți dăm și noi ! sar crîșmarul și popa.

— Dacă-mi dai, bunăoară, mie pălăria — vorbește crîșmarul — cu înscris mă leg să-ți dau, orișicînd, ce vrei din prăvălia mea, fără nici o plată. Iar pe deasupra îți dăruiesc ogorul de pe vale !

— Eu — grăiește popa — îți dau-napoi copila. Și nu-ți cer galbenii cu care te-am îndatorat. Îți dau un car cu boi, un plug și-un fierăstrău mare din pădure. Dă-mi mie pălăria, frate Pătrule. Mi-o dai ?

— Să vedem ! zice Pătru și pune pălăria pe masă. Pălăria este veche și spartă în fund. Dar toți trei bogații întind deodată mîna s-o ia. Stați ! mai spune Pătru. Nu ne-am înțeles cine s-o ia...

— Eu !...

— Ba eu...

— Ba iertăciune, eu ! stau gata de ceartă toți trei.

— Am găsit ! rostește liniștit Pătru. Să nu vă bateți. Vă dau pălăria la toți trei !

— Cum adică ? se miră bogații. La toți?... Ei drăcie ? Da' cum așa ?

— Iacă, bine !... Și Pătru se apucă să-i lămurească precum că, dacă-i dau cu înscris cele făgăduite, le dă și el pălăria. Le-o dă pe rînd, la fiecare cîte-o săptămînă, să stoarcă dinlăuntru bani cît o pofti.

Se învoiesc ? Ba vezi că nu ! Așa că scriu pe dată frumușel zapisele. Pătru le împăturește, le pune-n buzunar. Pe urmă întinde pălăria :

— Trageţi-o la sorţi. Cui se cuvine întîi !

Trage sorţii şi iese întîi stăpînul pădurii.

Cum se repede uliul la puiul de găină, aşa prinde stăpînul pădurii pălăria — şi fugi, şi fugi ! Fuge de-i sfîrîie călcîiele. Să nu piardă nici o clipită ; să stoarcă din pălărie cît mai mulţi bani.

Cum ajunge acasă, porunceşte să i se pregătească un hambar. Intră în hambar. Aprinde o feştilă cu unsoare şi goneşte pe toţi dimprejurul său. Nimeni nu trebuie să vadă cîţi bani va aduna el în noaptea aceasta. Pentru că, fără îndoială, nu se va odihni nici o clipită. Va stoarce, va stoarce, şi iar va stoarce bani de aur. Stăpînului pădurii îi lucesc ochii ca unui motan flămînd. Prin cap îi trec gînduri necurate. Poate va face într-un fel ca pălăria fermecată să rămîie numai a lui, să n-o mai dea nici popii, nici crîşmarului — şi mai puţin încă, lui Pătru. Cu gîndurile acestea priveşte la pălărie. Da'oare de ce-o fi atît de ponosită ? Şi cumplit mai seamănă cu pălăria pe care o ştie la Pătru de cînd l-a pomenit ! N-o fi a lui ? Aş ! Asta nu se poate ! L-a văzut doar bine cum o scutura-n colibă şi din ea curgeau bani.

Scutură şi el pălăria. Nimic. O mai scutură o dată. Nimic şi iar nimic. Ce să fie ? A ! Trebuie să-i poruncească. Strigă :

— Pălărie fermecată, vreau bani de aur !... Bani mulţi vreau ! ! ! ! Dă-mi !... Bani ! Bani !

Bogatul smuceşte pălăria, se roagă de ea, răcneşte, o aruncă jos, o calcă în picioare. Nimic. Nimic şi iar nimic. Pălăria fermecată stă nemişcată ca orice pălărie şi din ea nu curge decît praful.

Întreaga noapte se chinuie bogatul cu pălăria. Se chinuie şi în zilele următoare. Poate că tot îşi va veni în fire pălăria ! Sau s-o deprindă în casa lui şi-o începe să dea bani, aşa cum dă lui Pătru.Trece întreaga săptămînă. Nici un folos n-are stăpînul pădurii. Iar la sfîrşitul săptămînii trebuie să ia pălăria crîşmarul. Acesta-l tot zoreşte :

— Hai zor, hai zor, că bani îmi trebuie şi mie !

— Nu-mi dă nici un ban pustia de pălărie ! se jură stăpînul pădurii. Nu știu ce i-a făcut Pătru... Am pierdut pădurea. Și nici un ban n-am cîștigat. Vai de mine și de mine ! Da'mă voi duce la Pătru, și lasă dacă nu ți-o place.

«He, he — gîndește crîșmarul — stăpînul pădurii minte. Minte pentru că nu vrea să aflu cîți bani a scos din pălărie.»

Apucă degrabă pălăria și pleacă acasă.

Stăpînul pădurii, supărat cum nu se mai poate, prinde în mînă un toiag și o pornește întins spre coliba lui Pătru.

«Am să-l ciomăgesc, cum o făceam cînd îi eram stăpîn !» își face el pe drum socoteala.

Numai că socoteala de-acasă nu se potrivește cu cea din tîrg.

La coliba lui Pătru nu-i decît prîslea. Stă pe laviță și roade dintr-o bucată de pită și una de slană.

Se încruntă la el stăpînul pădurii :

— Unde sînt ăilalți, prîsleo ?

— Sînt la pădure cu tata să aducă lemne ! rostește prîslea și mestecă liniștit din slană.

— Haide și mă du la ei, să mă răfuiesc cu Pătru și să-l mîngîi cu toiagul ăsta.

— Să te duc, dar să te ții după mine, că fug cam iute, zice prîslea, gîndindu-se la ce-l învățase tată-său, la plecare.

Prinde apoi ușurel, pe nesimțite, de după ușă un iepure, pe care-l avea ascuns acolo. Îl vîră sub lăibăraș.

— Hă, hă, hă, rîde stăpînul pădurii. Să mă țin după tine, zici ? Mi-e că te-oi călca în ciubote, dacă n-oi merge, știi, colea, mai cu temei.

— Așa ? se miră prîslea. Să te vedem !

Și, tot cum îl învățase Pătru să facă, dacă va veni stăpînul pădurii la colibă, dă prîslea drumul lui urechilă cu lăibărașul pe el, pe coastă în deal. Iar copilul se ascunde între buruieni și de-acolo strigă :

— Ține-te ! Ține-te după mine...

Vede bogatul iepurașul și crede că-i prîslea. O ia la fugă după el. Fuge pe coastă și cade. Își agață hai-

nele-n tufişuri. Se zdreleşte. Suflă greu. Şi nu mai poate. Scapă piciorul la vale. Şi strigă, strigă din toate puterile :

— Stai ! Stai uşor ! Stai, prîsleo, ce fugi aşa ? ţipă bogatul după iepuraşul care aleargă, aleargă ca vîntul, pînă nu se mai vede decît clătinarea uşoară a ierbii prin care-a trecut.

A pornit bogatul, hărtănit, zgîriat, lovit şi fără toiag, înapoi spre casă.

Gîndeşte în sinea lui : «Dacă atît de sprinten este prîslea, cumplit trebuie că mai este Pătru. Cumplit rău, zău aşa !»

În vremea asta, crîşmarul începuse şi el lucrul cu pălăria fermecată. Încuiat în prăvălie, la lumina unei feştile, scutură pălăria, o scutură într-una, bolborosind cuvintele de vrajă. Şi nimic. Întocmai ca la stăpînul pădurii, pălăria nu vrea să zvîrle nici un ban. Îi vorbeşte frumos, strigă. Zadarnic. Pălăria rămîne neclintită, zi de zi, întreaga săptămînă. El se înveninează şi popa îi dă mereu tîrcoale pe la ferestre, căutînd să vadă ce face crîşmarul. Şi i se pare popii că prea încet trec zilele ; trec prea încet, pînă va putea şi el să pună stăpînire pe pălărie.

Da'iacătă, veni şi ziua cînd putu să ceară crîşmarului pălăria. În toată noaptea ceea aproape că nici nu închisese ochii popa. Şi ori de cîte ori prindea să aţipească cît de puţin, visa de-ndată numai munţi înalţi de aur. Munţii aveau păduri de aur pe ei. Atîta că de fiecare dată i se prăvăleau în cap. De frică, se deştepta numaidecît, baltă de sudoare. Şi nu-i venea inima la loc decît cînd se vedea în patul lui moale, cu saltele de puf şi auzea, mai încolo, în patul celălalt, sforăitul gros al preotesei.

Cînd răsări întîia geană cenuşie de lumină, popa se sculă uşurel din pat, îşi puse anteriul şi potcapul şi plecă la casa crîşmarului. În prăvălie, crîşmarul, roşu la obraz de oboseală, cu ochii umflaţi de nesomn, răguşit de atîta zbieret, scutură într-una pălăria. O scutură şi zice, abia trăgîndu-şi sufletul de oboseală :

— Dă-mi bani, pălărie!... Dă-mi aur!... Dă-mi!... Să nu fie Pătru mai bogat ca mine! Nu! Dă-mi bani! Dă-mi!

Nimica nu cade din pălărie; dar crîşmarul o tot scutură, tot nu-i vine s-o lase.

Popa ştie pe crîşmar de înşelător şi mincinos fără pereche. Socoteşte că şi asta nu-i decît o păcăleală. Smulge repede pălăria din mîna crîşmarului şi o ia la fugă pe uliţa satului, ca să ajungă acasă mai degrabă.

Crîşmarul, cătrănit, apucă din şopron o furcă şi porneşte mînios către coliba lui Pătru.

În colibă — nimeni; în dosul colibei, copilul cel mijlociu vîntura nişte secară.

— Unde-i Pătru, să-l străpung cu furca? zice crîşmarul holbînd ochii nedormiţi.

— Tata-i cu fraţii la vale pe ogor, să culeagă secara! răspunde mijlociul.

— Hai şi mă du la el! îl îmboldeşte crîşmarul cu furca. Că de unde nu... ia să vezi ce-ai să păţeşti.

— Eu te duc! se învoieşte copilul, după cum îl învăţase Pătru la plecare ce să spună şi cum să facă, dacă va veni crîşmarul cu mînie la colibă. Numai că... — urmează el — nu ştiu drumul decît de-a dreptul pe coastă pînă la ogor. Şi nu ştiu dacă ţi-o fi la îndemînă.

— Ba că o să fie mai vrednic un boţ cu ochi ca tine, decît mine, coşcogea crîşmarul! Haide şi porneşte!... Hai!

O ia înainte mijlociul lui Pătru şi după el crîşmarul. Ajung acolo unde se prăvale coasta pînă la cîmpie.

— Pe-aici o luăm! arată mijlociul, şi fără să bage de seamă crîşmarul, dă brînci unui pietroi mare, ce fusese anume aşezat de Pătru pe marginea rîpei, alăturea unui brad. Copilul se ascunde apoi într-o scorbură şi ţipă de acolo cît îl lasă gura: Ţin-te după mine! Ţin-te!...

Cînd aude zgomotul, se uită crîşmarul şi vede printre copaci rostogolindu-se bolovanul la vale. Crede că-i copilul. De teamă că-i pierde urma, îşi dă şi el drumul pe coastă. Şi rostogol, rostogol, cînd în cap, cînd în

picioare, cînd pe față, cînd pe spate... A scăpat și furca. Și se tot duce la vale, strigînd ca mușcat de lup :

— Stai, măi băiete, mai încet și mă ajută și pe mine ! Nu fugi așa de repede...

Abia, abia se poate opri crîșmarul între niște brăduți tineri, că de ajungea pînă jos, poate una cu bolovanul se făcea.

Așa se urcă din nou pe coastă și o pornește spre casă, cugetînd în sinea lui :

«Dacă un drac de copil i-așa de tare, aleargă așa de iute și fără teamă pe coastă, la vale, printre copaci, apoi cum o fi Pătru ? Mai bine că nu l-am găsit, să m-apuc cu el, că cine știe cum s-alegea. Așa, oi afla eu altă cale ca să-l răpun...»

Acuma, cel mai fericit dintre toți, tot popa este. Are pălăria. Se duce în grabă mare și se-ncuie în paraclis. Scutură și blestemă. Și nimica alta nu izbutește, decît s-o ferfenițească și mai rău.

Așa trece săptămîna. Trece fără nici un folos. Și popa trebuie să dea înapoi pălăria. Mîniat de nu se mai vede, ia o coasă din tindă și o pornește spre coliba lui Pătru.

În fața colibei, pe malul pîrîului, stă băiatul cel mare al lui Pătru și prinde cu plasa pește.

— Unde-i tată-tău, copile ? răcnește încruntat popa.

Băiatul răspunde cuviincios :

— La pășune, cu frații, ca să-și pască boii.

— Am venit să mă socotesc cu el ! adăugă popa, amenințînd copilul cu coasa. Să mă duci îndată unde se găsește !

— Să te duc, dacă-i așa porunca ! încuviință băiatul cel mare.

— Hai ! Ia-o-nainte ! Și eu te urmez ! Da' să mergi întins, că mi-i degrab'.

— Uite — zice copilul — m-a înțepat un spin în talpă. Nu pot să alerg. Da'am să mă sui pe plută. Și pluta o pun pe apă. Nu rămîne decît să-mi ții urma...

— Bun ! mormăie popa, tot mai înfuriat.

Copilul pune pe apă pluta. Pe plută așază un păpușoi de lemn învăit cu paie, semănînd cu un băiat

flenduros. Păpuşoiul a fost anume pregătit de Pătru din timp şi pus acolo bine, într-un loc ferit pe ţărm, pentru cînd va veni popa la colibă. Îi dă drumul plutei, se piteşte după nişte tufe şi strigă :

— Vină după mine, vină, c-am pornit !

Porneşte pluta pe apa de munte, mai iute ca săgeata. Pe plută vede popa păpuşoiul de lemn şi crede că-i copilul. O ia la fugă şi fuge, şi fuge după plută. Numai că ici e malul înalt şi colea-i mititel. Iar dincoace, nişte gropi. Se-mpiedică popa în anteriu şi... bîldîbîc ! cade în apă. A pierdut şi coasa. Pluta s-a dus ; şi popa din apă tot mai ţipă :

— Mai stai, mă băiete ! Mai stai, să te ajung, să mergem împreună... Stai, măi, că mi-am pierdut şi coasa ! Stai ! Stai, tu n-auzi ?

O asemenea ruşine n-au mai păţit bogaţii de cînd se ştiu. Ba se aude că Pătru nu se mulţumeşte că are atîtea avuţii de la stăpînul pădurii, de la crîşmar şi de la popa. Şi nu le ţine numai pentru el. El cheamă toţi nevoiaşii. Le dă lemne din pădure, şi secară de pe ogor, le dă şi lapte de la vaci. Asta le întrece pe toate...

— Să ne adunăm tustrei ! zic bogaţii. Să ne sfătuim... Trebuie să ieşim la un capăt cu pîrdalnicul de Pătru şi să-i venim de hac.

Se strîng pe înserat la vrăjitoare : popa, crîşmarul şi stăpînul pădurii. Fierbe baba buruieni în căldarea neagră şi aruncă peste ele cenuşă.

Şi, iată că pe cale trece Pătru. Se-ntoarce de la muncă. Pun mîna pe ce-apucă fiecare şi-i ies în cale.

— Să ne dai-napoi ce ne-ai luat, şi iacătă-ţi pălăria ! ţipă toţi ca unul. De unde nu, la judecată în faţa birăului... Să te osîndească ; să ne fii rob pe veci !

Se uită Pătru la cei trei, fluieră a mirare şi zice rîzînd :

— Da'nu eu, ci voi m-aţi rugat să vă dau pălăria. Mi-aţi dat înscris de bună voie. Şi-apoi de ce v-aţi mîniat ? Ori poate nu v-a dat pălăria galbeni ?

— Cam nu ne-a dat ! zice stăpînul pădurii. Da'ştii cumva vreun leac să ne dea galbenii făgăduiţi ? Că de unde nu, o să păţeşti buclucul...

— Cum să nu ştiu? răspunde Pătru. Că am uitat să vă spun... Ca să dea galbeni pălăria...

— Să ne dea galbeni? Ce tot spui? se înviorează popa şi crîşmarul.

— Ia vino colea la o parte! se bucură lacom şi stăpînul pădurii. Şi spune! Spune repede ce ştii!

Pătru surîde şiret în barbă şi începe să le spună celor trei ce ştie el de la ursoaica cenuşie din pădure, care-i dăduse pălăria fermecată:

— Cînd trece pălăria fermecată de la un om la altul, îi învaţă el, trebuie dusă mai înainte la ursoaică în pădure, ca să-i dea puteri de stăpîn nou... Trebuie să mergeţi sus, tocmai acolo pe unde umblă ursoaica cu puii ei, la zmeuriş. Acolo, dacă vreţi să aveţi pălăria, trebuie să strigaţi tare: «Noi vrem puteri de stăpîn nou!» Şi dacă se înfurie ursoaica şi mormăie, nu trebuie să vă speriaţi. Ba dimpotrivă, atunci abia să vă repeziţi fiecare să smulgeţi cîte-un smoc din părul puilor de urs. Părul să-l luaţi acasă, să-i daţi foc şi să afumaţi cu el pălăria. Numai atuncea pălăria dă bănet, bănet de nu mai aveţi ce face cu el... Aşa cum mi-a dat mie!

O, ce mai bucurie este acum pe cei trei nesăţioşi de avuţii!

Îşi iau merinde pentru drum şi fără să mai piardă nici o clipă, în toiul nopţii, cu făclii în mîini, încep să urce spre zmeuriş! Drumul este greu şi bogaţii nedeprinşi cu oboseala. Merg ce merg, luminînd pădurea cu faclele, silindu-se să ajungă cît mai repede la zmeuriş. Merg şi se sfătuiesc între ei cum să-l piardă pe Pătru, după ce se vor întoarce din munte, de la ursoaică. Aşa ca să le rămînă numai lor pălăria fermecată. Mai merg ce merg şi deodată din tufişuri se aude un mormăit. Ursoaica, trezită din somn, iese înaintea oaspeţilor.

— Ursoaica, măi! rosteşte înfundat popa. Să strigăm!...

— Vrem puteri de stăpîn nou! răcnesc cu toţii.

Ei, şi unde se înfurie ursoaica de atîta zgomot în împărăţia ei!... Cu puii după ea, se repede către nepoftiţi. În loc s-o ia la sănătoasa, cei trei, cuprinşi de lă-

comia lor de galbeni, văzînd că se apropie ursuleţii, încep să le smulgă smocuri de păr. Ursoaica crede că vor să-i omoare puii. Şi începe să-i ia în braţe unul cîte unul : pe stăpînul pădurii, pe popă şi pe crîşmar. La început, aceştia socotesc că-i glumă. Şi-abia cînd simt că le pîrîie oasele, înţeleg... Numai că e prea tîrziu...

Aşa au pierit cei trei bogaţi.

Nimănui nu i-a părut rău după ei...

Iar săracii s-au adunat în jurul lui Pătru şi l-au întrebat :

— Povesteşte-ne şi nouă cum ai izbîndit ? Şi ce momeală ai folosit ? Că bogaţii sînt tari... Sînt tari şi puternici...

Şi Pătru a povestit. A povestit tot. Că pălăria n-a fost fermecată. Că Pătru însuşi slobozea galbenii prin fundul ei... Şi galbenii au fost momeala... iar cei bogaţi s-au prins, ca peştele cel lacom în undiţa măiastră a pescarului.

Au ascultat oamenii din sat povestea lui Pătru. Şi cel mai bătrîn dintre ei a adăugat, aşa ca să se ţie minte ; pentru totdeauna să se ţie minte o vorbă din bătrîni :

— Că toată pasărea pe limba ei piere ; şi cei nesăţioşi prin lăcomia lor...

Iar Pătru a rămas de-atunci să vieţuiască nesupărat de nimeni. A tăiat copaci, a semănat ogor şi a păscut vite, trăind în pace cu copiii lui, de n-o mai fi trăind cumva şi astăzi, mulţumit şi fericit, în satul acela depărtat de crişeni.

Fluieraș, fluieraș!

Mare este puterea cîntecului. Puternic este acela care cîntă pentru binele oamenilor. Așa a fost Andrii...

Despre el se povestește că s-a născut la curtea unui grof, a unui boier pe care-l chema Ianăș.

Departe, foarte departe, pe malul Someșului argintiu, este și astăzi o poiană minunată, la poalele unei movile înalte de piatră. Pe locul unde se află acum movila, se ridica pe timpuri palatul grofului Ianăș. Iar jos, unde e poiana, erau curțile întinse ale palatului și cocioabele slugilor.

Se spune că nu mai era în tot cuprinsul munților palat ca al lui Ianăș. Din marmură albă era zidit și avea încăperi nenumărate, cu pereții de cleștar și dușumelele împodobite cu covoare de preț.

Zi și noapte, în palatul acesta se dădeau ospețe și cîntau muzici. Și se povestește că însuși împăratul, atunci cînd nu se ducea la războaie, tot în palatul acesta venea să se odihnească ori să-și alunge plictiseala.

Muzicile cîntau, groful și cu oaspeții săi petreceau; numai din tainițele de piatră de sub palat se auzeau într-una gemete dureroase și zăngănit de lanțuri. Zăngăneau lanțurile robilor grofului Ianăș. Unii erau prinși de război; alții, țărănime pedepsită că nu-și putea plăti birul. Aci, în temnița grofului, se nășteau mulți copii. Aci s-a născut și Andrii.

S-a născut într-o noapte rece și ploioasă de toamnă. Cînd el a dat primul țipăt, maică-sa și-a dat ultimul suspin. Darea pe care n-o plătise ea a rămas s-o plătească copilul cu munca lui, cînd va fi mare.

Copilul a crescut, cum a putut, printre slugi.

Curînd a intrat argățel, să ducă gîștele la păscut pe malul Someșului, să nu mănînce pîinea grofului de pomană și să plătească darea pentru care maică-sa zăcuse în temniță.

Ziua păștea Andrii gîștele pe malul Someșului, cel veșnic zbuciumat. Ducea gîștele pe malul apei, unde este iarba mai grasă, și el se lungea în buruiene, ascultînd zumzetul albinelor, șopotul frunzelor și murmurul apei. Noaptea se culca în cotețul păsărilor. Se culca, dar nu putea dormi. Auzea sunetele fluierelor și ale ceterelor din palat. Auzea pe grof și pe cei trei feciori ai săi rîzînd și desfătîndu-se cu oaspeții. Mai auzea și sunetul lanțurilor — gemetele osîndiților din temnița de piatră. Și-n inima lui creștea mînie fără seamăn împotriva celor de sus, din încăperile poleite și împodobite; o milă și o dragoste nemărginită pentru cei zăvorîți dedesubt, în tainițele umede și reci.

«De ce nu-și rup lanțurile cei de jos? De ce nu pedepsesc pentru răutatea lui pe grof?» se întreba Andrii în mintea lui de copil, lăcrămînd încetișor. Și dorea, dorea fierbinte să găsească un mijloc să poată rupe el lacătele, zăvoarele și lanțurile. Dar cum? El era mic și puterile lui erau slabe. Cum? Cum?

Așa se frămînta Andrii și abia cînd se apropia revărsatul zorilor ațipea. Așa trecea și viața lui la curtea grofului Ianăș, ca apa Someșului trecea, cînd liniștită, cînd tulbure și răscolită din adînc.

Ianăș avea trei feciori. Grozav se mai mîndrea cu ei. Nu știa cum să-i mai desfete. Pentru ei adusese din țări străine meșteri iscusiți, care-i învățase meșteșugul cîntărilor alese. La mese mari, feciorii săi cîntau din fluiere și cetere de aur. Cîntau, și groful se fudulea față de oaspeții săi, mîngîindu-și pîntecul cu mulțumire și sorbind într-una din potirul cu vinars.

Da nimănui nu-i plăcea mai mult să cînte, ca lui Andrii, cu toate că era numai un argăţel la curtea grofului Ianăş. Şi avea un glas plăcut băiatul. Uneori da capul pe spate şi cînta. Atît de frumos cînta, că oamenii care-l auzeau, slugi din curtea lui Ianăş, lăsau lucrul din mînă şi oftau. Femeile oftau şi plîngeau.

El asculta viersul păsărilor ; şi începuse să-l înţeleagă. Apoi fluiera, fluiera ca sturzul sau ca alte zburătoare. Ori cînta din frunză. Cînta de se îndoiau ramurile copacilor de jale. Atîta jale adunase în suflet copilul din viaţa lui chinuită şi amărîtă !

Un lucru ar mai fi vrut băiatul. Să aibă un fluier — aşa cum au feciorii grofului — să cînte din fluier. Nimic nu cîntă mai frumos decît un fluier !

Hei, hei, da' fluierele acelea sînt făcute de meşterii cei mari din cetatea împărătească. Cine se poate asemăna cu meşterii cei mari ?

Îşi porneşte Andrii gîştele pe malul apei şi visează. Oare cum or fi lucrînd meşterii cei mari ?

Se duce apoi la moş bătrîn — baciul de la oi — şi îl întreabă cum să-şi poată face un fluier măiestrit. Îi arată moşul cum se face un fluier :

— Uite-aşa, şi-aşa. Tai lemnul, scobeşti găurile cu fierul încins... pînă ce cîntă. Na ! Uite-l, e gata ! Poţi să cînţi cu el.

— Îţi mulţumesc, moş bătrîne, zice Andrii. Da' vreau şi singur, de mîna mea, să fac un fluieraş. Vreau să cînt cu el osîndiţilor din temniţă, pe la zăbrele...

I se umezesc baciului ochii şi rosteşte rar :

— Fă-ţi, băiete, un fluieraş şi cîntă din el. Cîntă — şi cîntarea ta curată de copil chinuit va mişca sufletele oamenilor şi ei vor sfărîma lanţurile, lacătele şi zăvoarele din temniţa întunecată... Cîntă !

— Am să pot sfărma lanţuri, lacăte şi zăvoare, moş bătrîne ? se miră Andrii. Cu cîntecul unui fluieraş ? Atuncea cîntecul este ceea ce caut, cu el pot ajuta pe osîndiţi.

I-arată moşul cu mîna, băiatului, munţii înalţi şi înzăpeziţi din zarea albăstrie :

— Îi vezi ? Sînt mari şi puternici. Dar din bătrîni se povesteşte că şi munţii pot fi mişcaţi cu cîntecul... Cu cîntecul cîntat din inimă fierbinte.

Îi mulţumeşte Andrii lui moş bătrîn — baciul de la oi — pentru sfaturi şi ajutor. Se întoarce la gîştele lui pe malul Someşului. Şi se-apucă de taie o crenguţă, taie două, taie trei — taie nouăzeci şi trei. Le scobeşte şi arde găurile cu cîrligul încins pe cărbuni. Toate se duc pe Someş în jos. Cîte nu s-or fi dus, fluieraşe fără viers ?

Taie iar Andrii : o crenguţă, două, trei — taie nouăzeci şi trei. Şi iată că fluieraşul prinde viers.

Trec zile şi trec nopţi. Tot mai dulce e viersul fluieraşului. Se duce vestea despre fluieraş şi măiestria copilului. Şi Andrii cîntă. Cîntă dimineţile, cînd scînteiază soarele în Someş, ca mii şi mii de pietricele nestemate : cîntă şi nopţile, cînd luna învăluie palatul într-o lumină tristă şi argintie.

Se duce la păscut cu gîştele şi cîntă. Strigă gîscanul cel bătrîn :

— Ga, ga ! Nici sturzul nu cîntă mai frumos...

Ţipă în cor gîştele, plutind uşor pe apă :

— Ga, ga, ga ! Să ascultăm ! Ce frumos cîntă Andrii ! Ga, ga, ga ! Să ascultăm...

Noaptea, îşi pune băiatul fluierul la gură şi cîntă. Ce cîntă ? Nu ştie să spună nici el. Cîntă inima lui, nu el. Se duce lîngă zăbrelele temniţei şi fluieră uşurel. Cîntecul lui parcă alină. Gemetele de durere ale celor închişi încetează. Deodată cîntecul începe să crească, aşa cum cresc apele Someşului după ploi mari. Fluierul parcă vorbeşte : parcă strigă şi cheamă. Din temniţă se aud zăngănit de lanţuri şi trosnituri. Se aud glasuri de oameni care răspund cîntecului...

Dimineaţa vine paznicul temniţei, chior, cu barbă cenuşie, şchiopătînd dintr-un picior şi cu o legătură de chei la brîu. Spune grofului că noaptea s-a auzit un cîntec ciudat, un cîntec de fluier.

— Au fost feciorii mei care se desfătau ! rîde Ianăş.

Se pleacă paznicul pînă la pămînt în faţa stăpînului şi adaugă :

— Aşa ar fi, dacă robii auzind fluierul nu s-ar fi mişcat şi nu ar fi încercat să-şi rupă chiar lanţurile, lacătele şi zăvoarele.

Sare Ianăş ca ars :

— Să se pună lanţuri, lăcate, şi zăvoare noi, mai tari şi mai groase ! Şi la noapte, am să trimit eu pe unul dintre feciorii mei să vadă, să cerceteze.

Cheamă groful după aceea pe fiul său cel mare şi-i porunceşte :

— La noapte cobori în grădina palatului, lîngă temniţa de piatră, şi acolo veghezi. Veghezi să nu dea careva ajutor celor întemniţaţi. Pe urmă vii să-mi spui ce-ai văzut.

— Am înţeles tătucă ! se învoieşte feciorul. Nu te teme, că de-o fi cineva care s-ajute pe întemniţaţi, cu mine şi-a găsit naşul.

Aşchia nu cade departe de trunchi, şi feciorii lui Ianăş erau asemenea lui. Feciorul cel mare a lăsat să se coboare seara, s-a îmbrăcat într-o cămaşă ponosită peste straiele de grof şi s-a coborît în grădină. Cerul era spuzit de stele şi în copaci cîntau privighetori. Florile răspîndeau un miros îmbătător. Numai din temniţă se auzeau vaierul surd al gemetelor celor osîndiţi şi sunetul greu al lanţurilor.

Fiul lui Ianăş se ascunde după trunchiul unui stejar rămuros şi aşteaptă în tăcere.

Deodată, prin văzduh trece un sunet dulce, plin de durere, un sunet aşa cum se aude uneori vîntul oftînd printre crengile copacilor înainte de începerea furtunii. O clipă a fost liniştea cea mai deplină.

Încetase şi ciripitul privighetorilor.

Feciorul de grof priveşte în sus, spre frunzişul întunecat al stejarului, după al cărui trunchi se ascunsese. Nu se mişca nici o frunză. Nici o adiere nu sufla. Şi totuşi, pe la urechea lui trec sunete domoale, ca ale vîntului. Pe urmă vîntul se preschimbă în furtună şi se aud şuvoaiele repezi ale pîraielor cînd vin umflate primăvara şi se revarsă-n Someş.

Cu fluierul la gură Andrii cîntă lîngă gratiile temniţii. Feciorul de grof îşi simte picioarele înţepenite. Nici

un pas nu mai poate să facă. Ar vrea să strige argăţelului să înceteze şi gura îi este încleştată.

Iar fluierul cîntă tot mai frumos, tot mai amar şi mai plin de mînie. În viersul lui parcă vorbeşte lumea toată; vîntul năvalnic şi rîul; animalele, păsările; şi toate, toate dorinţele de libertate ale oamenilor săraci şi asupriţi.

Dintr-o dată se aud zgomote puternice. Zăngănit de lanţuri...

Andrii înţelege. Îl năpădeşte bucuria. Rîde cu voioşie şi ia fluierul de la gură. În clipita aceea vraja se rupe.

— Să vie oştenii! Să vie! ţipă cu teamă din temniţă paznicul cel chior. Îşi rup osîndiţii lanţurile.

Feciorul de grof poate şi el să-şi mişte picioarele. Îşi poate dezlega limba. Aruncîndu-şi de pe el cămaşa ponosită se repede spre argăţel:

— A! Pui de lele! Le cînţi osîndiţilor, ca să-i aţîţi să-şi rupă lanţurile. Să-mi dai pe dată fluierul acela blestemat!...

— E fluierul meu! L-am făcut cu mîinile mele! se împotriveşte Andrii cu îndrăzneală, feciorului de grof. Şi nu ţi-l dau.

— Ai să mi-l dai! şi feciorul cel mare al grofului încercă să smulgă fluierul lui Andrii, strigînd: Eşti robul nostru, şi ce-i al tău, i-al nostru.

Se luptă Andrii. Se luptă multă vreme şi îl trînteşte în ţărînă pe puiul de grof. Dar sar oştenii de pază. Feciorul grofului apucă o suliţă. Îi străpunge cu ea braţul lui Andrii, îi răpeşte fluierul şi fuge spre palat.

La palat au venit oaspeţi. Însuşi prinţul asfinţitului a venit în ospeţia grofului. În cinstea lui cîntă din cetere măieştri cîntăreţi din lumea-ntreagă, cîntă şi cei doi feciori mai mici ai grofului.

În sala de ospeţe intră şi fiul cel mare, cu fluieraşul lui Andrii în mînă.

— Am să cînt şi eu în cinstea prinţului. Mi-am făurit pentru prilejul acesta un fluier minunat...

Groful face un semn muzicanţilor să tacă. Feciorul cel mare pune fluierul la gură. Un sunet — primul

sunet — iese din fluierul lui Andrii. Un sunet dulce și fără asemănare. Cîntă feciorul de grof și cei de față sînt în uimire. Însuși prințul asfințitului își dăruiește inelul cel mai de preț, drept mulțumire pentru cîntec, feciorului de grof.

Da' iată, vine paznicul lipsit de-un ochi, cu legătura de chei la brîu ; își lovește capul de lespezi și se plînge grofului :

— A sunat din nou fluierul cel fără pereche!... A sunat ; și gura mi-a amuțit ; picioarele mi-au rămas fără putere.

— Ha, ha, ha ! rîde groful. A fost feciorul meu cel mare, cu fluierul său cel nou măiestrit.

— Așa ar fi — zice paznicul — dacă robii nu s-ar fi mișcat din nou. Ba unii și-au rupt chiar lanțurile. Lanțurile cele noi... Da' nu s-au mișcat robii acuma cînd s-a auzit cîntecul de-aicea din palat ; ci mai înainte cînd feciorul măriei tale era încă de strajă în grădină, și altcineva suna din fluier... Nu știu cine e... Era întuneric... S-a luptat cu oștenii și pe urmă a fugit !...

Izbește groful cu cîrja de fier în pămînt de supărare ; izbește cu călcîiul ciubotei pe paznic și grăiește cu glas de tunet :

— Nevrednic a fost feciorul meu cel mare ca să vegheze dacă nu a dovedit pe faptașul care ațîță pe osîndiți.

Iar feciorul cel mare tace și nu mărturisește nimic, de teamă să nu se afle că fluierul din mîna sa este fluierul lui Andrii, este fluierul cu care se fălea.

— De-acum-nainte, seară de seară, va veghea la porțile temniții feciorul meu cel mijlociu. Ziua va dormi și noaptea va veghea ! hotărăște Ianăș.

Din jilțul său se ridică mijlociul și îngenunchind pe lespezi, scoțîndu-și pălăria împodobită cu pene de cocor, rostește țanțoș, privindu-și peste umăr frățînele mai mare :

— În mine te poţi încrede, tată. Că nimeni n-o să cuteze să se apropie de porţile temniţei, cîtă vreme voi veghea eu.

*
* *

Rămas fără fluieraşul său iubit, împuns de suliţă, Andrii începu să plîngă. Plînse el multă vreme ; plînse pînă ce, văzînd că plînsul nu-i ajută cu nimic, îşi şterse lacrimile şi rămase aşa, privind pe gînduri albastrul cerului înstelat.

Se hotărî să-şi facă alt fluier.

— Să se pună lanţuri, lăcate, şi zăvoare noi, mai chinui, scobi găurele şi le arse cu cîrligul înroşit în foc. Lucră unul, două, trei ; lucră nouăzeci şi trei. Pînă ce izbîndi. Al doilea fluier era şi mai măiestrit decît cel dintîi. Niciodată pe lume un fluier nu avusese sunetele atît de clare şi nu cîntase mai frumos.

Timpul trecea. Feciorul cel mare al grofului se mîndrea cum nu se mai poate de fluierul său cel nou răpit lui Andrii. Iar mijlociul veghea seară de seară la porţile temniţei. Veghea şi nimic nu se întîmpla. Seară de seară îmbrăca o cămaşă ponosită peste haina de grof şi se ascundea după trunchiul unui stejar rămuros. Şi nimic nu se petrecea. Numai robii îşi zăngăneau lanţurile şi gemeau cu durere, în timp ce în grădină cîntau printre ramurile copacilor privighetori şi în sala cea mare şi frumos împodobită a palatului, oaspeţii petreceau şi se desfătau cu muzicanţi din ţări îndepărtate, cu băuturi şi cu mîncări alese.

«Eu pînă cînd am să stau aici ? se gîndea atunci cuprins de plictiseală feciorul mijlociu. Pesemne că totul n-a fost decît o născocire a paznicului cel chior şi nebun ! Ia mai bine să mă culc în iarba asta moale din grădină, decît să aştept întîmplări ce nu se vor petrece niciodată.»

Şi de la o vreme feciorul de grof luase obiceiul să se culce nopţile în iarbă, dormind liniştit pînă-n zori

Numai că într-o seară, cînd abia se culcase mijlociul și se pregătea să se întoarcă pe partea cealaltă în iarbă, aude mai întîi o șoaptă. Un șuier dulce, ca un zvon îndepărtat, învăluie grădina. Privighetorile au tăcut. Ar vrea să se miște mijlociul lui Ianăș, dar picioarele îi sînt parcă legate ; ar vrea să vorbească, dar limba îi este fără putere.

Cîntecul crește. Fluierașul cel nou al lui Andrii cheamă. Fluierașul vorbește.

Glasuri puternice se ridică din temniță. Pe osîndiți îi cheamă fluierașul și ei răspund. Se aud trosnituri de sub zidurile de piatră. Rup lanțurile și desfac zăvoarele osîndiții.

Andrii înțelege și de bucurie începe să rîdă. Lasă fluierașul de la gură și vraja se rupe.

Țipă paznicul din temniță, cerînd ajutor de la oșteni.

Sare de jos din iarbă și mijlociul lui Ianăș, încercînd să apuce fluierașul din mîna lui Andrii.

Se luptă ei, se luptă vreme îndelungată, pînă ce Andrii îl trîntește la pămînt pe fiul de grof. Dar iată sar niște oșteni de pază. Mijlociul apucă o sabie de la un oștean, îl lovește pe Andrii peste mînă, îi smulge fluierașul și intră degrabă în palat.

Aci, se găsea în ospeție prințul răsăritului. În sala cea mare, la masă-ntinsă, groful Ianăș, fiul său cel mic și ceilalți oaspeți ascultau cum cîntă feciorul cel mare din fluierul răpit de la Andrii.

Vede mijlociul cum se minunează toată lumea de cîntecul frățîne-său mai mare și începe să-l roadă necazul. Cînd încetează cîntecul, mijlociul face semn și el că vrea să grăiască :

— Cît am stat de pază la poarta temniței — spune el — am făurit și eu un fluier. Cred că-i mai măiestru decît al fratelui meu. Și am venit să vă cînt. Să cinstesc și eu pe prințul răsăritului cu cîntarea mea.

— Să auzim ! rostesc într-un cuvînt prințul, groful și toți oaspeții. Să auzim.

Cîntă mijlociul și nu se mai aude nici răsuflarea celor din sală. Într-atîta este fluierul de măiestru.

Prinţul îşi ia lanţul de aur împodobit cu nestemate de la gît şi îl dă ca răsplată cîntăreţului. Oaspeţii închină cupele pline cu vinars. Oştenii trîmbiţaşi ai grofului sună din trîmbiţele lor lungi. Feciorul cel mijlociu se fuduleşte şi ia loc în jîlţ. Cînd, şchiopătînd, cu cheile zdrăngănind la brîu, năvăleşte paznicul cel chior. Se trînteşte la pămînt şi sărută ciubota grofului.

— Măria ta — se plînge el — iar a cîntat fluierul acela nemaiauzit... Iar...

— Nu te speria, bătrîne! hohoteşte Ianăş. Feciorul meu cel mijlociu şi-a făurit un fluier nou, care-l întrece în măiestrie pe al frăţînelui mai mare. El a cîntat...

— Aşa ar fi — zice paznicul — dacă auzindu-l unii osîndiţi nu ar fi rupt şi lanţurile, şi zăvoarele... Şi nu le-au rupt cînd a venit cîntecul de-aci din palat; ci mai înainte cînd mijlociul măriei tale era încă de strajă în grădină, şi altcineva ţinea fluierul la gură. Nu ştiu cine e; s-a luptat cu oştenii şi pe-urmă a fugit...

Se ridică groful din jîlţ. Izbeşte cu pumnul în masă. Se varsă talgerele cu bucate şi cupele cu vinars.

— Doi feciori am trimis pînă acum, şi amîndoi n-au fost de nici o ispravă. Să plece acum şi al treilea. Şi să nu se-ntoarcă pînă nu dovedeşte pe făptaş.

Îngenunche feciorul cel mic şi-şi scoate pălăria împodobită cu pene de vultur.

— N-ai grijă, tată! spune el fălos. Ce n-au putut face ceilalţi doi fraţi ai mei, voi face eu!...

Îşi pune feciorul cel mic peste haină o cămaşă ponosită şi pleacă să vegheze. Veghează o zi, veghează două, trei, veghează o săptămînă, o lună. Veghează fără odihnă.

În timpul acesta Andrii se îndîrjeşte şi mai rău. Nu mai plînge ca prima oară. Nici nu aşteaptă să-şi vindece rana de sabie şi începe lucrul. Măiestreşte, măiestreşte şi izbuteşte să-şi facă un fluier care le-ntrece cu mult pe cele făurite mai înainte.

Îşi face fluieraşul, şi într-o seară se apropie iar de porţile temniţei. Începe să cînte. Feciorul cel mic al grofului rămîne ca şi fraţii săi vrăjit, fără să se mai poată mişca. Numai din temniţă se aud osîndiţii, care

sfarmă lanțuri, zăvoare și lăcate. De bucurie rîde Andrii. Ia fluierașul de la gură. Și-atîta e destul ca paznicul, desprins din vraja cîntecului, să cheme oștenii de ajutor ; iar feciorul cel mic al grofului să se repeadă la el.

Se luptă Andrii cu feciorul cel mic al grofului, se luptă mai mult decît cu ceilalți doi, dar pînă la urmă tot îl învinge. Îi pune Andrii dușmanului său genunchiul pe piept ; lucru care-nseamnă, după legea luptei drepte, că acel de jos trebuie să se socotească învins. Dar sar oștenii de pază, îl răstoarnă pe Andrii. Feciorul cel mic prinde un buzdugan, îl izbește pe argățel în frunte și-i răpește fluierașul. Apoi dă poruncă să-l lege fedeleș în curmeie și să-l ducă în sala de ospețe, la picioarele lui Ianăș.

În sala cea mare erau acum doi oaspeți : prințul de miazăzi și prințul de miazănoapte.

Oștenii aruncă pe Andrii pe lespezi și feciorul cel mic pune ciubota pe el. Cu mîna arată sus fluierașul și zice plin de îngîmfare :

— Iată pe-acel care făcea fluierașe măiestrite, al căror cîntec ațîța pe osîndiți să rupă lanțuri, zăvoare și lăcate. Și cele două fluierașe de la frații mei cei mari sînt făurite tot de argățelul acesta, de Andrii ; și nu de frații mei. Să spună ei, dacă nu-i așa...

Cei doi feciori mai mari își pleacă rușinați capetele. Groful îi fulgeră cu privirea. Vrea să le spună cuvinte de ocară. Dar pe ușă năvălește paznicul, smulgîndu-și barba cenușie, gata să povestească noile întîmplări din temniță.

Ianăș îl vede ; îi face semn cu mîna, arătîndu-i pe făptaș legat la picioarele sale, și-apoi poruncește măreț :

— Să fie luat argățelul Andrii, să fie dus în pădure, legat de un copac și lăsat să-l mănînce fiarele sălbatice. Așa, să plătească, pentru că a cutezat să-și facă fluiere măiestre și cu viersul lor să îndemne pe robi să se răzvrătească.

Oștenii și paznicul împlinesc porunca în rîsul celor de față. Iar groful, luîndu-și de gît și îmbrățișîndu-și feciorul cel mic, îi cere să desfete cu fluierașul lui

Andrii pe cei doi oaspeţi de seamă : prinţul de miazăzi şi prinţul de miazănoapte. Feciorul cîntă, şi după cîntec, prinţii îl răsplătesc pe cîntăreţ, unul cu o podoabă pentru pălărie, celălalt cu o pafta pentru brîu.

Petrecerea era încă în toi, cînd Andrii s-a trezit din amorţeala în care căzuse după lovitura de buzdugan.

S-a trezit şi se vede legat de un copac, pradă fiarelor sălbatice. În pădure se zăresc sticlind ochii lupilor, se aude mormăitul urşilor. Andrii îşi simte moartea aproape.

Ştie Andrii că îl vor sfîşia fiarele şi pentru că nu mai are fluieraşul începe să cînte din gură. Atît cîntă argăţelul de duios, că se moaie şi inima fiarelor. Se apropie lupii de Andrii şi îi rod legăturile ; vin lîngă el şi urşii de rup cu labele curmeiele. E liber acum flăcăul şi merge cîntînd prin pădure, urmat de fiare. La marginea pădurii e coliba lui moş bătrîn — baciul de la stînă. Intră în colibă. Andrii şi povesteşte moşneagului cîte le-a pătimit : cum a cîntat întîia oară şi au rupt osîndiţii lanţurile ; a cîntat a doua oară şi au spart zăvoarele ; a cîntat şi a treia oară şi au sfărîmat lăcatele. Numai că el s-a bucurat prea degrabă, a rîs, şi luînd fluieraşul de la gură, s-a risipit vraja cîntecului. Şi a fost învins.

Ascultă baciul în tăcere povestea. Ascultă o vreme şi spune :

— Nu trebuie să te bucuri, flăcăule, nicicînd înainte de biruinţă deplină... Oşteanul mai întîi risipeşte cu totul duşmanul şi pe urmă lasă arma la hodină.

Înţelege Andrii tîlcul vorbelor moşneagului, numai că le înţelege prea tîrziu.

Se scoală baciul de pe laviţa pe care sta. Ia dintr-un colţ o bardă, dintr-altul un toiag. Mai ia şi un cojoc întors, ciobănesc, umple o straiţă — o traistă de lînă aspră de oaie — cu merinde pentru drum şi le dă pe toate băiatului.

— Iată, acestea ţi le dau pentru drum. Mergi în lume şi caută-ţi alt noroc. Cu viersul tău îl vei afla.

— Norocul meu — zice băiatul — îl voi găsi numai dacă-mi voi putea făuri un alt fluieraş, un fluieraş pe care să nu mi-l poată lua nimeni, cu care să răzvrătesc robii, care, rupîndu-şi lanţuri, zăvoare şi lăcate, să nimicească puterea grofului şi a celorlalţi asemenea lui.

S-a luminat chipul moşneagului.

— Atît am vrut s-aud ! rosteşte el. Uite, e un loc pe lume, unde-ţi vei putea făuri un fluieraş, din care dac-ai să cînţi, o să se-audă peste munţi, păduri, ape şi cetăţi. E locul acela tocmai sus, unde-i izvorul Someşului. Nici un om n-a pătruns încă pînă acolo. E drumul greu. Pădurea-i deasă ca un zid. Numai pe Someş în sus, de poţi pluti. Şi trebuie să treci de o cădere cumplită de ape, de cumpăna ploilor şi a zăpezilor.

— Trec peste ori ce piedică ! îl încredinţează Andrii pe moşneag. Numai să-mi pot face fluieraşul...

— Sus, acolo — urmează bătrînul — este un copac ce nu are pereche pe lume. Copacul are rădăcini, trunchi si frunze numai şi numai de argint. Este copacul zînelor. Din el să-ţi faci tu fluieraşul. Şi-apoi să cînţi ! Dacă vei izbuti să faci fluieraşul, zînele îţi vor da pace — dacă nu vei izbuti, te vor zvîrli în jos pe apa Someşului.

Mulţumeşte iară Andrii lui moş bătrîn pentru sfat ; ia barda, toiagul, cojocul şi traista cu merinde şi pleacă.

Ajunge la ţărmul Someşului şi se apucă să-şi cioplească din trunchiuri de brad o plută. Îşi ciopleşte şi două ţăpoaie. Pune pluta pe apă şi începe să o împingă în susul rîului, proptind ţăpoaiele de fund şi de pietrele din mal.

Greu e de plutit în sus pe Someş. Greu. Da' mare e dorinţa lui Andrii să biruie totul în cale. Pluteşte, pluteşte fără oprire pînă ce ajunge la căderea de ape. De sus, de pe stîncile înalte, apa cade în şuvoaie reci ca gheaţa. Abia se zăresc, sus de tot, stîncile de pe care cade apa, ce-ar fi zdrobit pe-oricine ce s-ar fi avîntat sub şuvoiul său.

Ocoleşte flăcăul locul unde cade şuvoiul de apă şi începe să-şi sape în stîncă trepte, lovind cu barda în piatră.

Își sapă trepte, se urcă ; își împletește curmeie din coajă de copaci și face o frînghie ; de frînghie leagă pluta și o trage în sus, pînă ce ajunge pe firul apei. Începe să plutească mai departe proptind din greu țăpoaiele. Plutește ce plutește și deodată vede că începe să plouă. De ce merge mai în susul apei, de-aceea plouă mai cu putere. Pasămite, ajunsese la cumpăna ploilor.

Aci, cădea din văzduh ploaia atît de repede și atît de multă, încît pe acela care-l prindea îl reteza în bucăți-bucățele, ca niște cuțite.

Andrii vede primejdia. Se oprește locului. Taie copaci. Îi ciopleşte, muncește îndelung și își face deasupra plutei o căsoaie cu acoperiș și cu șanț, pe care se scurge apa și ploaia nu îl vatămă cu nimica.

Așa trece el de cumpăna ploilor și plutește mai departe.

Tot mai greu, mai greu plutește Andrii. Ba încă, de la o vreme, pe apă încep să vină bucăți de gheață ; întîi mai mici, pe urmă mai mari ; pînă ce apa îngheață cu totul. Începe și un frig, un viscol, cum nu mai văzuse niciodată Andrii pe la poalele munților. Aci era cumpăna zăpezilor.

Ce să facă ? Se învălește în cojocul de la baci. Pune mîna pe toporișcă și face niște tălpici de sanie plutei. Împinge cu țăpoaiele sania și pornește mai departe.

După ce trecu cu bine și cumpăna zăpezilor, vremea cea urîtă se muie și apa începu din nou să fie limpede.

Andrii dă jos căsoaia, scoate tălpicile ; își face iar sania plută. Apoi plutește tot înainte, încet, încet, dar fără să se oprească.

De cînd plecase trecuseră săptămîni — ba luni și luni de zile. Și sus, la izvorul Someșului, nu mai ajungea. Cînd, dintr-o dată aude un ciripit de păsărele și un fluierat vesel. Sînt sturzii, fluierașii munților, care se veselesc, pentru că vine primăvara.

Mai plutește Andrii, dar nu prea mult ; și în fața lui răsare copacul zînelor, cu totul și cu totul de argint, drept și falnic ; copac fără soț pe lume, cu rădă-

cinile vîrîte în izvorul Someşului şi cu coroana tocmai în înaltul cerului.

Andrii rămîne multă vreme în nemișcare, pentru că nu mai văzuse așa ceva. Pe aici nu călcase încă piciorul omului, şi nici animalele şi păsările nu cunoşteau pe oameni.

Răsărea soarele şi poleise totul în jur. Pentru întîia oară de cînd e pe lume, băiatul răsuflă mulţumit. Numai că multă vreme nu are de pierdut. Ştie prea bine pentru ce a venit. Cu toporişca taie ramuri potrivit de groase ; începe să le scobească. Scobeşte una, scobeşte două, scobeşte trei — scobește nouăzeci şi trei.

Multe crenguțe de argint plutesc în jos pe apa limpede a Someșului ; multe, multe fluierașe își face flăcăul.

Și astfel, trece un an, ba și mai mulți poate — că nu sta nimeni să măsoare timpul.

Munceşte din greu Andrii. Noaptea îi apar în vis zînele şi îl întreabă :

— Mai ai mult de lucru, flăcăule, pînă termini de făurit fluieraşul ? Dacă nu vei izbuti să-l faci pînă-n cea dintîi noapte cu lună plină, te-om azvîrli în jos pe Someș ; și-ai să pieri !

În somn le răspunde Andrii :

— Mai am de lucru... Că fluieraşul pe care îl voi face n-are să aibă soţ pe lume, ca şi copacul de argint din care e făcut. Mai aşteptaţi. În curînd va fi gata...

Și iar muncește. Da' fluieraș cum dorește el nu poate dintr-o dată face. Și, pînă în noaptea cea dintîi cu lună plină, mult nu mai este. Munceşte. Măiestrește. În cele din urmă izbuteşte. Fluierașul este gata. Este cum l-a dorit, din argint alb şi strălucitor. Are un sunet, care poate închipui tot ce se află pe pămînt. În viersul fluieraşului se poate cuprinde totul : de la mişcarea aproape neştiută a ierbii care creşte, pînă la viscolele iernii și pînă la glasurile de veselie sau de durere ale oamenilor.

Și începe Andrii să cînte !

Sălbăticiunile din pădure aud viersul fluierului ; şi una cîte una se apropie de băiat. Vîntul suflă încet şi

pe aripile sale nevăzute poartă cîntecul — cîntec de mîhnire și de revoltă împotriva grofului Ianăș și a tuturor boierilor. Sturzii duc și ei în vale vestea despre melodia fermecată a fluierașului. Iar moș bătrînul — baciul de la oi — ce cunoaște graiul sturzilor, aude vestea și o spune mai departe slugilor grofului Ianăș. De-aici zboară cu iuțeala fulgerului în întreaga împărăție.

Se făliseră grozav pînă acum feciorii grofului Ianăș, cu fluierașele făcute de Andrii. Cîntaseră cu ele chiar și la curtea împăratului, minunînd pe toți.

Da' iată, se aude că argățelul lor, Andrii, păzitorul gîștelor, a făurit un fluier din copacul de argint al zînelor de la izvorul Someșului. Nimeni nu mai are pe pămînt un asemenea fluier.

Într-adevăr. În serile liniștite, cînd suflă vîntul încetinel, pe aripile lui vine cîntecul fermecat al fluierașului lui Andrii. Melodia lui ciudată înfioară inimile oamenilor asupriți, îl face pe grof să se cutremure de-o tainică amenințare.

Peste tot, la curțile domnilor mari, ale grofilor, și pînă la curtea împăratului, nu se mai vorbește decît de fluierul lui Andrii.

Feciorii grofului sînt nebuni de ură împotriva fostului lor argățel. Ca un fum li se risipește toată faima, pe care și-o făcuseră cu fluierele smulse mai înainte lui Andrii. Și nu mai au liniște feciorii lui Ianăș. Nu au altă dorință decît să pună mîna pe fluierul acesta fără asemănare pe pămînt.

Într-o bună zi, feciorul cel mare se înfățișă grofului și îl rugă :

— Lasă-mă, tată, să-mi spăl rușinea, că l-am avut în mînă pe Andrii și nu l-am făcut să piară. Acum cîntecul fostului nostru argățel vine pe aripile vîntului. Ațîță pe osîndiți și seamănă răzmeriță între supuși. Pentru asta, vreau să plec pe Someș, în sus, să-i smulg lui Andrii fluierașul de argint și lui să-i iau viața.

Îi place lui Ianăș planul feciorului său și se veselește. Își freacă mîinile de mulțumire și dă poruncă să se pregătească o plută bună pentru feciorul cel mare.

Îi mai dă trei oameni de credinţă, cu armele cuvenite şi însoţindu-i pînă la malul apei, îl lasă să se urce pe plută şi să pornească pe Someş în sus.

Plutesc cei patru călători, plutesc pînă ce ajung la căderea de ape.

Vede feciorul cel mare şuvoiul cel greu şi rece ca gheaţa, se-nspăimîntă ; şi înfruntînd din nou ruşinea în faţa tătîne-său, hotărî să facă iute calea-ntoarsă.

Mai trece un timp. Nu mai este acum slujitor care să nu asculte pe înserat. cînd suflă vîntul dinspre înălţimi. cîntecele lui Andrii. Vîntul suflă şi pe aripile lui aduce sunetele argintii ale fluieraşului.

— Nu mai e mult — spun supuşii lui Ianăş — şi va trebui să ne răsculăm. Să desfacem temniţa, iar pe grof şi pe feciorii săi să-i nimicim.

Îngrijorare mare domneşte în palat. Îngrijorare domneşte şi în alte palate de grofi. Da'ntr-o zi, îşi face curaj feciorul cel mijlociu.

— Lasă-mă, tată, să-mi spăl ruşinea, că l-am avut în mînă pe Andrii şi nu l-am făcut să piară ! zise şi el, înfăţişîndu-se lui Ianăş. Să-mi dai numai o seamă de oameni de credinţă, care să mă însoţească ; să-mi dai şi meşteri pricepuţi, care să mă ajute să trec greutăţile drumului.

Îi pregăteşte groful, feciorului cel mijlociu, toate după cum i le ceruse. Îi dă şi şapte oameni, în afară de meşteri pricepuţi ; şi cu toţii pornesc cu plutele în sus pe Someş.

Ajung la căderea de ape, şi meşterii clădesc scări de lemn pe marginile şuvoiului, de se urcă slugile grofului. Numai aşa pot să treacă mai departe. Şi iarăşi plutesc în sus pe Someş, pînă ce ajung la cumpăna ploilor.

Se înspăimîntă aci feciorul mijlociu de ploile cele fără oprire şi hotărăşte ca, înfruntînd ruşinea în faţa tătîne-său, ca şi fratele său mai mare, să plece înapoi la curte.

Plouat vine înapoi feciorul de grof ; plouaţi vin şi soţii săi. De necaz, Ianăş se încuie în palat şi timp îndelungat nu vrea să vadă pe nimeni.

Şi iară trece vremea, trece iute, dar tot mai tulbura ă. Cîntecele lui Andrii tulbură pe oamenii săraci. Slugile lui Ianăş îşi iau arme şi fug în păduri. Este primejdie mare la curtea grofului. Primejdie încă nemaicunoscută.

— De ce nu am eu feciori îndrăzneţi? rosteşte adesea groful. Sau de ce nu mai sînt eu tînăr ca ei? Doi s-au dus să-l răpună pe Andrii şi amîndoi s-au întors cu ruşine...

Feciorul cel mic aude vorbele acestea şi într-o bună zi îşi luă inima-n dinţi, se înfăţişă tatălui său şi îl rugă să-l lase să plece. Dar îi ceru să-i dea meşteri, ca să-l ajute să treacă prin cumpăna ploilor; şi mulţi, cît mai mulţi oameni de credinţă, care să-l însoţească pînă ce va izbuti să smulgă fluieraşul fermecat lui Andrii. Iar pe Andrii să-l taie în bucăţele şi să-l arunce hrană peştilor din Someş. Împlineşte Ianăş toate voile feciorului său cel mic.

Pleacă şi el.

Mulţi vin acum împotriva lui Andrii; mulţi şi însoţiţi de meşteri. După ce trec de căderea de ape, pornesc, şi spre cumpăna ploilor. Meşterii fac nişte streşini de lemn, ca să ocrotească pe drumeţi de puterea cea cumplită a ploii. Apoi plutesc pe cît este cu putinţă de repede şi izbutesc să treacă. După cale îndelungată, iacătă şi cumpăna zăpezilor.

— Aici nu mai avem ce face! murmură meşterii, care nu voiau să mai slujească pe feciorul cel mic împotriva lui Andrii. Nu mai avem ce face şi trebuie să ne întoarcem la casele noastre, ca să nu pierim prin locurile acestea.

Feciorul cel mic al lui Ianăş se înspăimîntă şi fără să mai ţină seama de ruşinea de a se înfăţişa tătîne-său la palat, hotărî să facă în grabă drumul înapoi.

Negru de supărare este acum la obraz groful cel mîndru. Nimica nu izbîndesc feciorii săi. Şi-n vremea aceasta, vara trece-n ţinutul Someşului şi se apropie toamna. Frunzele începuseră să se îngălbenească şi să cadă. Iar vîntul zburdalnic suflă tot mai adesea, ocoleşte cotloanele munţilor, străbate în văi şi-n satele să-

race, urcă pe culmi, ajunge şi-n tîrguri. Şi vîntul aduce din ce în ce mai tare cîntecele de durere şi răzbunare ale lui Andrii. La curtea împăratului, prin palatele grofilor şi ale domnilor, îngrijorarea este tot mai mare. Cîntecele pe care le aduce vîntul aţîţă pe slujitori să nu mai asculte poruncile stăpînilor. Cîntecele se aud, şi viscolul răzvrătirii bate tot mai puternic, tot mai puternic.

Groful Ianăş hotărăşte atunci ca el însuşi să plece şi să-l piardă pe fostul argăţel. Iar fluieraşul să-l sfărîme şi să-l arunce în jos pe Someş.

Îşi ia deci groful slujitori — o armată întreagă. Îşi ia şi meşteri pricepuţi, care să-l treacă prin toate greutăţile. Şi, împreună cu cei trei feciori ai săi, pleacă la drum.

Pornesc. Ajung la căderea de ape şi meşterii iscusiţi îi ajută să treacă. Trec şi de cumpăna ploilor. Ajung şi la cumpăna zăpezilor. Meşterii fac sănii. Slugile se înhamă la ele. Scot veşmintele călduroase, şi îmbracă pe grof şi pe feciorii săi. Şi iacătă-i trecuţi şi de primejdia aceasta, ajunşi iar la apele limpezi din apropiere de izvor.

Sînt istoviţi, dar ura grofului şi a feciorilor săi îi mînă înainte. Căci vîntul le aduce într-una cîntecele lui Andrii şi le poartă înainte, spre vale, în satele şi cetăţile pline de săraci şi urgisiţi.

Plutesc, plutesc pînă ce rîul ajunge atît de mic, că trebuie să umble cu piciorul. Nu trece mult şi în calea lor se înalţă copacul zînelor, cel cu totul şi cu totul din argint, care îşi avea rădăcinile în izvorul Someşului şi fruntea în mijlocul norilor.

La poalele copacului doarme Andrii, care se făcuse acum un flăcău frumos, înalt şi drept ca un brad, cu plete negre şi ochi scînteietori.

Lîngă el ţine fluieraşul de argint.

— Staţi ! porunceşte groful. Pregătiţi curmeiele ca să-l legăm. Îl vom lua cu noi în vale, îl vom judeca şi în rîsul oamenilor îl vom arunca pe Someş în jos, împreună cu fluieraşul lui.

— Îl legăm noi, tată! se reped într-un glas cei trei feciori.

— Bun! se învoieşte Ianăş. Legaţi-l. Da' vedeţi să nu-l scăpaţi.

Din copaci, sturzii aud sfatul duşmănos al lui Ianăş cu feciorii săi. Încep să fluiere şi să ciripească.

— Phii! Phi! Phi!... Cip-cirip! fluieră sturzii. Scoală-te, Andrii, că au venit să te răpună!

Doarme greu Andrii. Mai au numai cîţiva paşi feciorii grofului. Sturzii încep să-l ciupească pe flăcău. El tot nu se trezeşte. Aduc atunci în ciocuri apă şi-l stropesc. Băiatul se deşteaptă. Da' tot în clipa aceea se năpustesc peste el cei trei feciori de grof. Cel mare îi cuprinde mîinile, cel mijlociu picioarele şi cel mic capul. Scot curmeiele şi încep să-l lege.

Cum era culcat la pămînt, Andrii nu poate să facă alta decît să se răsucească. Şi cu gura prinde căpătîiul fluieraşului.

Sună o dată, şi se auziră parcă trîmbiţe. Mai sună o dată, şi glasul fluierului fu atît de puternic, că pădurea se cutremură, munţii se clătinară şi apa Someşului îşi ieşi din matcă. Sună şi-a treia oară, şi groful Ianăş, feciorii săi şi toţi oştenii, înzăuaţi şi grei de arme, căzură jos de spaimă. Andrii se ridică, se încordă şi rupse curmeiele. Este iar liber.

În timpul acesta la curţile lui Ianăş se întîmplase mare tulburare. De îndată ce se pornise groful, feciorii şi oştirea în sus, ca să-l răpună pe Andrii, începuse răzmeriţă.

Cîntecele flăcăului chemau pe robi să-şi rupă lanţurile. Paznicul cel chior nu mai avea nici o putere.

Lanţurile, zăvoarele şi lăcatele fuseseră rupte. Săracii, slugile şi robii luaseră arme.

Erau mulţi, ca frunza şi iarba.

— Au plecat groful, feciorii săi şi oştenii cu arme împotriva cîntecului! spuneau ei. Au plecat ca să ucidă pe cel care ne cheamă la luptă. Să mergem noi să-l scăpăm. Să mergem noi împotriva grofului!...

Cu topoare și cu coase pornesc săracii. Pe malul Someșului merg. Cu topoarele fac potecă între copaci și cu coasele netezesc drumul.

Drumul este greu. Tot mai greu. Dar ce poate sta în calea mulțimii îndîrjite? Trec și de cumpăna ploilor. Trec și de cumpăna zăpezilor. Ajung din urmă oastea grofului.

Deodată se aude sunetul puternic al fluierului.

— E Andrii care ne cheamă! spun ei. Să ne grăbim.

Pe munte, în fața copacului de argint, groful își venise în fire.

— Ridicați armele! poruncește el oștenilor. Și tu, Andrii, să-mi dai fluierașul pe care-l ai în mînă!

În ochii lui Andrii scapără ca într-un pîrjol mare scînteile răzbunării. Privirea lui îi arde și îi străpunge pe grof și pe feciorii lui, ca niște săgeți. Cîntecul lui îi face să se cutremure de groază. Din fluier, ca și din ochii lui Andrii, ies parcă șuvoaie de foc. În cîntecul său răsună zăngănitul lanțurilor din palatul grofului și gemetele osîndiților, plînsul mamelor care-și nasc copiii în temnița de piatră, deasupra cărora, în camere împodobite, dănțuiesc și se desfată grofii și oaspeții lor.

Nu mai pot îndura privirea și cîntecul lui Andrii, nici groful, nici feciorii săi. Și-n vremea aceasta se apropie mai tare, tot mai tare, oastea cea mare de robi, slugi și săraci.

Au înghețat de teamă groful și feciorii săi. Nu mai au decît o nădejde: oștenii.

Ianăș face semn de bătălie oamenilor săi; semn ca să se lupte cu mulțimea de răzvrătiți.

— Sînt desculți și n-au arme! strigă el. Nu mă lăsați, oșteni, și în aur vă voi îmbrăca, cu aur vă voi răsplăti.

Fluieraș, fluieraș — spune și Andrii — cîntă tu tot ce oamenii aceștia simt împotriva grofului, dar nu pot să rostească. Învață-i tu ce trebuie să facă!

Fluierașul cîntă. Cîntecul se face furtunos. Și robii năvălesc în frunte cu Andrii. Năvălesc peste oastea grofului. Fuge — și-și lasă stăpînii.

Se roagă stăpînii cei cruzi de milă. Zadarnic se roagă de milă.

Prind săracii pe grof şi pe feciorii săi, îi leagă fedeleş şi, după cuvîntul lui Andrii, îi suie pe-o plută. Pun pluta pe apă şi îi dau drumul. Pleacă pluta la vale pe Someş. Şi s-a dus, cine ştie unde s-o fi dus! Nici unul nu s-a mai întors ca să povestească!

A rămas palatul grofului de izbelişte. Pietrele s-au risipit. Vîntul le-a ros şi le-a acoperit cu pămînt. Timpul a trecut cu roata sa peste locurile acelea părăsite; a schimbat palatul cel vestit într-o movilă de piatră, curţile cele mîndre într-o poiană.

Iară Andrii — despre Andrii se povesteşte că a plecat în lume cu fluieraşul lui de-argint, cîntînd peste tot locul cîntece despre dreptate. Ba unii spun c-ar mai trăi şi astăzi — nu se ştie unde. Şi cîntecele lui se-aud, le poartă vîntul pe aripi.

Aşa se spune... Aşa se povesteşte.

Fraţii Criş

Neşterse rămîn faptele celor viteji şi îndrăzneţi. Neuitate rămîn numele lor. Şi-i adevărat. Căci nu este bătrîn, din ţinutul munţilor, care să nu cunoască povestea fraţilor Criş.

Ei au trăit de mult. Cine ştie pe cînd or fi trăit!

Într-o colibă de brad locuiau, împreună cu mama lor — văduva Criş — acolo sus de tot, în creierii munţilor; acolo unde vîrfurile ascuţite ale stîncilor sfîşie puful alb al norilor celor veşnic călători.

Acolo locuiau ei, muncind din greu ca să-şi poată agonisi hrana şi îmbrăcămintea pentru tuspatru; dar trăind numai în cinste şi cu dreptate, aşa cum îşi învăţa văduva în fiecare zi feciorii.

Şi unul mai viteaz ca celălalt erau feciorii văduvei Criş. Pe cel dintîi îl chema Alb; şi asta pentru că pieliţa obrazului său era netedă şi albă ca zăpada cînd cade pentru întîia oară, la începutul iernii, pe creştetele munţilor. Al doilea purta numele de Negru. Obrazul său era oacheş şi ochii întunecaţi ca noaptea cînd cerul este acoperit de nori. Iar cel de-al treilea se numea Repede; şi asta pentru că firea lui era furtunoasă cum sînt zilele din mijlocul iernii, cînd viscolele răstoarnă trunchiurile uriaşe ale brazilor şi le azvîrle la vale ca pe nişte fire uşoare de paie.

Meşteşugul lor era vînătoarea. Diminecața își luau tustrei arcurile cu săgețile pe spinare, o bărdiță la șerpar şi o tolbă, ca să aibă în ce pune ori agăța vînatul. Plecau apoi fiecare pe alt drum. Colindau codrii deși ca peria, se luptau cu fiarele şi pe înserat se întorceau la colibă. În vale, la cîmpie, nu se coborau decît arareori, ca să schimbe niscai blănuri de fiare, cu bucate ce se fac acolo, grîu pentru pîine sau mei pentru mămăligă.

Erau oameni ai munţilor, semeţi și puternici. Își iubeau viaţa lor aspră de munteni. Ba încă, trăind numai prin codri şi pe stînci, învăţaseră cu vremea limba sălbăticiunilor : Repede — mai mult pe-a lupilor, Negru — pe-a urşilor, iar Alb — pe-a căprioarelor.

Așa își duceau ei zilele și adesea spuneau că niciodată nu și-ar schimba viața lor de munteni, oricît belșug s-ar găsi acolo pe vale.

Aşa spuneau... Dar iată că de la o vreme feciorii începură să aibă altfel de deprinderi. Și cel dintîi, Alb, a fost acela care a făcut schimbarea.

Se coborîse o dată cu o legătură din piei de mistreț, să le dea pe bucate. Acolo, în cîmpie, se oprise la o fîntînă din care o fată scoate apă cu găleata. I-a cerut flăcăul să bea. Fata a ridicat găleata și l-a îmbiat. Iar Alb, Alb a simţit că i se pierde răsuflarea.

Avea și fata pielița obrazului albă ca a lui. Dar coadele de păr subţire ca mătasea îi erau negre ca ale fratelui său, Negru. Şi ochii îi avea scînteietori ca ai lui Repede. Trupul, îmbrăcat în cămaşă subţire din pînză de in, îi era mlădios ca o creangă de mesteacăn ; iar glasul, cînd a rostit : «Ia de bea, voinice !» a răsunat mai dulce decît coardele subţiri ale ceterei şi decît cîntecul privighetorilor. Cu mîinile îi întindea vasul plin ochi cu apă rece. Alb a sorbit din apă, și nu ştia ce e cu el. A mulţumit fetei şi a plecat mai departe. Numai gîndul i-a rămas acolo, la fîntîna umbrită, sub mesteceni, lîngă o căsuţă mică şi albă. A plecat Alb, dar s-a întors. S-a întors o dată şi-apoi mereu. A început să se coboare tot mai des pe vale, la fata cu ochi negri şi cu părul ca mătasea, care-l vrăjise.

O iubea. Şi fata — fata lui Novac, voinicul, spaima boierilor şi-a celor răi din toată cîmpia — îl prinsese şi ea drag.

Fraţii lui Alb s-au luat de gînduri. Flăcăul slăbea văzînd cu ochii, şi atuncea cînd vorbea, rostea lucruri ciudate. Înainte se mîndrea, spunînd că nu va părăsi niciodată ţinutul măreţ al munţilor. Acum se arăta deodată dornic să se statornicească în cîmpie.

Li se părea fără înţeles fraţilor lui Alb că frăţînele cel mare, în loc să se ducă la vînătoare, pleacă într-una spre cîmpie şi acolo întîrzie din ce în ce mai mult.

— Ce să fie ? şi-au spus ei. Mai bine să-i luăm urma cînd pleacă. Să vedem. N-o fi vrăjit ?

Aşa au şi făcut.

În dimineaţa cealaltă, Alb îşi aruncă ţundra pe umeri şi porni la drum. Nu avea flăcăul cu el nici arcul, semn că nu mergea la vînat ; nu avea nici blănuri să le schimbe, ca să ia pe ele bucate.

Fraţii, ceilalţi doi, îşi făcură semn şi se luară după el. Mergea Alb fără grijă. Mergeau fraţii lui pe urme, ca vulpea după vînat.

Jos în cîmpie a ajuns ; s-a oprit la fîntînă. Şi curînd a venit fata. Au văzut-o Negru şi Repede pe Florica. Aşa o chema pe fata viteazului Novac. Au văzut-o ; pe loc le-a căzut şi lor dragă.

Din ziua aceea au început să se coboare din munte la cîmpie laolaltă. Se coborau toţi fraţii la fîntîna din cîmpie. Că la toţi le era dragă şi fiecare dintre ei ar fi vrut-o de nevastă.

Mama lor, văduva Criş, văzuse că s-a întîmplat ceva cu copiii ei. Toată ziua la cîmpie şi vînatul îl lăsau în rostul său. Veneau cîteodată zile cînd nu avea ce pune pe masă. Nici unul dintre fraţi nu se îndura să se mai ducă la vînătoare ; se adunau la fîntînă, în jurul fetei lui Novac.

Da' care copil îşi poate ascunde pînă la urmă taina inimii sub ochii îngrijaţi ai mamei ? A aflat curînd văduva Criş taina şi le-a spus :

— Iată, dragii mamei, ce vă învăţ eu să faceţi...

— Spune, mamă ! au rostit flăcăii, toţi într-un glas.

— Mai întîi vreau să știu — țineți voi unul la altul ?
— Ca la ochii din cap, mamă !
— Bun. Atîta vream să știu : dacă dragostea pentru Florica nu v-a stricat dragostea frățească dintre voi !... Și-acuma să vă spun. Aici numai Florica trebuie să hotărască. Voi sînteți toți voinici și frumoși. Da'ea numai pe unul îl poate iubi și pe acela să-l ia de bărbat. Iar ceilalți să-i fiți frați !

— Ne-ai învățat bine, mamă ! au grăit flăcăii. Bine ne-ai învățat. Noi nu știam ce să facem. Din pricina asta nici n-am mai fost pe vale. Voiam să hotărîm... Da' tu ne-ai învățat bine. Chair mîine-n zori vom pleca spre cîmpie și o vom întreba pe Florica... Să ne spună ea pe cine-l are mai drag dintre noi ? Care i-o fi mai drag, acela să-i fie soț. Ceilalți îi vom rămîne frați buni și o vom iubi ca pe o soră...

Abia așteptară flăcăii să se lumineze de ziuă. Se spălară cu apă rece din izvorașul care curgea susurînd pe lîngă pereții colibei lor. Își puseră toporiști la brîu, ceva merinde în straițe și plecară.

Merseră din zori și pînă spre amiază. Merseră cale îndelungată. Și iată că, în depărtare, începe să se vadă cîmpia. Numai că tot dintr-acolo vin — aduse de vînt — trîmbe de fum înecăcios. Se văd trîmbe de fum și case aprinse.

Tot dintr-acolo, vîntul aduce strigăte înăbușite. Ce fel de strigăte sînt acelea ? Grăbesc pasul flăcăii. Și în calea lor întîlnesc o femeie cu un copil la sîn. E despletită, cu hainele sfîșiate, pierită de foame și de spaimă. Dau flăcăii din merindele lor femeii. Îi dau și apă să bea. Și ea le povestește :

— ...Peste cîmpie au năvălit niște uriași. Trei uriași cumpliți. Au mai venit și altă dată uriașii aceștia. Au venit cînd răsărea luna plină. Dar atunci era Novac... I-a înfrînt viteazul Novac !...

— Și-acum n-a mai fost Novac ? se miră flăcăii.

— Nu. Novac se veselea. Fata lui, Florica, tocmai îl vestise că se va-nsoți cu unul din feciorii văduvei Criș, ce locuiește în creierii munților. Novac s-a bucurat că va avea lîngă el un braț de voinic tînăr, alături de care

să lupte împotriva uriaşilor, şi care să-i ia locul cînd o îmbătrîni. De bucurie, a uitat că este în noaptea aceea lună plină. A băut şi un ciubăr de vin, sau poate două... S-a veselit peste măsură Novac. Şi au venit uriaşii pe cînd dormea şi l-au tăiat. Casa i-au ars-o. Şi pe Florica au luat-o în robie.

Aud cuvintele acestea feciorii văduvei Criş. Şi cuvintele le străpung inimile, ca tăişurile cuţitelor ; îi ard ca focul. Cu toporul să-i fi tăiat, sau cu focul să-i fi ars şi sînge n-ar fi curs din vinele lor. Atît de îndureraţi şi atît amar aveau în inimile lor cei trei fraţi.

Vin copii şi vin bătrîni de la cîmpie. Au încins uriaşii în vîlvătaia focului case, vite şi pătule. Au pierit bucatele, au secat izvoarele. Povestesc cu durere bătrînii :

— Prin farmece vrăjitoreşti au luat uriaşii mana holdelor, a vitelor şi-a oilor. S-a dus roada şi hrana pentru totdeauna. Au scormonit prin vrăji şi tainiţele pămîntului. I-au luat pămîntului avuţiile şi le-au zăvorît în împărăţia lor, în trei munţi de piatră. Într-un munte au ascuns aurul, într-altul — fierul, şi într-altul arama. Munţii i-au zăvorît sub nişte lacăte atît de mari, că nici o putere omenească nu le mai poate sfărîma.

— Tăceţi, bătrînilor, tăceţi ! Nu mai povestiţi ! spun fraţii, zdrobiţi de durere. Or mai bine, sfătuiţi-ne ce să facem ? Şi cum să v-ajutăm ?

— Nu mai e nimic de făcut ! murmurară cu glasuri stinse bătrînii. Cîmpia e a uriaşilor. Şi a lor va rămîne. Avuţiile de aur, fier şi aramă din tainiţele pămîntului sînt zăvorîte în munţii de piatră, sub lăcatele cele mari. Şi numai nişte flăcăi, curaţi la inimi şi voinici la trup, care-ar răpune pe uriaşi, ar putea apoi cu topoare vrăjite să spargă lăcatele. Dar feciorii aceia care-ar sfărma lăcatele, s-ar preface pe loc în ape curgătoare. Şi unde sînt feciorii care singuri, de bună voie, şi-ar risipi tinereţea şi pentru binele oamenilor s-ar preface în ape curgătoare ? Unde ? Ba astfel de feciori, care să poată înfrînge pe uriaşi, nici nu ştim să fie pe lume. Novac era bătrîn. Da' numai el putea să se lupte cu uriaşii. El, numai el. Şi noi plecăm acolo sus în munţi. Acolo vom rămîne...

— Acolo vom rămîne ! Ne vom face sate noi și acolo vom rămîne ! suspinau fugarii şi priveau cu jale spre cîmpie și spre satele arse.

Tot mai mulţi, tot mai mulţi erau fugari. Şi tot mai negre de fumul vetrelor arse erau feţele lor.

— Noi ce vom face ? zise Alb.

— Vom pleca s-o scăpăm din ghearele uriașilor pe Florica ! răspunseră într-un glas ceilalţi doi. Şi să ne luptăm cu uriașii !

— Așa m-am gîndit și eu. Să lăsăm deci durerea la o parte și să plecăm la luptă ! spuse Alb.

Grăind aceste cuvinte, cei trei fraţi arătară cîmpenilor calea către ascunzişurile din munte ; şi ei plecară înainte spre vale.

De ce mergeau, de aceea întîlneau mai mulţi oameni care fugeau în sus, ca să se ascundă de pustiirea uriașilor. Oamenii le povesteau iară cum l-au tăiat uriașii pe Novac prin somn și cum s-a luptat Florica atunci cînd au luat-o în robie.

Da' ce putea să facă ea, o sărmană fată, împotriva unei asemenea puteri ca aceea a uriașilor ?

Ajunseră flăcăii în cîmpie. În calea lor nu erau decît pîrjol, lacrămi și durere. Casele erau arse scrum, fîntînile nu mai dădeau apă, vitele nu mai aveau hrană, holdele erau seci și oamenii mureau de foame și de sete. În zare se vedea cerul purpuriu, din pricină că ardeau pădurile.

Către zarea aceea înroșită de foc merseră, tot merseră înainte cei trei flăcăi ; pentru că ei ştiau că într-acolo s-au dus uriașii. Merseră, merseră și iacătă că de la o vreme nu se mai zăriră focurile ; ba începură să se vadă case încă nearse și oameni teferi. Numai că oamenii aceştia erau plini de spaimă. Ei povesteau că uriaşii s-au dus în munţii lor, acolo unde ascund bogăţiile oamenilor. Mulţumiţi de atîtea cîte-au săvîrșit, ei petrec cîteva zile ; apoi se culcă și dorm, pînă cînd este iară lună plină. Atunci pornesc din nou și pustiesc totul în cale.

Acum uriaşii sînt în împărăţia lor şi petrec. Pînă aici se aud răcnetele şi chiotele lor. Pînă aici se aud săriturile lor, joaca lor care cutremură pămîntul.

Şi într-adevăr, de departe se auzeau chiotele uriaşilor ; întocmai ca atunci cînd se apropie o ploaie mare în miezul verii şi cînd tunetele zguduie împrejurimea se auzea joaca lor, care cutremura întreg pămîntul.

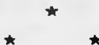
— Vai de noi ! se jeluiau oamenii. Vai de noi ! După ce-şi vor termina petrecerea, uriaşii se vor culca şi vor dormi pînă ce va fi iar lună plină. Atunci se vor deştepta şi vor începe din nou pîrjolul. Nouă ne vine rîndul... Ce ne vom face ?... Vai şi amar de noi, de femeile şi de copiii noştri !

— Arătaţi-ne nouă calea către munţii uriaşilor ! spuseră cei trei fraţi. Ne vom duce noi să ne luptăm cu uriaşii !...

— Să vă luptaţi cu uriaşii ?... se minunau oamenii. Da'cine se poate lupta cu uriaşii ?... A fost unul singur, Novac, care se lua cu ei la trîntă. Dar l-au omorît pe Novac şi pe fata lui au luat-o roabă. De-acum înainte sîntem sortiţi pieirii !

— Să nu aveţi nici o teamă. Noi ne vom lupta cu ei şi-i vom răpune ! ziceau cu tărie fraţii. Arătaţi-ne calea încotro să pornim !...

Cînd au văzut cîmpenii atîta hotărîre la cei trei feciori ai văduvei Criş, le-au arătat calea. Feciorii au mulţumit şi cum vreme de pierdut cu vorbe nu aveau, au plecat înainte. Iar cîmpenii priveau în urma lor cum se duceau la moarte. Bătrînii îşi clătinau capetele a jale. Şi multe femei îi şi plîngeau ca pe nişte şterşi dintre vii. Numai feciorii mergeau şi mergeau tot cu mai multă îndîrjire.

Trecuse timp de cînd plecaseră. Şi se grăbeau să ajungă în împărăţia din munţii uriaşilor, înainte de a se face lună plină. Numai că drumul era lung, iar pasul

omenesc este mic. E drumul greu şi lung. Dar merg feciorii înainte fără oprire.

Străbat ei tot ţinutul cîmpenesc şi încep să urce către munţii uriaşilor. Merg, merg voiniceşte, şi iată, văd în calea lor o păstoriţă bătrînă de vaci — o muntariţă — aşa cum i se spune prin locurile acelea.

Feciorii îi deteră bătrînei ziua bună după cuviinţă. Şi Alb, ca fiind mai mare între fraţi, o rugă :

— Măicuţă, eşti bătrînă, ai văzut multe şi ştii multe. Iacă, noi ne ducem să ne luptăm cu uriaşii. Nu poţi cumva să ne ajuţi cu vreun sfat, ca să-i răpunem şi să scăpăm lumea de ei ?

— Ba pot ! răspunse bătrîna. Am să vă sfătuiesc şi am să v-ajut ca să răpuneţi pe uriaşi. Da' pentru asta trebuie să-mi aduceţi o oală cu lapte muls de la împărăteasa lupilor... Şi asta, dragii babei, este o treabă cu mari primejdii.

— O să-nfruntăm orice primejdii, dacă e nevoie ! cuvînta Negru.

— Şi-ţi vom aduce laptele de la împărăteasa lupilor ! rosti cu hotărîre şi Repede.

Eeee ! Lesne de spus, da' greu de făcut ! Ca să aducă laptele cerut de muntariţă, trebuiau să intre feciorii văduvei în întunecimea unui codru adînc. Acolo sălăşluia împărăteasa lupilor. Avea pui împărăteasa şi-i alăpta. Iar lupii, străjile ei, o păzeau ca ochii din cap. O păzeau fiarele pe viaţă şi pe moarte.

Stătură mai întîi flăcăii şi chibzuiră. Cum să pătrundă ei printre străjile lupilor, ca să ajungă pînă la împărăteasă ?

— Alt lucru mai bun nu-i — îşi dete Negru cu părerea — decît să îmbrăcăm pieile de lup. Ne vom preface şi noi în fiare şi vom intra în pădure.

Alb fu şi el de aceeaşi părere ; şi Repede la fel.

Ca să facă lucrul acesta le trebuiau blănuri de lupi. Feciorii erau vînători destoinici ; aşa că degrabă vînară trei lupi, într-un loc unde veneau fiarele la apă. Le luară blănurile şi le potriviră pe trupurile lor.

Se pregătiră apoi să intre în pădure.

Era o noapte adîncă şi neagră ca păcura. Îmbrăcară fraţii pieile de fiare şi aşteptară un timp. Dinspre pădure se auzea urletul lupilor care erau de strajă la împărăteasa lor. Fraţii se înţeleseseră şi porniră şi ei într-acolo, sărind şi schelălăind, ca şi cum ar fi fost nişte fiare fugărite de vînători. Dar îl lăsară pe Repede înainte. Îl lăsară pe Repede, pentru că el era acela care ştia mai bine limba lupilor.

Alergară fraţii prin pădure, făcînd pe lupii, pînă ce le ieşiră în cale primele străji. Erau nişte fiare mari, cu colţi cît nişte pumnale şi cu ochii roşii arzători.

Schelălăind, flăcăii ocoliră străjile şi Repede le strigă :

— Ieşiţi mai în faţă la pîndă. Pentru că în pădure sînt furişaţi nişte vînători, care vor să ajungă la împărăteasa noastră şi să-i ia blana !

Auzind străjile una ca asta, lăsară în voia lor pe cei trei lupi, care nu erau alţii decît fraţii Criş. Urlînd de se zguduiau bolţile pădurii, străjile o luară la fugă spre marginea pădurii, să iasă înaintea vînătorilor. Iar la urletele lor începu să se adune tot poporul lupilor din pădure, ca să întîmpine primejdia.

Aşa că în culcuşul ei nu mai rămăsese decît singură împărăteasa.

Fraţii o luară la fugă într-acolo.

Lupoaica împărătească sta într-o peşteră împodobită cu blănuri, oase şi coarne de la animalele vînate de lupi. În faţa ei, pe un aşternut de frunze verzi, stăteau hălci de carne crudă, din care putea mînca oricînd avea poftă. Într-o tivdă de cal avea apă ca să bea cînd îi era sete.

Acum lupoaica sta tolănită şi puii sugeau din ţîţele ei, mîrîind de plăcere.

Auzind zgomote, împărăteasa lăsă puii la o parte şi sări la intrarea peşterii. Repede, care era cel mai puternic dintre toţi fraţii, se luă cu ea la luptă. Urlă lupoaica, chemă într-ajutor, dar paznicii ei erau departe. Repede o trînti jos, ţinînd-o nemişcată. Şi Negru mulse laptele lupoaicei într-o ploscă pe care o ţinea la îndemînă Alb.

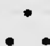
Lupoaica urla, puii schelălăiau de teamă. Dar fraţii îşi luară laptele trebuincios.

Mergînd pe căi ocolite, izbutiră să iasă din pădure şi să ajungă la coliba bătrînei, tocmai la ceasul cînd începuseră să se reverse zorile.

În colibă, bătrîna aprinsese un foc mare din nişte buruieni uscate de pădure, care aveau un miros iute şi aţîţător. Pe focul acesta puse să fiarbă laptele muls de la împărăteasa lupilor. Cînd dete în clocot, presără înlăuntru cenuşă din buruienile arse pe care fiersese laptele. Umplu la loc plosca băieţilor şi, cu glasul tremurat, le spuse :

— Sînteţi nişte flăcăi voinici şi neînfricaţi. Şi pentru că sînteţi aşa, am să vă ajut ca să vă puteţi lupta cu uriaşii şi să-i nimiciţi. Uite, din laptele muls de voi de la împărăteasa lupilor v-am făcut o băutură minunată. O picătură din ea dacă sorbiţi, vă taie foamea ; de mai sorbiţi două picături vă taie setea ; şi de sorbiţi trei picături, căpătaţi atîta putere, că nimeni nu vă mai poate sta împotrivă.

Feciorii îi mulţumiră bătrînei pentru băutură. Ea le arătă drumul cel mai scurt către împărăţia uriaşilor şi porniră mai departe.

De ce mergeau flăcăii, de aceea codrul era mai des. Numai din loc în loc era cîte un luminiş mare.

Luminişurile acestea erau cu totul ciudate. Părea că din văzduh s-au prăvălit peste locurile acestea nişte bolovani uriaşi ; pentru că-n jur copacii erau striviţi şi nu mai creştea nici un fel de buruiană.

Iară departe de tot, se auzeau parcă trunchiuri şi stînci rostogolindu-se pe munte, luînd totul în calea lor.

Ce să fie ? Tocmai cînd se întrebau fraţii şi nu găseau dezlegare la cele care se petreceau, ajunseră la coliba unui fierar. Cu barosul pe nicovală, fierarul făurea un topor de fier. Fraţii întrebară pe fierar ce-i cu lumini-

șurile acelea în care copacii-s striviți și ce sînt zgomotele care se aud în depărtare ?

— Pe aici au trecut uriașii — răspunse fierarul — și luminișurile sînt locurile pe unde au călcat. Zgomotele care se aud nu sînt altceva decît sforăiturile uriașilor. Au petrecut și acum dorm... Dar se vor trezi curînd, cînd va fi lună plină și vor începe din nou să pustiiască. Pentru asta fac aici, pe nicovală, topoare ; ca să le dau voinicilor care se vor lupta cu uriașii cînd vor năvăli...

— Dă-ne nouă topoarele pe care le-ai făcut și arată-ne drumul pe unde s-o luăm, ca să ne putem lupta cu uriașii ! se rugară flăcăii.

Meșterul îi cîntări din ochi pe flăcăi și văzîndu-i atît de puternici, le spuse :

— V-aș face unelte și mai bune de luptă, dacă ați putea voi să-mi aduceți de la împăratul urșilor toiagul lui de aramă, ciubotele de fier și coroana de aur... Și v-aș învăța pe urmă cum să biruiți pe uriași !

— O să ți le-aducem ! ziseră flăcăii. Numai să ne înveți cum să-i biruim !

— Bun ! grăi fierarul. Așteptați-mă aici pînă mă duc în pădure și-o să vă învăț ce să faceți.

Se duse fierarul în pădure și făcu din rășină de brad un fagure, la fel cu fagurii de miere. Dete fagurele flăcăilor și-i învăță să se ducă la împăratul urșilor. Să-i spună că au auzit de măreția lui și vin să-i aducă un dar. Să-i dea apoi fagurele de rășină și să-l lase să mănînce. Ba să îndemne și pe ceilalți urși să guste din el. După aceea, nimic mai lesne decît să-i ia împăratului toiagul, ciubotele și coroana.

Luară feciorii văduvei Criș în mîini fagurele cel galben și frumos de rășină și plecară în întunecimea codrului, unde-și avea sălașul împăratul urșilor.

Pe un scaun făcut dintr-o scorbură mare, împodobită cu mușchi, sta împăratul urșilor ; sta înconjurat de urși, unii mai bătrîni, alții mai tineri, cei tineri fiind mai mult oșteni de pază ai împăratului.

— Ce vreți voi și cine sînteți ? întrebă împăratul urșilor, mormăind supărat. Cine v-a dat învoire să căl-

caţi în împărăţia mea? O să plătiţi îndrăzneala asta cu capul!

Auzind cuvintele acestea, urşii cei bătrîni mormăiră şi ei ameninţători. Iar cei tineri deschiseră braţele, ca să cuprindă pe cei trei flăcăi, să le sfărîme oasele.

Negru, care cunoştea cel mai bine limba urşilor, făcu o plecăciune în faţa împăratului:

— Am venit aci, măria ta, să ne închinăm, pentru că peste toată lumea s-a întins faima puterii tale!

— Hmm! Hmm! Hmm! mormăi împăratul şi după el urşii ceilalţi. Ce mi-aţi adus în dar ca să vă pot crede?

— Ţi-am adus un fagure de miere, cum nici n-ai mai mîncat măria ta! grăi Negru. Este făcut de împărăteasa albinelor. De aceea pare a avea un gust cam neobişnuit. Numai după ce-l mănînci, vezi că asemenea fagure bun nu mai poate fi nicăieri.

— Bine. Să-l gustăm. Şi de n-o fi precum spui, aci o să vă rămînă oasele la tustrei.

Negru îi întinse împăratului fagurele. Fără să mai aştepte nici o poftire, împăratul îşi înfipse ghearele: vîrî botul, şi începu să muşte cu lăcomie. Numai că vedeţi voi, răşina prinse numaidecît să încleie botul şi ghearele împăratului. Împăratul vru să mormăie şi să spună ceva urşilor din jur. Dete din labe. Dar de încleiat ce era, nu putu să rostească nimic. Urşii crezură că împăratul îi pofteşte şi pe ei la masă. Şi fără să mai aştepte poftirea de două ori, năvăliră pe fagure, cu boturile şi ghearele. Da' care cum apuca cu gheara sau muşca cu botul, rămînea pe loc încleiat şi fără nici o putere.

Cînd fură cu toţii încleiaţi în răşina din fagure, fraţii îi luară împăratului toiagul de aramă, ciubotele de fier cu care era încălţat şi coroana de aur de pe cap.

Se întoarseră feciorii la coliba fierarului. Alături de colibă, fierarul aprinsese un foc mare. Deasupra focului ardeau cu flacără roşie brazii de la care luase răşina.

Puse apoi în foc toiagul de aramă şi-l topi. Bătîndu-l cu barosul pe nicovală, făcu din el un topor, pe care-l dete lui Repede. Topi şi ciubotele de fier, de le făcu un topor pentru Negru. În cele din urmă topi şi coroana de aur, din care făcu un topor pentru Alb.

Pe urmă fierarul le arătă feciorilor trei vîrfuri de munte, pe care se înălţa o cetate.

Acolo se găseau uriaşii şi fraţii trebuiau să se grăbească. Peste trei nopţi va fi lună plină şi uriaşii îşi vor aprinde din nou făcliile, ca să pustiască aşezările cîmpenilor.

Ca să biruie pe uriaşi trebuie să le stingă mai întîi făcliile. Trebuie să lupte din greu. Topoarele au putere fermecată. Dacă flăcăii vor izbuti să taie în două cu topoarele flăcările făcliilor, acestea se vor stinge şi uriaşii vor putea fi uşor biruiţi.

După ce învăţară tot ce aveau de făcut, cei trei fraţi mulţumiră pentru învăţătură şi ajutor fierarului ; şi plecară mai departe.

Trecură două zile şi două nopţi, în care timp fraţii merseră într-una, fără oprire. În cea de a treia zi ajunseră în faţa unei văi adînci, la poalele celor trei munţi. Pe culmile celor trei munţi se sprijinea cetatea uriaşilor. Flăcăii erau trudiţi. Ca să prindă puteri, se gîndiră să se odihnească puţin. Pămîntul în jur era ars.

Numai în fundul văii creştea un trandafir cu flori roşii, ce răspîndeau o mireasmă ameţitoare.

— Ce-aţi zice — întrebă Alb pe fraţii săi — dacă ne-am culca să ne odihnim, lîngă trandafirul acela, cu parfum atît de plăcut din fundul văii ?

— Ce să zicem altceva — deteră fraţii răspuns — decît că foarte bine te-ai gîndit !

Se duseră deci şi se culcară sub crengile trandafirului, care înflorea în fundul văii. Cum erau obosiţi frînţi, de atîta cale, adormiră numaidecît. Vîntul sufla încetişor. Dormind, feciorii văduvei Criş începură să viseze. Frun-

zele trandafirului se mişcau sub suflarea vîntului şi foşnetele lor păreau şoaptele dulci ale unei copile. În vis, fiecăruia dintre cei trei băieţi le apăru Florica. Zîmbea, dar era slabă şi palidă la obraz.

Foşnetele frunzelor trandafirului se preschimbară în şoapte, iar şoaptele în cuvinte.

— M-au luat roabă, uriaşii ! şoptea fata. M-au răpit. Unul m-a vrut chiar de soţie. Dar fata lui Novac nu putea fi soţie — roabă a unui uriaş. În seara nunţii, ca să scap, m-am azvîrlit în prăpastie. În locul unde-am căzut, din sîngele meu, a crescut trandafirul. Voi să mă răzbunaţi. Să vă luptaţi cu uriaşii şi să-i zdrobiţi.

S-au deşteptat din somn flăcăii. Nu se mai auzea decît şopotul frunzelor sub suflarea domoală a vîntului. Iar florile trandafirului împrăştiau o mireasmă ameţitoare.

— Fraţilor — rosti Repede — am visat-o pe Florica...

— Şi eu la fel !... Şi eu ! ziseră ceilalţi doi.

— Atunci voi ştiţi ce avem de făcut ? grăi Alb. Ne vom răfui cu uriaşii, ne vom răfui pentru toate fărădelegile lor...

Fraţii se ridicară şi începură urcuşul spre cetatea cea mare. Munţii pe care era zidită cetatea uriaşilor erau drepţi ca pereţii. Feciorii săpară trepte în stîncă şi se urcară.

Se apropia seara. Venea prima noapte cu lună plină. În seara asta uriaşii se deşteptau şi aprindeau făcliile cu care aveau să pîrjolească iar pămîntul. O margine a lunii începuse să şi apară. Pînă atunci se auziseră sforăiturile uriaşilor care dormeau. Acum nu se mai auzea nimic.

Deodată se porni un vînt năprasnic. Se deşteptau din somn uriaşii şi căscau.

Din depărtări răsuna slab vaierul mulţimilor — mai cu seamă al femeilor şi copiilor — care ştiau că în noaptea asta se porneşte din nou urgia uriaşilor.

Au ajuns feciorii la poalele cetăţii.

Din cetatea aşezată pe creştetele celor trei munţi ies uriaşii cu făclii mari în mîini.

Pe cer a răsărit luna plină, mare şi parcă însîngerată.

Uriaşii izbesc cîte două stînci una de alta. Din izbitura stîncilor ţîşnesc scîntei, care aprind făcliile. Flăcările lor roşii se ridică pînă în înaltul cerului. Din pricina flăcărilor nu se mai văd nici talgerul roşu al lunii pe cer, nici ţintele de aur ale stelelor.

Uriaşii s-au aşezat jos, ca să se sfătuiască între ei, de unde vor începe pîrjolul. În clipita aceea, din locul unde se găseau, fraţii Criş îşi fac semn. Cu topoarele fermecate, primite de la fierar, sar asupra flăcărilor. Lovesc cu tăişurile. Şi flăcările se taie în două, de parcă ar fi fost nişte fiinţe vii. Jumătatea de sus a flăcărilor sare în obrazul uriaşilor. Îi arde şi îi orbeşte. Jumătatea de jos se chirceşte, se zvîrcoleşte pe capătul făcliei, tot mai mică, pînă ce se stinge. Uriaşii urlă de durere. Cu mîinile caută în jur să prindă pe flăcăi.

Începe lupta. Se luptă flăcăii, fiecare cu cîte un uriaş. Întreaga noapte se luptă. Izbesc cu topoarele fermecate pe uriaşi. Şi uriaşii încep să-şi piardă puterile. Dar nici feciorii nu mai sînt la fel de tari ca la-nceputul nopţii. Foamea îi sleieşte. Deodată-şi aminteşte Repede de băutura din laptele lupoaicei, pregătită de muntariţă.

— Să sorbim, fraţilor ! zice el.

Fiecare soarbe din ploscă numai cîte o picătură, şi foamea le trece ca prin farmec.

Şi lupta porneşte mai năprasnic. Se bat iar din zori şi pînă la amiază. Atunci începe să-i ardă setea.

— Să mai sorbim lapte, fraţilor ! strigă Negru.

După ce mai sorbiră cîte două picături, se răcoresc, de parcă fiecare ar fi băut cîte-o doniţă întreagă de apă proaspătă de la izvor.

Şi lupta-ncepe iară. Mai cumplită.

Uriaşii se luptă cu turbare, simţind cum lor li se pierd puterile, pe cînd flăcăilor le rămîn mereu aceleaşi.

Se luptă : se luptă de la amiază pînă-n seară.

— Să mai sorbim din băutura noastră, fraţilor ! spune şi Alb.

Beau fraţii fiecare cîte trei picături şi simt în vine ceva ca un foc ; topoarele din mîini li se par fulgi.

Își încordează fiecare puterile și lovesc din ce în ce mai tare pe uriași.

— Cruțați-ne, flăcăilor, viața și vă vom umple de avuții ! țipă uriașii.

— Nu vă cruțăm ! răspund flăcăii. Nici voi n-ați cruțat-o pe Florica, nici pe viteazul Novac. Pe nici un om din cîmpie ce v-a căzut în mîini nu l-ați cruțat !

Se reped feciorii văduvei Criș cu mai multă străşnicie ; lovesc cu topoarele făurite de fierar. Trosnesc oasele uriașilor sub topoarele flăcăilor, ca stîncile sfărîmate de dălțile și ciocanele băieșilor.

— Fie-vă milă, flăcăilor, se mai roagă uriașii, că toată arama, fierul și aurul din tainițele noastre ale voastre vor fi...

— Nu ne e milă ! răspund flăcăii. Nici vouă nu v-a fost milă să luați toate avuțiile oamenilor, să le luați mana holdelor, a vitelor și-a oilor, să le secați izvoarele. Acum pieriți pentru fărădelegile voastre.

Ca niște vulturi de munte se reped flăcăii cu topoarele pentru ultima dată, și uriașii se prăbușesc cu un urlet ce face să se cutremure pămîntul pînă departe, hăt, cine știe unde !

Au aflat oamenii vestea cea mare. Ca un șuvoi au început să coboare la vale, spre vetrele arse, doritori să și le ridice iară.

Zadarnic s-au bucurat.

Avuțiile lor : arama, fierul și aurul, împreună cu mana holdelor, a vitelor, oilor și cu apa izvoarelor, rămăseseră zăvorîte în tainițele de piatră, în cei trei munți de piatră. Lăcatele de la porțile lor numai uriașii le puteau desface. Și uriașii pieriseră.

— Fraților — și-a amintit atunci Alb — voi știți că niște feciori viteji pot sfărîma lăcatele munților cu topoare fermecate, dacă de bunăvoie primesc să se preschimbe în ape curgătoare pentru binele oamenilor.

— Știm ! au grăit Negru și Repede cu însuflețire. Să fim noi aceia ; și să aducem iară belșugul pe pămînt, făcînd să curgă apa secată de uriași, rodind pămîntul și dînd înapoi oamenilor avuțiile lor de aramă, fier și aur.

Rostind aceste cuvinte, tustrei fraţii au ridicat în sus topoarele : Repede pe cel de-aramă, Negru pe cel fier şi Alb pe cel de aur.

A izbit Repede cu putere lăcatul celei dintîi tainiţe. S-a auzit un tunet. Flăcăul s-a prefăcut într-o apă limpede şi furtunoasă. Apa s-a azvîrlit asupra zidului tainiţei de piatră, l-a doborît într-o clipită.

A lovit şi Negru lăcatul celuilalt munte. Iată-l, şi pe el, că se preschimbă într-o apă întunecată şi apa prăbuşeşte zidul de piatră al celei de-a doua tainiţe.

Ultimul lăcat îl nimiceşte Alb. Iar apa în care se preschimbă şi el pe dată dărîmă zidul celei din urmă tainiţe.

Întreaga avuţie ascunsă de uriaşi a fost dezvăluită.

Cetatea uriaşilor s-a prăbuşit atunci şi ea într-un uruit îngrozitor. S-a risipit cetatea blestemată şi pietrele ei le-au luat cele trei ape spumegînde.

Trei rîuri trec. Aleargă iute. Aleargă şi străbat munţii plini de aramă, fier, aur şi alte bogăţii subpămîntene. Sînt cele trei Crişuri : Crişul Repede, Crişul Negru şi Crişul Alb.

Dau mană holdelor şi vitelor cele trei Crişuri. Dau bogăţie oamenilor din munte şi cîmpie. Dau viaţă...

Şi asta e povestea lor !

Peştera zînelor

Vrednic nu este decît acela ce nu se lasă copleşit de nevoi, ci pe toate le îndură, le învinge şi le trece, pînă ce ajunge la liman.

Aşa se povesteşte că pe undeva, la poalele Muncelului sau Berbecelului, pe unde sînt acuma numai stînci arse de soare şi înnegrite de ploaie, să fi fost cîndva un sat mocănesc.

Trăiau oamenii în satul acela cum puteau. Nici mai bine, nici mai rău ca în alte sate. Cum da primăvara, duceau oile şi vitele în poiene, le păşteau, le mulgeau şi le luau lîna. Femeile făceau din lînă scoarţe şi straie ; din lapte brînză şi urdă. Iarna se strîngeau în colibe şi aduceau vitele în căsoaiele de lemn şi oile sub perdelele de cetină. Aşa treceau zilele una după alta. Pînă ce, într-o zi, au trecut nişte călători prin satul acela. Cine să fi fost călătorii aceia, n-a ştiut nimeni ! Numai că după ce-au plecat ei, a început o molimă. Dintîi a secerat molima pe unul, apoi pe altul. N-a trecut mult şi jumătate de sat a secerat ; apoi pe toţi oamenii din sat i-a secerat molima. Pe toţi, afară de un mocănaş. Un băietan pe care-l chema Ilie.

Cînd a văzut Ilie că a rămas singur în sat, la început a plîns, s-a jeluit, a blestemat. Pînă la urmă a văzut că toate-s degeaba. S-a gîndit, a chibzuit. Şi cum erau încă mulţi oameni neîngropaţi, ca să nu-i mănînce fia-

rele şi păsările, a scăpărat amnarul, a dat foc la o claie de fîn. Vîntul bătea și împrăștia fînul aprins. Toate casele s-au aprins. Tot satul a ars — pînă n-a rămas decît cenuşă.

Îşi puse atunci băiatul amnarul în şerpar. Îşi luă şi un cîrlig ciobănesc. Îşi încălţă opincile. Îşi puse pe cap căciula şi în spinare burca — cojocul mocănesc. Apoi porni încotro l-au dus picioarele.

Merse, merse, cînd răbdînd de foame, cînd suferind de sete, pînă ce ajunse pe malul unui rîu. O luă de-a lungul rîului şi întîlni un lac. Bău apă din lac şi se culcă pe marginea lui, sub un desiş de fagi.

Se însera.

Deodată băiatul aude un ţipăt, ca un glas de femeie.

— Sări, Ilie, şi mă scapă !

Se uită Ilie în jur, şi ce vede ? Pe marginea lacului un porumbel alb căzuse în ghearele unui vultur pleșuv. Şi vulturul flămînd se pregătea să sfîșie porumbelul.

Scoate băiatul în grabă cîrligul lui ciobănesc și se repede la vulturul pleşuv. Vulturul, cînd vede, lasă porumbelul şi sare la Ilie, cu ghearele desfăcute, cu penele întinse, cu pliscul lui de oţel gata să-l izbească.

Se luptă mocănaşul cu vulturul. Se lovesc unul pe altul : vulturul cu ciocul de oţel, Ilie cu cîrligul ciobănesc. Pînă la urmă vulturul se dă bătut ! Sare o dată în sus. Mai sare o dată și pe aci își ia zborul !

Ridică Ilie de jos porumbelul, îl spală de sînge, îi lipește rănile cu lutişor şi-l așază binişor în burca lui, la căldură. Atunci porumbelul se dă peste cap. Și în fața flăcăului apăru o femeie înaltă, albă, cu ochi verzi, adînci ca lacul, şi păr bălai pînă-n călcîie. În păr ea poartă flori de nufăr şi trupul îi este învăluit în văluri lungi și străvezii.

— Sînt zîna lacului. Sînt zînă bună ! zice ea. Și cel care mă sfîșia nu era un vultur, ci un vrăjitor. De necaz că n-am vrut să-i fiu soţie, vrăjitorul mi-a răpit copila, pe Lăcrămioara cea frumoasă. Mi-a prefăcut copila în sloi de gheaţă şi a ascuns-o într-o peșteră adîncă. M-am dus acum să-l rog să-mi dea înapoi pe Lăcrămioara ; şi el a vrut să mă răpună. Tu m-ai scăpat. Îţi mulţumesc !

La început, Ilie rămase mut, fără să poată scoate grai din gură. Cînd își veni în fire întrebă :

— Și unde zici că a ascuns vrăjitorul pe fata ta, frumoasa Lăcrămioară ? Unde e ea acum ?

Un nor întunecat trecu pe chipul blînd al zînei.

— Încolo ! spuse ea și arătă cu mîna. Încolo, printre culmile de piatră ale munților Bihorului. Acolo este peștera cumplită. Se cheamă Scărișoara — peștera de gheață. În peștera aceea, locuită de niște zîne rele, al căror paznic este vrăjitorul, acolo se găsește fata mea, dulcea Lăcrămioară. Și cîtă vreme va trăi vrăjitorul, Lăcrămioara mea va fi numai un sloi de gheață...

— Eu, zînă bună — spuse Ilie — pe nimeni nu mai am... Sînt singur și cutreier lumea, căutînd un sat cu oameni de ispravă în care să m-așez. Acum însă vreau să mă lupt cu vrăjitorul și să o scap pe Lăcrămioara, pe fata ta cea frumoasă, din ghearele lui !

— Scapă-mi-o ! se bucură zîna. Și de îmi voi avea din nou copila, soția ta va fi, flăcău voinic și plin de inimă ce ești. Luptă-te cu vrăjitorul și eu te voi ajuta, cînd vei fi în nevoie !

Spunînd cuvintele acestea, zîna mîngîie cu dragoste de mamă obrazul lui Ilie. Se depărtă apoi, plutind o vreme ușor deasupra lacului și se scufundă în el. În urma ei, peste apele limpezi ale lacului nu mai rămase decît o ceață verzuie.

Își puse iară Ilie cîrligul sub șerpar, burca pe spinare și plecă. Merse, și iarăși merse, tot către munții cei înalți ai Arieșului. Pe drum, îl întreba pe fiecare :

— Nu știți cumva ?... Nu știți pe unde se găsește peștera aceea adîncă, Scărișoara — peștera de gheață ?

Și oamenii care știau cîte ceva îl îndrumau. Drumul se scurta. Și Ilie ajungea tot mai aproape de peșteră. De la o vreme drumul pe culmi era tot mai greu. Urca, urca mereu. Iar alăturea cu el urca și toamna. Vara trecuse. Trecu și toamna, și veni iarna. Acuma, pas de mai umblă prin munții cei înalți pe timp de iarnă. Într-una din zile, pe cînd mergea el așa, pe-un viscol cumplit, ajunse într-un sat. Era ultimul sat înainte de a ajunge la Scărișoara.

— Pe unde e drumul spre peşteră ? întrebă el pe un sătean.

— Chiar pe aici ! răspunde omul. Numai că nu te-oi sfătui să mergi mai departe. Zăpada e cît brazii de-naltă. Şi-i moale. Te cufunzi în ea şi pieri.

Cercetă Ilie cu ochii drumul mai departe şi văzu că omul are dreptate. Se gîndi să poposească atunci o bucată de vreme într-o casă, undeva. Văzu în faţa lui o poartă mai arătoasă. Bătu. În poartă ieşi un om, buzat, urît şi cu o căutătură şpanchie :

— Pe cine cauţi ?

— Nu caut pe nimeni ! răspunse Ilie. Da' merg către Scărişoara, peştera zînelor rele, păzite de un vrăjitor. Vreau ca să scap de-acolo o copilă. Şi drumu-i lung, şi calea grea. M-au sfătuit oamenii să poposesc o vreme pe-aici. Şi-aş munci bucuros, să-mi pot dobîndi cîte ceva de-ale gurii şi un loc pentru hodină. Pe urmă, cum s-o putea, vreau să merg mai departe !...

— Dacă-i aşa, păi eu ţi-s omul ! zise buzatul. Lucru am destul... Pîn' nu s-o topi zăpada, tot nu răzbeşti prin munţi, la peştera zînelor. Aşa, eu te hrănesc şi te îmbrac. Simbrie nu-ţi plătesc... Şi cum s-o face primăvara, îţi iei calea mai departe...

Se miră Ilie, da' înţelege cine-i omul.

— Nu dai nici o simbrie pentru cît voi munci ?

— Nu ! spune tare buzatul.

— Mă învoiesc şi-aşa ! zice Ilie, care-şi făcuse degrabă o socoteală în cap. Numai un lucru am să te rog. Pe mine să nu mă faci niciodată mincinos. Şi de m-oi face vreodată, să-mi dai atunci ce n-ai acum... Aşa mă tocmesc pentru toată iarna !

— Fără simbrie ?

— Fără !

— Da' să nu te fac mincinos ?

— Să nu mă faci. Altminteri, să-mi dai atunci ce n-ai acum !...

— Păi asta-i lesne ! se veseleşte buzatul. Atuncea haide să facem zapis la birău. Să nu zici pe-urmă că nu-i aşa.

— Haidem !

Pornesc împreună la birău. Pe drum, buzatu-l întreabă pe flăcău :

— Pe tine cum te cheamă ?

— Ilie.

— Bine, măi Ilie. Pe mine mă cheamă Inimărea.

Merg împreună mai departe la birău. Scriu zapisul. Pun pecetea şi se-ntorc acasă, slugă şi stăpîn.

S-a tocmit Ilie pentru toată iarna. Şi-ncepe să-l pună bogatul la muncă. Zi şi noapte. Fără odihnă. Fără simbrie. Cu mîncare pe ce-o fi, şi odihnă un' s-o nimeri. Sparge lemne, adu apă, dă la vite, drege şopronul, fugi încoace, fugi încolo... Nu stă nici o clipită, cît îi ziua de mare, bietul. Și pe vreme de iarnă viforoasă — nu așa oricum !

Într-o zi, începe stăpînul să şi răcnească. Într-alta-l cheamă şi-i spune :

— Am poftă de brînză, măi Ilie. Să te duci de vale la tîrla de oi, să-mi aduci două putini din brînza cea mai grasă. Da' să nu risipești cumva vreo bucățică. Altminteri e rău.

— Cum să merg, stăpîne, cu două putini prin cele troiene ? întreabă Ilie. Numai zmeu să fiu, ca să răzbesc.

— Treaba ta ! se-ncruntă Inimărea. Să pleci ! De nu, mă duc pe dată la birău, să te lege-n curmeie, ca pe tîlhari, că-mi calci zapisul...

«Dacă-i așa, lasă, stăpîne, că ți-o coc eu ! se gîndeşte băiatul. O să mă duc, că n-am încotro. Da' am să-ți plătesc cu vîrf și îndesat.»

Plecă Ilie la tîrlă. Se înecă prin troienele de zăpadă. Se adăposti cum putu de vifornițā, sub burca lui cea veche. Da' ajunse ! Luă de la tîrlă două putini cu brînză grasă de oi, pline ochi ; și-o porni pe calea întoarsă, încovoiat de greutate.

Ce fusese drumul greu la vale, da' ce era acum, la deal, cu atîta povară în spinare ! Cînd urca, pas cu pas, pe suişurile de munte, ba aluneca el, ba putinile din spinare. Era ger de crăpau pietrele, da' Ilie era lac de sudoare. Şi cum sta un pic să se odihnească, îngheța sudoarea pe el, de se făcea sloi.

Urcă Ilie ; urcă și se gîndește numai cum să-l pedepsească pe bogat pentru răutatea lui. După cazna multă, ajunge la drumul care da spre casa bogatului.

Cum merge el așa pe drum, vede în cale o mogîldeață trîntită în zăpadă. Era inimos Ilie. Așa că puse degrabă putinile jos și se repezi să dea ajutor.

În zăpadă era o femeie. O ridică Ilie, o scutură și, cînd își veni femeia în fire, o întrebă cine este și unde își are coliba ?

— Sînt o biată văduvă ! răspunse femeia. Bărbatul meu a fost argat la Inimărea. Cînd tăia o dată lemne la pădure, a căzut peste el un buștean și a murit. Am rămas singură, cu o casă de copii. Și ei, mititeii, cer pîine. Gerul e tot mai tare. Așa, m-am dus la Inimărea, să-mi dea simbria ce i se cuvenea bărbatului meu înainte de moarte. N-a vrut bogatul. L-am rugat atunci să-mi dea măcar o îmbucătură pentru copii, ori niște tărîțe din care dă la porci. Inimărea nici n-a vrut s-audă. M-a bătut și a pus cîinii pe mine. Am plecat, și de slăbiciune n-am putut să mai merg ; măcar că am coliba colea, la cîțiva pași. Am căzut în zăpadă și dacă nu mă ridicai, aicea mă prăpădeam.

«Așa ți-e, va să zică, purtarea cu toți argații, stăpîne Inimărea ? își zise în sinea lui flăcăul. Ei lasă, că-ți fac eu una, și dacă nu ți-o place, să nu-mi spui mie pe nume !»

Sprijini apoi femeia ca să ajungă pînă la colibă. Aduse acolo și putinile cu brînză, pe care le purtase în spate atîta cale din porunca stăpînului. Le așeză în mijlocul casei și spuse femeii :

— Mănîncă toată brînza asta, sănătoasă, laolaltă cu copiii !

Atîta erau de flămînzi cu toții, că pe dată desfăcură o putină și începură să mănînce. Tiii... ce se mai bucurau copiii, mîncînd din brînza grasă, de parcă se băteau calicii la gura lor. Văduvei nu-i venea să creadă. De unde ? Cum ? Și cine e flăcăul ăsta, ce s-a milostivit de ea și de copii ?

— Sînt un mocănaș ! zise Ilie. Și sînt tot o slugă a lui Inimărea. Brînza asta este din putinile lui. Da' el

ți-e dator simbria bărbatului. În loc de simbrie îți dau eu brînza asta.

Femeia se îngrozi și începu să plîngă :

— Să nu pățești vreun rău, flăcăule. Mai bine ia putinile și du-le stăpînului. Și eu oi vedea cum m-oi descurca.

— Păstrează putinile și hrănește-ți copiii ! zise Ilie. Cît despre Inimărea, lasă-l pe seama mea, că l-oi pedepsi eu cum se cuvine.

Rostind cuvintele acestea, flăcăul își puse căciula pe cap și fluierînd, cu mîinile în buzunare, plecă mai departe pe drum. Curînd ajunse și intră în ograda stăpînului.

Bogatul privea pe fereastră. Cînd îl văzu pe flăcău cu mîinile goale, începu să strige la el :

— Trîntore, unde mi-ai fost pînă acuma ? Nu te-ai dus să iei brînza de la tîrlă, cum ți-am poruncit ?

— Ba m-am dus, stăpîne ! începu să povestească Ilie. Numai să vezi. Cînd urcam coasta din pădure, cu putinile la spinare... mi-a ieșit în cale o căprioară. «Un' te duci ?» mă întreabă căprioara. Zic : «Mă duc cu putinile astea la stăpînul meu, Inimărea, că are mămăliga aproape gata și nu-i mai lipsește decît brînza !» Da' căprioara de colo : «Ce-mi tot îndrugi mie verzi și uscate ? Mai întîi, că stăpîn-tu are o datorie la mine, că mi-a vînat astă-vară un pui și mi l-a jupuit». Așa-i, stăpîne ? I-ai jupuit căprioarei un pui astă-vară ?

Se mînie Inimărea și se face vînăt la obraz :

— I-am jupuit, și ce dacă i-am jupuit ? O să-ți dau ție socoteală ? Și ce-mi tot spui acolo la prostii ? Cum era să-ți vorbească ție așa căprioara ?

— Stai, stăpîne ! făcu Ilie semn cu mîna. Stai că n-am isprăvit. Așa i-am spus și eu căprioarei. Zic : «Ce datorie ? Că stăpînul meu nu-și plătește nici slugile. Nu dă nici măcar o bucată de pîine la o văduvă sărmană cu copii... Darmite să plătească o datorie la o căprioară, pentru un pui de-al ei, acolo...» Eeei, și unde văd că se răstește căprioara la mine : «Eu nu sînt sluga lui Inimărea !» zice ea. «Mie să-mi dai pe dată brînza s-o mănînc». Eu i-am mai spus : «Nu pot să ți-o dau, că-i a

stăpînului». Da' ea mi-a strigat tare : «Dă-mi brînza, că de unde nu, acum te înghit şi pe tine!» Cînd am auzit că vrea să mă mănînce căprioara, i-am dat putinile. Zău, stăpîne! Ia gîndeşte, puteam s-o las să mă mănînce pentru nişte pustie de brînză? Iar căprioara, ce crezi c-a făcut? A luat putinile subsuoară şi-a plecat cu ele.

Lui Inimărea îi venea să cadă din picioare de atîta necaz. Ridică pumnii în sus şi răcni din răsputeri :

— Minţi!

— Alei, stăpîne! zise Ilie. Atunci întoarcem vorba. Ne-am înţeles ca niciodată să nu-mi spui mincinos.

— Păi dacă minţi!

— Oi minţi, n-oi minţi, noi aşa ne-am înţeles. Scrie şi la zapis. Pe mine mincinos să nu mă faci...

— Îţi sînt stăpîn şi spun ce vreau!

— Dacă-i pe aceea, să-mi dai după tocmeală, stăpîne — ştii că eu simbrie n-am!... Să-mi dai... ce n-aveai încă, atunci cînd ne-am tocmit, da acum ai!...

Intră Inimărea la bănuială :

— Ce n-aveam atunci şi acuma am?

— Păi... de-atunci şi pîn-acum, s-au născut : în staul la oi, şase mieluţi ; la vaci, vreo trei viţei ; în grajdul cailor, un mînz... Astea-s ale mele după zapis...

Simte Inimărea că-şi pierde minţile de atîta supărare.

— Nu-ţi dau nimic! se împotriveşte el şi vrea să plece încolo.

— Să mergem dară la birău! cere flăcăul.

N-are Inimărea încotro şi merge cu băiatul la birău. Îi arată birăului zapisul. Acolo scrie limpede : dacă l-o face vreodată Inimărea pe Ilie mincinos, să dea stăpînul slugii ce-a dobîndit între timp. E nevoie să se supună Inimărea. Îi dă lui Ilie mieluţii, viţeii şi mînzul. Îi dă si-l blestemă. Lasă că o să se răzbune el pe băiat.

Ei, şi mai trece iar o vreme. Munceşte Ilie de se speteşte. Inimărea nu uită. Tot mai multă treabă îi pune pe umeri, tot mai puţin îi dă să mănînce.

— Îl omor ! zicea bogatul nevestei sale. Pentru vițelușele, mieluții și mînzul ăla, îi dau atîta treabă, că-l omor... Să se sature...

Într-o zi îl ia Inimărea pe Ilie la tîrg. Stăpînul călare, sluga pe jos. Cumpără Inimărea un sac mare cu mei și i-l pune băiatului în spinare.

— Să-l duci acasă. Cît mai degrabă. Că eu o iau înainte călare.

— Cum, stăpîne ? Îmi dai sacul în spinare și mă lași pe jos ? Apoi vrei să merg și repede ?

— Dacă nu faci întocmai, cum ajung în sat, mă duc la birău. Mă plîng că ai călcat zapisul. Și mai mă slugărești un an fără simbrie.

Sacul greu, munții înalți... Trei munți erau de trecut de la tîrg pînă acasă. Vremea tot rea... Da' ce putea face bietul Ilie ? porunca-i poruncă. Se uită la stăpîn, cum se depărta de-a călare, legănîndu-se în șa, pînă ce nu-l mai văzu. Pe urmă înșfăcă dolofanul de sac la spinare și o luă agale, pe jos, peste munte, prin zăpadă și vînt, zicîndu-și :

— Lasă, stăpîne, oi găsi eu vreun mijloc, ca să-ți mai fac una, să mă pomenești !...

Trecu Ilie doi munți și mai avea unul. Deodată auzi din pădure un plînset jalnic de copii. Văzu și niște urme proaspete prin zăpadă. Se luă după ele și ajunse la o colibă de pădurar. De-aci venea plînsul. Intră înlăuntru. Acolo, ce să vezi ? Doi copii plîngeau pe o vatră în care se stinsese focul.

— Ce e cu voi, copii ? De ce plîngeți atît de amarnic ? întrebă Ilie.

Copiii se uitară la început speriați la flăcău. Dar văzînd fața lui plină de bunătate, începură să-i povestească pentru ce sînt atît de amărîți.

— Mamă nu mai avem de mult — spuse copilul cel mare — iar tatăl nostru a fost pădurar la Inimărea. Într-o zi l-a trimis stăpînul în pădurea lupilor, ca să-i aducă o blană de lup. Acolo l-au sfîșiat fiarele.

— Acum noi am mîncat tot ce era în colibă — ce rămăsese de la tata. Nu mai avem nimic ! zise și copilul cel mic. Ne-am duce la bunica, în sat, la cîmpie. Dar nu

putem ajunge prin munte, acum iarna. Trebuie să se facă primăvară mai întîi.

Auzind povestea copiilor, Ilie se duse repede în pădure şi le aduse lemne destule ca să aibă pentru cît mai ţine iarna. Ba le aprinse şi focul. Apoi puse sacul cu mei pe masă. Le făcu o mămăligă. Şi îi sfătui :

— Uite, aveţi aci lemne şi mîncare, pîn-or veni iar zile cu soare. Mîncaţi şi vă încălziţi. Şi cum o sosi primăvara, plecaţi la bunica în sat, la cîmpie.

Se încălzi apoi şi el puţin, mîncă şi plecă mai departe, spre casa lui stăpînu-său.

Inimărea, cînd îl văzu venind cu mîna goală, bănui că i-a făcut iară argatul vreo poznă.

— Ce-ai făcut cu meiul, nemernicule ? scrîşni el printre dinţi.

Ilie îşi luă o mutră pocăită şi începu să spună :

— Păi să vezi, stăpîne ! Veneam spre casă, după cum mi-ai poruncit ! Ştii că drumul trece pe lîngă pădurea lupilor. Cînd să trec de pădure, hop, un lup în cale. Mîrîie, mîrîie la mine : «Dă-mi sacul cu mei, băiatule, să-l mănînc !»

— Cum să mănînce, măi, lupul sacul cu mei ? Unde s-a mai pomenit aşa ceva ?

— Stai, stăpîne ! Ai oleacă de răbdare ! Mereu îmi tai vorba... Şi cum spuneam, sare lupul la mine şi zice : «Măi, stăpînu-tău are o datorie la mine, că mi-a dezblănit pe toamnă un frate !» Apoi îmi ia sacul din mînă şi pînă a mă şterge la ochi a şi înghiţit tot meiul. Da' să nu-ţi pară rău, stăpîne, că mai prost era dacă mă mînca pe mine. Aşa s-a dus numai meiul. Iar pe mine m-a pus lupul de i-am slujit : i-am tăiat nişte lemne şi i le-am dus la vizuină, ca să aibă cu ce face focul pîn' s-o desprimăvăra.

Inimărea nu-şi mai poate ţine firea. Meiul lui !... Abia aştepta să-l mănînce. Era un mei, cum e aurul din munte. Se face bogatul negru pînă în albul ochilor şi strigă de trei ori :

— Minţi, minţi, minţi !

— Dacă mint, stăpîne — zise Ilie — atunci să-mi dai după învoială hambarul cu bucate, ce l-ai luat azi săptămînă de la cîmpeni !

Îi cade lui Inimărea curajul în opinci. Da' tot mai ţipă :

— Nu-ţi dau nimic !

— Ba ai să-mi dai, că altfel mergem la birău. Să ne aducem aminte ce scrie în zapis. Că este pusă pe el şi pecete.

Nu are alta ce face Inimărea, decît să dea lui Ilie hambarul.

— Oh, oh ! se juruie bogatul. Dau eu acuma bunătatea de hambar, d-apoi nici ţi n-o să-ţi mergă bine, sărăcane !

Şi timpul trece iute. Fusese iarna-n toiul ei şi iată că e pe sfîrşite. Atîta că la munte, tocmai pe la sfîrşitul iernii, e gerul mai mare. Lui Inimărea i s-au sfîrşit lemnele-n ogradă. Cheamă pe Ilie şi-i porunceşte :

— Te duci degrabă la pădurea nouă, pe care tocmai am cumpărat-o de la grof. Mi-aduci de-acolo lemne cu zece cai.

— Mă duc, stăpîne — zice Ilie — măcar că e pădurea departe, e ger de crapă pietrele şi mişună lupii.

Leagă după aceea Ilie caii în şir ; căpăstrul calului din spate de coada calului din faţă. Şi pleacă la pădurea cea nouă a bogatului. Taie acolo copacii şi-i retează. Scurtăturile le despică. Le face apoi legături şi le prinde pe spinarea cailor în curmeie.

Vine Ilie pe drum la întoarcere. Greu e drumul. Îngheaţă răsuflarea în pieptul omului. Merge încet, încet, prin viscol. Începe să se cam însereze şi nu se vede bine. Din depărtare se aud urlînd lupii. Cînd, iată un bătrîn, cu haine numai zdrenţe, răzimat de un copac. Se apropie Ilie de bătrîn şi-l vede că este tot îngheţat şi acoperit de ninsoare. Aşa îngheţat cum este, pare bătrînul un om de zăpadă, din cei de care fac copiii iarna.

Scutură Ilie ninsoarea de pe bătrîn. Îi freacă mîinile şi obrazul cu zăpadă. Îl dezmorţeşte. Şi după ce află

cine este şi unde locuieşte bătrînul, îl suie pe spinarea unui cal şi-l duce în coliba unde-şi trecea bătrîneţele.

Fusese pasămite bătrînul acesta tot slugă la Inimărea. Era lipsit acuma de puteri. Se rugase de Inimărea să-i dea o mînă de crăci, să-şi încălzească oasele îngheţate, să nu se prăpădească. Da' bogatul îl gonise cu cîinii. Ca să-şi scape zilele s-a dus singur, fără voie, în pădure, să ia cîteva uscături. Şi l-a pătruns acolo gerul ; a îngheţat.

De nu era Ilie să-l scape, acolo rămînea.

«Stăpîne, stăpîne — se gîndeşte Ilie — multe rele ai mai făcut. Şi pentru toate ai să plăteşti ! Dintr-o dată însă în loc să-ţi aduc lemne ţie, am să le dau bătrînului...»

Şi pe cuvînt, descărcă Ilie toate lemnele şi le aduce la colibă. Îi face bătrînului un foc bun în vatră şi pleacă spre casa lui stăpînu-său.

Apăi cînd l-a văzut Inimărea pe Ilie cu caii fără povară ! Nici nu mai e de povestit. Ca fiara pe miel sta gata să-l înşface...

Da' Ilie :

— Stai, stăpîne ; ce te necăjeşti aşa ? M-am întîlnit prin pădure cu nişte pustii de iepuri. Zicea unul că i-ai vînat şi i-ai mîncat pe tată-său. C-ai datorie la ei. Şi zor nevoie, mi-au sărit pe cai şi mi-au ros lemnele pînă la unul...

— Minţi, ticălosule ! ţipă Inimărea. Cum era să-ţi sară iepurii pe cai şi să-ţi mănînce lemnele ?

— Aşa ? Va să zică, eu mint ? se miră foarte Ilie. Mint eu ? Bun...

— Minţi. Şi să pleci pe dată înapoi, la mine la pădure, să-mi aduci lemne, că îngheţ de frig în casă şi nu-s deprins !

Ilie se uită nedumerit la stăpîn.

— În pădurea cui să plec ? Parcă n-am auzit bine.

— La pădurea mea !... Pădurea pe care am cumpărat-o mai deunăzi de la groful !...

— Păi dacă ai cumpărat-o de curînd, şi mi-ai spus mie că mint — după tocmeală — pădurea e a mea ! rosteşte băiatul apăsat.

— Nu e ! că-i a mea.

— Ba nu. Dacă mă faci mincinos, să-mi dai ce n-aveai încă atunci cînd m-am tocmit. Că am zapis, zice Ilie. Știi că eu simbrie n-am. N-ai vrut să-mi dai. Iară pădurea e a mea, c-ai dobîndit-o de curînd, și adineauri m-ai făcut pe mine mincinos. Iac-așa !

Nu mai spune nimic bogatul. Nimic nu mai spune. Îi dă pădurea lui Ilie, că nu are alta ce face. Da-n gîndul lui fierbe și se socotește, zi și noapte se socotește. Se gîndesc, și el, și nevasta, cum să facă, să răpună mocănașul ?

Se gîndesc, și pînă la urmă hotărăsc. Apoi îl cheamă într-o seară Inimărea pe Ilie și-i spune cu blîndețe :

— Uite. Aveam și eu o oaie cu lînă de aur. O țineam ascunsă-n pod. Dar astă-noapte au venit zînele cele rele de la Scărișoara și mi-au furat-o. Ele au o turmă de oi cu lîna de aur și mi-au luat oaia mea, ca s-o pună în turma lor. Tu să te duci în peștera lor și să-mi aduci înapoi oaia.

— Ei, ei, stăpîne — zise Ilie — te-am slujit după zapis. Da' acum vine primăvara și vreau să fiu slobod... Mă duc la Scărișoara, că într-acolo mi-e drumul... Numai că alte treburi mă mînă la peșteră. Știi bine ! Vreau să scap din mîna vrăjitorului copila zînei lacului, după făgăduială...

Se mohorăște Inimărea și își rotește cu mînie ochii în cap :

— Ce ai tu cu zîna lacului, pe mine nu mă privește. Mie să-mi aduci mai întîi oaia. Dacă nu-mi asculți porunca, mă duc la birău... Și pe urmă, ce-ai să faci, nu știu și nici nu vreau să aflu.

Pleacă Ilie capul. Zapisul e zapis. Dimineață-n zori trebuie să pornească. Se duce să se odihnească înainte de drum. Se culcă în grajd, pe paie, lîngă vite. Deodată aude lîngă el, în paie, un chițăit de șoricel. Se uită și vede un șoricel alb ca neaua.

— Stai liniștit și nu te minuna, Ilie, chițăi șoricelul și se-azvîrli o dată peste cap.

În locul șoricelului cel alb sta acuma zîna — însăși zîna lacului : albă, cu păr bălai pînă-n călcîie, cu ochii verzi și trupul înveșmîntat în văluri lungi și străvezii.

Zîna se apropie de Ilie, răspîndind în jurul lui mireasmă puternică de flori, de i se pare flăcăului că se găsește dintr-o dată într-o grădină înflorită.

Îl mîngîie pe păr și spune încet, cu glasul ca o muzică din cetere vrăjite :

— Am venit, Ilie, ca să-ți ajut ! Am aflat că te-a trimis Inimărea la peșteră. El n-a avut nici o oaie cu lînă de aur. Știe numai că zînele rele au în peșteră o turmă cu lîna de aur ; dar omoară pe toți cei care pătrund pînă la ele. Tu să nu te sperii. Ia-ți cu tine cîrligul de la oi, ia-ți ceva merinde, și înainte de a intra în peșteră, pregătește-ți o legătură cu lemne și o făclie. Apoi intră cu nădejde în peșteră. În drum ai să găsește o floare de gheață. Rupe floarea ; și ce-o să fie, o să vezi pe urmă singur. Iar eu o să-ți ajut.

N-apucă Ilie să răspundă nimica zînei și ea bătu o dată din palme și pieri pe nesimțite într-o ceață verzuie. Se mai auzi un chițăit subțire de șoarece și pe urmă nimic.

Dimineața-n zori, își pregăti Ilie totul cum îl învățase zîna și plecă.

Nu mai putea de veselie Inimărea. Nimeni nu s-a mai întors de la peștera zînelor. N-o să se mai întoarcă nici Ilie.

Iarna era pe sfîrșite. Și zilele călduroase veniseră mai timpuriu ca altădată. Din sus, de pe creste, veneau șuvoaie cu coame învolburate de spumă pe spinare. Gîze cu aripi argintate luceau în soare. Se deștepta pădurea din somnul lung al iernii. Ilie se simțea și el mai ușor. Opinca parcă alerga singură la vale.

Mergea Ilie și se gîndea. Se gîndea la zîna cea bună. Se gîndea la Lăcrămioara cea frumoasă.

— Doar slujba asta s-o mai fac lui Inimărea, după zapis — își zicea el — și plec înapoi s-o scap pe Lăcrămioara.

Merge Ilie, merge. Întreabă pe unul, pe altul. Da' drumul nu mai era lung și într-o bună dimineață ajunge la peștera zînelor, la Scărișoara.

Este adîncă peștera de nu i se vede fundul. Ilie nu se uită la asta. Își pregătește legătura de lemne și făclia, apoi intră înlăuntru și pornește spre adîncimile ei.

De ce cobora în peșteră, de-aia era tot mai întunecată. Flăcăul aprinde făclia și începe să coboare tot mai adînc, tot mai adînc, cînd scoborînd pe niște trepte, cînd tîrîndu-se pe brînci.

Merse vreme îndelungată. Se chinui ; ba lunecînd, ba agățîndu-se de colțurile de piatră, pînă ce deodată în fața lui se deschise o încăpere mare, albă. Numai că bolta, pereții și podeaua încăperii în care intrase străluceau în lumina făcliei, ca mii și mii de diamante. Pasămite, toată bolta, pereții și podeaua erau acoperite cu zăpadă.

Se uită Ilie în jur și nu-i vine să creadă. Încăperea seamănă cu o sală mare, împărătească, în care se dau ospețe. În fundul încăperii este o ieșire. Ilie mai privește o dată în jur și pornește spre ieșire.

Merge iarăși. Și iar încep greutățile. Peștera se afundă mereu și se face tot mai întunecoasă. În drumul său Ilie întîlnește felurite animale, cu înfățișare de spaimă, făcute din zăpadă, de zînele cele rele. Animalele sînt lupi, urși, mistreți cu rînjete înghețate. Se împiedică de ele, se lovește, dar merge înainte, mereu neobosit și neînfricat.

De la o vreme, peștera începu să se lărgească ; și dintr-o dată se desfăcu într-altă încăpere. Încăperea aceasta avea pe boltă, pe pereți și pe dușumele numai polei lunecos și sclipitor ca argintul.

Ilie abia se ține, să nu lunece și să cadă.

Se uită tot mai uimit flăcăul la minunățiile pe care le întîlnește în cale. Dar merge mai departe.

În fundul încăperii este o altă ieșire. Trece prin această ieșire și merge mai departe. Coboară, coboară pînă ce ajunge sub niște bolți, care le întrec în frumusețe pe toate cele dinainte. Bolțile acestea sînt atît de înalte, că abia se pot vedea. Ridică în sus făclia Ilie și

privește. Bolțile pereților și dușumelele scînteiau în îmbrăcămintea lor de gheață, parcă ar fi fost zidite din aur.

În mijlocul acestei încăperi, pe o tulpină înaltă, crește o floare de gheață, ce seamănă cu o floare de nufăr.

Ilie își amintește pe dată de cuvintele zînei și, aplecîndu-se, prinde tulpina de gheață a florii. În clipa aceea floarea se preschimbă într-o femeie frumoasă învăluită în văluri, și femeia aceasta nu era alta decît zîna lacului.

— Bine-ai venit, Ilie! spune ea. Și iat-o pe Lăcrămioara mea, în învelișul ei de gheață.

Se uită flăcăul încotro i-arată zîna și într-adevăr, în fundul încăperii vede o fată de gheață, înaltă de-un stînjen. Fata de gheață astupase drumul mai departe înspre adîncul peșterii.

— Asta-i fata mea, frumoasa Lăcrămioară! mai adaugă zîna și din ochi încep să-i picure lacrămi de durere. Vrăjitorul a așezat-o aici, ca să nu poată trece mai departe nici un om care nu cunoaște o anumită taină. Numai că eu am aflat această taină. Iată, dacă un flăcău voinic face un foc aici, la picioarele fetei mele, și va lovi învelișul de gheață, de nouă ori cîte nouă ori, Lăcrămioara mea va scăpa de sub vrajă pentru cîteva clipite. Va ieși din învelișul ei de gheață și va deschide drumul spre adîncul peșterii. Tu ești flăcău și îndrăzneț. Fă ce ți-am spus și vei vedea!

Ascultă Ilie sfatul zînei și puse mai întîi jos legătura cu lemne pe care o adusese. Potrivi lemnele așa cum știa el, mocănește, ca să se aprindă focul mai repede. Cu făclia le dădu foc și le împinse la picioarele fetei de gheață. Gheața începu să se topească. Atunci Ilie, cu cîrligul de la oi, începu să lovească în învelișul ei. Lovi de nouă ori cîte nouă ori, și deodată se auzi un zgomot, cum se întîmplă primăvara, atunci cînd se rup sloiurile de gheață de pe culmile munților și pornesc rostogolindu-se la vale. Învelișul de gheață se rupse în două și din mijlocul lui ieși o fată potrivită la stat, subțirică, cu părul negru, ~~pielița feții albă, și frumoasă~~

frumoasă, cum nu îi mai fusese dat lui Ilie să vadă niciodată vreo altă fată.

Cînd o văzu flăcăul rămase mut de uimire, căci nu știa că poate fi pe lume o fată atît de frumoasă. Inima începu să-i bată repede-repede, și simți că fata i-a căzut nespus de dragă. Simți că fără ea nu va mai putea trăi de-acum înainte.

Mama își strînse la pieptul ei fiica. Se îmbrățișară. Și zîna îl arătă pe Ilie.

— Uite! Îl vezi pe flăcăul acesta? El va veni să te scape. Acum l-a trimis stăpînul lui, Inimărea, să-i aducă o oaie cu lîna de aur, de-aci de pe tărîmul zînelor rele. Dar pe urmă va veni să se lupte cu vrăjitorul și să-l răpună. Cînd va pieri vrăjitorul, numai atunci vei putea tu să ieși cu totul de sub vrajă.

Privește Lăcrămioara cea frumoasă la Ilie și se înroșește la chip. Este mîndru flăcăul la stat și are ochi îndrăzneți.

Îi plăcu nespus de mult fetei, Ilie, și dintr-o dată se temu pentru viața lui.

— Mamă! spuse ea. Da' acolo jos, pe tărîmul zînelor rele, vrăjitorul se găsește preschimbat într-un vultur pleșuv. Dacă vine cineva în fața lui, îi pune trei întrebări. Cine-i răspunde, poate trece spre pajiștile de argint ale zînelor, unde paște turma de oi cu lîna de aur. Cine nu-i răspunde, e preschimbat pe loc de vrăjitor într-un sloi tare de gheață. Și nu vreau să pățească una ca asta Ilie!...

Flăcăul ascultă și nu se mai satură să audă glasul cald al fetei.

— Să nu te duci mai departe, Ilie... Să nu te duci... îl roagă ea. Că nu știu dacă ai să poți răspunde întrebărilor vrăjitorului. Și mama nu poate să meargă mai adînc în peșteră. Ea nu poate fi lîngă tine, ca să te ajute.

Îi e dragă lui Ilie fata. Atît îi e de dragă, că acum mai mult ca oricînd este gata să plece mai departe, să înfrunte orice fel de primejdii.

— Am să mă duc totuși — o încredințează pe fată Ilie — am să mă duc! Mă voi gîndi bine cînd m-o în-

treba vrăjitorul : şi am să-i răspund aşa cum se cuvine !... Nu te teme, Lăcrămioaro !

Clipele de răgaz trecură cu iuţeală. Fata trebui să intre din nou în învelişul ei de gheaţă. Numai că trecerea spre adîncul peşterii rămăsese deschisă.

Ilie mai privi o dată la Lăcrămioara, căreia acum parcă-i curgeau într-adevăr lacrămi, lacrămi ce îngheţau numaidecît pe obrazul ei alb şi rece. Îşi spuse că fie ce-o fi, el trebuie să treacă. Îşi luă rămas bun de la zînă.

Zîna, şi ea înlăcrămată, pieri într-o ceaţă verzuie şi Ilie porni mai departe.

Drumul prin peştera de gheaţă era acum tot mai anevoios. Trecea peste înălţimi, cădea în văi, ajungea cu picioarele în pîraie reci. Din pricina frigului mare ce domnea în peşteră, îi îngheţau mădularele. Dar merse, merse tot înainte, pînă ce, după cale lungă, lungă, văzu în zare ceva ca o geană de lumină. Ajungea pe tărîmul zînelor.

De ce se apropia de intrarea pe celălalt tărîm, lumina era tot mai puternică. Cînd se apropie bine de tot, mocănaşul putu să vadă că nu era altceva decît strălucirea pajiştei de argint, pe care păşteau oile cu lîna de aur. Intrarea asta o păzea vrăjitorul preschimbat în vultur pleşuv. Vulturul pleşuv îi strigă :

— Ce cauţi pe-aici, Ilie ?

Băiatul se opri. Puse jos legătura pe care o avea în spinare şi răspunse liniştit :

— M-a trimis stăpînul meu, Inimărea, după o oaie care s-a pierdut... Şi am venit să o caut...

— Ha, ha, ha ! rîse vrăjitorul. N-ai venit cumva după Lăcrămioara ?

— Acuma am venit după oaia cea pierdută ! grăi tot liniştit Ilie. Sînt legat prin zapis şi trebuie să împlinesc porunca stăpînului.

— Atunci am să-ţi pun trei întrebări. De vei răspunde, poţi trece să-ţi cauţi oaia... De nu, te fac sloi de gheaţă !

— Bine ! se învoi flăcăul.

— Ascultă ! zise vrăjitorul. Am o fată de săcui, și-o atîrn de plete-n cui... Ce e ? Răspunde dacă poți !

Se gîndi Ilie și începu să rîdă :

— Ce este ? Plosca este. La noi în sat o știu asta și copiii.

Nu-i plăcu treaba asta vrăjitorului. Puse și a doua întrebare :

— Am înc-o fată ! Cine vine îi dă brînci ! Ce este ?

Se gîndi iar Ilie, mai bine ca întîia oară, și răspunse :

— Asta nu poate fi decît ușa.

— Ușa este. Mai îți pun o întrebare și dacă n-oi ști să-mi răspunzi, sloi de gheață te fac. Mai am o fată... Este o fată zdrențăroasă... Da' stă cu groful la masă !

Se gîndi acum Ilie bine de tot, și dete iar răspuns :

— Ce poate fi alta decît varza ?

— Varza este ! mormăi vrăjitorul. Du-te și caută-ți oaia.

Atîta îi trebui lui Ilie. Intră repede pe pajiștea de argint. Mioarele cu lîna de aur pășteau liniștite. El înhăță una mai grăsuță, și zbughi-o înapoi pe unde venise. Urcă, urcă tot drumul pe care-l coborîse. Urcușul era tot mai greu și oaia cu lîna de aur îl apăsa, aproape să-l doboare.

Ajunse în fața Lăcrămioarei. Fata sta mută în învelișul ei de gheață. Numai lacrămile mari, care îi curseseră pe obraz și înghețaseră acolo, parcă se mai înmulțiseră. Ilie se opri. Cu toate că fata de gheață nu-l putea auzi, el tot îi spuse, punîndu-și mîna pe inimă :

— N-ai să mai aștepți mult, Lăcrămioară, și am să vin ! Am să vin și am să răpun pe vrăjitor. Am să te scap, frumoasă Lăcrămioară !

În vremea asta, în sat la el, Inimărea petrecea cu nevasta și cu prietenii, de bucurie că a pierit Ilie. Știa el bine, că din peștera zînelor nu se mai întoarce nimeni !

Cum petrecea așa, plin de veselie, aude o bătaie în fereastră. Cînd deschide ușa, cine credeți că era ? Nimeni altul decît Ilie, cu o oaie pe spinare. Lui Inimărea să-i vie să cadă jos și altceva nimic. Numai cînd văzu că oaia are lîna de aur, și cînd îi povesti Ilie că este acolo o turmă întreagă de astfel de oi, își veni pe

dată la loc în simțiri. În ochi i se aprinse flacăra lăcomiei. În loc să-i mulțumească flăcăului că i-a adus o oaie cu lîna de aur, după poruncă, Inimărea începu să-l certe :

— Ai găsit acolo o turmă întreagă și n-ai adus decît o oaie ? Vai de mine şi de mine, că nepricopsit mai eşti ! Să mă duci pe mine acolo să iau eu cîte oi cu lînă de aur voi găsi !

— Mi-am făcut slujba ! zise Ilie. Și de-acum plec în drumul meu. Alte griji mai mari m-așteaptă !

— Ba ai să mergi cu mine la peșteră. Că ești legat cu zapis ! spune bogatul. Și cît n-a venit încă primăvara, eşti argatul meu. Ba vreau să-mi iau cu mine și nevasta. Să ia și ea de pe tărîmul zînelor măcar vreo două oi.

Ce putea să mai facă Ilie ? Zapisul e zapis. Trebuie sá se supună. Numai în gînd își spuse :

«Lasă, jupîne Inimărea ! Oi merge acum cu mine. Da' cred că de data asta ți-oi veni de căpătîi. Ți-ajunge cîte răutăţi ai făcut și tu, și bunătatea de nevastă-ta !»

Pregăti apoi ce era de pregătit : haine călduroase, merinde și porni înapoi spre peștera zînelor, cu stăpînu-său și cu nevasta lui.

La peșteră luară legături de lemne și făclii. După aceea începură să coboare. Inimărea era gras și nu prea tinerel. Nevastă-sa la fel. Înlăuntru frig. Drumul greu. Stăpînii nu erau deprinși, nici cu unul, nici cu altul. Se îngrozeau de fie ce. Dihăniile de gheață îi băgau în sperieţi. Numai că tot mai puternică e lăcomia. Ba încă Ilie îi mai și ațîța.

— Să vezi, stăpîne, ce de oi şi ce lînă de aur pe ele ! Pe toate să le iei. . .

— Pe toate le luăm ! ziceau într-un glas Inimărea și nevastă-sa. Nici una nu lăsăm . . .

Și le sclipeau ochii bogaților, cînd vorbeau de lîna de aur, ca ochii mîțelor, noaptea, cînd umblă după șoareci...

Așa vorbind, chinuindu-se din greu pe drumul din peșteră, ajunseră la încăperea de gheață. Fata de gheață era iar în dreptul trecerii spre adîncul peşterii. Dar Ilie aprinse focul și lovi cu cîrligul de la oi, de nouă ori cîte

nouă, pînă ce se desfăcu învelișul de gheață. Lăcrămioara ieși. Plîngînd cu lacrămi amare, începu să-l roage :

— Nu te duce !... Nu te mai duce, Ilie !... Vrăjitorul e șuvoi de mîniat pe tine. Zînele știu că a fost om pămîntean pe tărîmul lor. Și vor să te prindă, să te azvîrle în prăpastie ! Nu te duce !

— Trebuie să mă duc ! răspunse Ilie. Sînt argat la omul ăsta cu inimă mai rea decît a lupilor. Mi-a poruncit ! Și-apoi, eu pe tine vreau să te scap, Lăcrămioaro ! De data asta te voi scăpa, așa cum ți-am făgăduit. Am să mă lupt cu vrăjitorul și-l voi învinge.

— Atunci—zise fata—te mai învăț ceva. Vrăjitorul o să-ți pună iarăși trei întrebări.

— Îi voi răspunde !

— Ei, dacă îi vei răspunde pentru a doua oară bine, o să-i plesnească o inimă. Dar vezi că el are două inimi. În asta îi stă puterea. Numai de-i rămîne doar o inimă poți să te lupți cu el și să-l învingi.

Clipele de răgaz trecură iute. Fata trebui să intre iar în învelișul ei de gheață . . .

Ilie o privi îndelung, îndurerat. Dar cum stăpînii lui îl zoreau, porni din nou la drum.

Merseră, merseră mai departe. Și drumul era parcă mai greu ca la început.

Da' iată că de la o vreme începură să se apropie de intrarea pe tărîmul celălalt. Aci era de pază vrăjitorul cu înfățișare de vultur pleșuv.

— Stați, le strigă el. Răspundeți mai întîi le întrebări, dacă vreți să treceți pe tărîmul zînelor.

Inimărea și cu nevasta lui, văzînd că le pune întrebări, trecură încetișor mai la spatele lui Ilie. Îl lăsară pe el în fața vrăjitorului.

— Cît e de la răsărit pînă la apus ? întrebă vrăjitorul.

Se gîndi bine Ilie și răspunse :

— Cale de o zi ! Atît cît îi trebuie soarelui, de cînd răsare și pînă asfințește.

Se-ncruntă vrăjitorul c-a ghicit Ilie. Întreabă iar :

— Da' cît e de la cer pînă la pămînt ?

Chibzui mai bine Ilie și grăi :

— Tot atît cît e de la pămînt la cer... Și-apoi, nici prea departe nu poate fi, că dacă tună sus, s-aude jos.

— Acum n-ai să știi să-mi răspunzi ! strigă vrăjitorul mîniat. Spune-mi ! Ce se scurtează cînd se lungește ?

Rămase flăcăul o vreme pe gînduri. Chibzui bine de tot și dădu răspunsul :

— Viața omului !

Cînd dete răspunsul acesta, se auzi ceva ca un trăsnet. O inimă a vrăjitorului plesnise. Din vultur pleșuv cum era, el luă înfățișare de om. Ilie, așa cum îl învățase Lăcrămioara, sta gata de luptă. Se repezi flăcăul la vrăjitor și începură lupta.

Se luptară de dimineață pînă la amiază, și de la amiază pînă pe-nserat. O dată îl aruncă vrăjitorul pe Ilie, de-l înfundă în pămînt pînă la brîu. Apoi îl prinse bine Ilie pe vrăjitor și-l aruncă în pămînt pînă la gît. Dar vrăjitorul sări afară și se apucară de mijloc. Se frămîntară o vreme în loc și deodată Ilie îl smuci pe vrăjitor și îl izbi, de-l băgă trei stînjeni sub pămînt. În locul unde s-a afundat el în pămînt a țîșnit o apă neagră și urît mirositoare, semn că acolo a pierit. Așa s-a sfîrșit cu vrăjitorul.

În timpul cînd Ilie se lupta cu vrăjitorul, Inimărea și nevasta lui, nemaiputîndu-și stăpîni lăcomia, pătrunseseră pe pajiștea de argint. Aici, pe pajiștea ce le lua ochii cu strălucirea ei, păștea turma de oi cu lînă de aur. Fără să mai aștepte nimic, bogații încep să prindă oi și să le pună în spinare. Atîtea oi pun în spinare, pînă ce se cocoșează sub ele.

Oile se zbat în spinarea bogaților și le scapă. Ei aleargă să le prindă iară. Și timpul trece, trece. Ilie se luptă cu vrăjitorul și bogații cu oile.

Cînd a plesnit inima vrăjitorului, au auzit zînele cele rele. Au auzit și mîniate foc au pornit spre pajiștea de argint.

Sînt înveșmîntate zînele în văluri cenușii și au ochii crunți. Vin în zbor. Și iată, îi văd pe bogați cum le răpesc oile cu lîna de aur. Din zbor îi apucă zînele pe bogați și îi ridică în sus, în văzduh. De-acolo îi zvîrli în

apa cea neagră şi cu miros urît, care izvorîse în locul unde pierise vrăjitorul.

Apoi zburînd, porniră pentru totdeauna de pe tărîmul lor, din peştera Scărişoarei — din peştera de gheaţă, acum fără paznic, în care oamenii au putut pătrunde.

Atît i-a trebuit lui Ilie să vadă. În graba mare şi plin de dorul pentru Lăcrămioara, el a pornit pe calea-ntoarsă, către ieşirea peşterii.

În bolta de gheaţă îl aştepta Lăcrămioara. Fata şi băiatul s-au îmbrăţişat şi au ieşit afară din peşteră. Cînd au ieşit, afară venise primăvara. Muntele se împodobise cu verdeaţă. Şi sturzii — sturzii au vestit pe zîna lacului că fata ei, Lăcrămioara cea frumoasă, a scăpat din ghearele vrăjitorului.

Ilie a dăruit tot ce dobîndise de la Inimărea slugilor pe care acesta le avusese în sat. Iar el, cu draga lui Lăcrămioara şi-au făcut o casă nouă, casă din lemn, mai sus ceva de gura peşterii — la locul ce se cheamă Scărişoara. Au întemeiat acolo un sat nou.

Aşa şi-au dobîndit fericirea Ilie şi draga lui Lăcrămioara.

Posaga

Se povesteşte că-n timpuri cu totul depărtate, copilele din munţi nu se lăsau nicicînd ademenite de cîntece înşelătoare. Îşi ascultau numai îndemnul inimii şi preţuiau sfatul bătrînilor. Pe-atunci, în munţii Gilăului, sub creştetele înalte, ca nişte turle de cetăţi părăsite, nu curgea încă rîuleţul viforos ce se numeşte azi Posaga. Da' tot în vremea ceea locuia în ţinutul acesta prăpăstios un om ce se chema Visalom. Şi el avea o fată pe care o striga chiar cu numele acesta de Posaga.

Era muntariţă fata lui Visalom, adică păstoriţă ; şi cît e ziua de mare, din primăvară cînd da colţul ierbii şi pînă la sfîrşitul toamnei, ducea Posaga mioarele-n poiene. Tulnicul ei răsuna atunci dulce ca viersul păsărilor, şi prelung, de se auzea în toate satele de prin împrejurimi. Şi fata păştea mioare, ca şi alte fete din sat. Le păştea şi le îngrijea.

Seara se adunau muntariţele între ele. Ţeseau laolaltă cîte ceva, se veseleau şi-şi povesteau de-ale lor. Venea şi Posaga. Fetele-o iubeau, pentru că ea ştia cînta mai frumos decît toate celelalte.

Şi tare era mîndră fata lui Visalom de cum ştia ea cînta. Atît era de mîndră, că într-o seară spusese fetelor :

—Eu, dragele mele, nu mă voi mărita decît cu acel flăcău care va şti să cînte mai frumos ca mine. Cu nimeni altul !

— Hei, hei, dacă vei iubi tu pe careva, să vezi cum îl vei lua. Chiar dacă o cînta... ca ursul din pădure !

Nu-i plăcuseră fetei lui Visalom vorbele acestea. Mai ales că fetele rîseseră de ea.

— Nu, nu ! rostise ea iar, ambiţioasă. Eu nu mă voi însoţi decît cu un flăcău care va şti să cînte mai frumos decît mine. Cu altcineva cu nimeni. O să trăim şi-o să vedem !

Ei, trece vreme, vine vreme ; şi-i vine într-adevăr fetei vremea de măritiş.

Era frumoasă Posaga şi vrednică. Mulţi o doreau soţie, dar dintre toţi unul era cel mai vrednic şi mai voinic. Îl chema Vidru. Şi fata îl cam prinsese şi ea drag. Îl cam prinsese drag, dar ea spusese o dată o vorbă şi se ţinea tare pe cuvîntul dat.

Ca toţi de seama lui, Vidru se cobora sub pămînt, în baie. Se cobora sub bolţile pe care le scobeau băieşii în stînci şi scotea de-acolo aur. Ca să-i dovedească dragostea pe care-o purta fetei, Vidru scotea din baie cele mai frumoase bucăţi de aur şi i le dăruia.

Era Vidru flăcău înalt ca bradul şi puternic. Da' nu ştia cînta. Ştia Vidru numai să şuiere, de hăuleau munţii, cînd pleca la vînătoare. Şi mai ştia să chiuie atunci cînd se prindea să joace danţurile bătrîneşti : ţarina sau abrudeana. Da' de cîntat cu viers nu ştia cînta...

Ştiau fetele că Vidru o are dragă pe Posaga şi că Posaga îl are drag pe Vidru. De aceea, cîteodată, seara, cînd se adunau, chicoteau între ele şi o-ntrebau pe fata lui Visalom :

— Ei, Posagă, tot un flăcău ce-o şti să cînte mai bine decît tine o să iei ? Că Vidru nu ştie decît să şuiere ori să chiuie. Ei ?... Ei ?

Era Posaga fată mîndră de viersul ei din tulnic şi-ambiţioasă foc. Răspundea :

— O să trăim şi-o să vedem. Chiar dacă mi-ar frige inima de dragoste pentru un flăcău, eu tot nu mă voi mărita cu el, de nu va şti cînta mai bine decît mine.

Auzise Vidru de vorbele acestea pe care le tot rostea Posaga şi-l durea inima. Şi de ce-l durea mai tare, de aceea căuta să se arate tot mai vrednic în ochii Posagăi, ca să-i cîştige dragostea.

Se pripăşise pe muntele Mare o turmă de căprioare. Erau aşa de iuţi sălbăticiunile, că nimeni nu putuse să le vîneze. Într-o noapte s-a urcat Vidru tocmai acolo sus, înfruntînd moartea la fiecare pas şi i-a adus fetei două ieduţe. Dimineaţa le-a găsit Posaga behăind speriate în ogradă, trăgînd cu gîtul de funia cu care fuseseră legate.

Pe Balomireasa îşi făcuse cuib un şoim vestit. S-a căţărat Vidru între prăpăstii, acolo unde numai păsările ajung, şi s-a luptat cu şoimul. Cînd s-a deşteptat din somn Posaga, şoimul era în cuşcă la fereastră şi izbea cu ciocul lui încovoiat în gratiile de lemn, gata-gata să le rupă.

Începuse să se coboare tristeţea în inima Posagăi. Îi părea şi rău de cuvîntul dat, pentru că-i era drag Vidru. Dar era mîndră de cîntecul ei şi ambiţioasă, ca să nu rîdă fetele de ea. Şi iată, fusese primăvară, trecuse vara, venise toamna şi acum se apropiau viscolele iernii. Toate fetele de vîrsta ei jucaseră la nunţi. Toate se aşezaseră pe la casele lor. Numai ea, cea mai harnică şi mai frumoasă, numai ea rămăsese. Şi nu găsea un om, un bărbat, care să cînte mai frumos decît ea, pe care să-l îndrăgească şi care să-i fie soţ. Visalom clătina capul albit de ani şi spunea :

— Se vestesc timpuri grele, fata tatei. Aici în munte a pătruns cu putere un om rău, un om de credinţă al împăratului. Îl cheamă Corban. Primprejur, peste tot, a răpit pînă acum băile moţilor. Numai ale noastre au mai rămas...

— Şi ce-i cu asta, tată ? întreba copila copleşită de amărăciune.

— Este, fata mea ! şoptea încet bătrînul. Moţii vor îndura multe. Ca mîine vom pierde şi noi băile... Şi sînt bătrîn. Ne-ar trebui în casă un braţ tînăr... Şi Vidru are braţul cel mai puternic.

Copilei îi părea atunci rău şi îi veneau în ochi lacrămi.

— L-am înfruntat atît pe Vidru, tată, că iată nu mai vine. Se duce şi iarna, da' Vidru nu mai vrea să vină...

În vremea asta, cu-adevărat, vremuri tot mai tulburi se coborau peste moţii ce-şi cîştigau hrana scoborînd în băi, ca să adune aurul din măruntaiele muntelui. Corban, curteanul împăratulu, răpea băile una după alta şi moţii trebuiau să adune aurul numai pentru el. Sub paza armelor împărăteşti, trudeau acum şi Visalom, şi Vidru, şi toţi moţii din satele acelea, ca să-i adune avuţii de aur lui Corban.

Încolţea din nou iarba proaspătă a primăverii. Încolţea iarba; încolţea şi durerea. Posaga rătăcea prin munte şi cînta. Cînta suferinţele tot mai mari ale moţilor.

Într-un asfinţit de soare, iată că se coboară încet copila cu mioarele înspre izvor, înainte de a purcede spre casă. Ca nişte pînze negre o învăluiesc umbrele înserării.

Deodată, îi iese în faţă o femeie cu păr mătăsos, lung pînă la călcîie, îmbrăcată într-un veşmînt împodobit cu flori şi frunze verzi. Pe chipul ei, bunătatea străluceşte ca o lumină. Se apropie. Pune o mînă albă şi subţire pe umărul copilei.

— Nu te speria! murmură ea. Sînt zîna cea bună a munţilor. Mie mi-s dragi muntenii şi-i ocrotesc. Pe tine te-am auzit adesea cîntînd din tulnic. Şi nimic nu-i este mai plăcut zînei munţilor decît cîntecul din tulnic. Mai cîntă, hai, mai cîntă...

Zîna munţilor se aşază pe o stîncă, lîngă izvorul ce murmura alături. În jurul ei este lumină ca ziua. Mioarele behăiesc uşor, cuminţi, îndesîndu-se una într-alta. Posaga duce tulnicul la gură şi suflă o dată... Sunetul e la început numai ca fîşîitul vîntului prin iarbă, cînd se apropie ploaia, într-o zi caldă de vară. Pe urmă sunetul se face mai tare, sfîşietor, ca plînsul mamelor ce-şi jelesc feciorii înăbuşiţi sub pietre, în băile lui Corban.

Răsună glasul tulnicului mai tare, ca stîncile cînd se prăvălesc primăvara, sau ca glasurile întărîtate ale moţilor, cînd îşi aprind pe creste flăcările răzvrătirii. Tot mai tare, tot mai sfîşietor răsună glasul tulnicului. Ca de piatră este chipul Posagăi, fata bătrînului Visalom, care iubeşte cîntecul mai presus de orice. Iar pe obrazul zînei munţilor picură lacrămi amare.

Cînd încetează cîntecul, zîna munţilor îi întinde copilei lui Visalom o nuieluşă ; o nuieluşă subţire, albă, cu o măciulie de aur la cap.

— Nuieluşa asta este fermecată ! spune zîna munţilor. Cît timp Corban va fi stăpîn peste munţii aceştia, peste băile voastre de aur, ea o să v-arate vouă — tatălui tău şi celorlalţi moţi — unde se mai găseşte aur sub stînci. De-acolo să scoateţi aur fără ştirea lui Corban. Să nu fiţi nevoiţi să-i robiţi omului împărătesc. Numai tu să ai grijă de nuieluşă, să nu o prăpădeşti. Să nu o prăpădeşti şi să mi-o dai înapoi cînd va pieri Corban !

Zîna bate apoi cu degetul cel mic într-un brad. Bradul se deschide. Zîna intră înlăuntru şi piere fără urmă. Posaga rămîne singură, numai cu nuieluşa în mînă...

Cu nuieluşa zînei, aurul e din nou al moţilor. Ei lasă pustii băile pe care pusese stăpînire Corban. Adună aurul din locuri ferite, pe care le arată nuieluşa fermecată din mîna fetei lui Visalom.

Trimite Corban iscoade. Dar moţii le prind şi le izgonesc.

Are băi nenumărate Corban şi e atît de bogat, că pe mămăligă, cînd o mănîncă, el nu presară sare ca ceilalţi oameni, ci praf de aur. Da' băile lui nu preţuiesc nici un crăiţar fără munca moţilor. Are atîtea băi de aur Corban ! Dar nimeni nu-i mai scoate afară aurul din băi.

Şi cum să rămîie el dintr-o dată sărac, pentru că moţii nu se mai supun şi nu-i mai scot aurul din băi ? Nu se poate asta, nu !

Are Corban prieteşug cu vrăjitoarea din pădure, cu Hîrca. Se duce la Hîrca, în scorbura putregăită, unde baba locuieşte cu o bufniţă şi zece pisici turbate. Fierbe

baba în cazanul ei buruieni otrăvite. În fumul lor, bolborosește nu știu ce, și spune :

— Numai zîna munților !... Numai ea e de vină ! I-a dat fetei lui Visalom nuielușa fermecată : nuielușa care arată moților unde este ascuns aurul...

Geme de mînie Corban :

— Blestemata ! Blestemata !... Și tu nu poți face nimic, babo ? Ce fel de prieteșug îmi porți ? Fă vrăji, ceva, și fă să prind eu nuielușa ! Îmi trebuie nuielușa... Ca să pot stăpîni aurul, tot aurul...

Chicotește baba ascuțit :

— Numai un chip ar fi. Să iei tu de nevastă pe Posaga, fata lui Visalom. Dacă ai lua-o pe Posaga de nevastă, ai lua o dată cu ea și nuielușa pe care i-a dat-o zîna. Dacă ai nuielușa, știi unde se găsește aurul. Îl iei tot în stăpînire și moții nu mai au unde săpa. Vin în băile tale să-ți robească. Hi, hi, hi. Ai și moții robi, ai și aurul tot în stăpînire. Da' pentru asta trebuie numaidecît să o iei pe Posaga de nevastă.

— Am s-o iau ! se învoiește Corban.

— Ai s-o iei ? hohotește baba, parc-ar rîcîi cu un toiag prin sticlă pisată. Cum s-o iei ? Că e Posaga ca o floare de mai. Și tu... Privește-te pe tine !... și baba îi întinde lui Corban o doniță cu apă să se privească în oglinda ei.

Se uită Corban și-și vede chipul urît, negru și bubos ; cu nasul ca pliscul de pasăre răpitoare, cu ochii crunți. Cînd merge parcă sare și cînd grăiește parcă ar croncăni. Se clatină unda apei din doniță și Corban se vede mai urît decît e. De necaz stupește în apa doniței.

Baba hohotește într-una și cîrîie ca o bufniță :

— Fata lui Visalom iubește cîntecul. Da 'e mîndră și ambițioasă. A spus că n-o să se mărite decît cu un flăcău care va ști cînta mai frumos decît ea... Pentru asta nu s-a însoțit cu Vidru, voinicul munților. Că nu știe cînta. Hi, hi, hi !

— Dă-mi mie o vrajă, babo, să pot cînta din tulnic, mai frumos decît ea ! se înveselește de nădejde Corban.

— Cu tulnicul ? Asta nu poți, chicotește baba. Cu tulnicul cîntă oamenii din munți. Iar tu ești dinafară, un

om împărătesc, venit să despoi pe munteni şi să le iei avuţiile lor strămoşeşti. Atît că, pentru prieteşugul pe care ţi-l port, tot am să fac ceva şi-am să-ţi fiu de folos.

Îl mîngîie Hîrca pe Corban, pe ţeasta ascuţită, acoperită cu păr negru, aspru ca ţepii de arici şi pe ghebul din spinare şi îi arată ce va face pentru el. Îi va da mai întîi o băutură, care-l va face tînăr şi frumos. Asta numai în timpul zilei. Noaptea îşi va lua la loc înfăţişarea lui cea urîtă. Numai că noaptea nu are cum să-l vadă nimeni, pentru că va sta ascuns. Băutura îi va schimba pe timpul zilei şi glasul. Atunci glasul lui va fi mîngîietor şi plăcut la auz. Îi va da şi ceteră vrăjită. Cînd va asculta fata lui Visalom glasul ceterii, va veni la el cum vine mielul după mioară.

Dacă va izbuti să ia prin uneltirea asta pe Posaga de soţie, a lui va fi nuieluşa, al lui va fi tot aurul, ai lui vor fi toţi moţii. Să bea Corban degrabă fiertura şi să plece.

Bea cu sete Corban băutura vrăjită şi capătă înfăţişarea de flăcău frumos şi tînăr, cu glasul limpede. Întinde mîna şi ia cetera vrăjită. Se uită în doniţa plină cu apă şi rîde mulţumit. Să iasă acum în întîmpinarea fetei lui Visalom.

În vremea aceea, Posaga îşi păştea mioarele într-o poiană smălţată cu flori. Îşi păştea mioarele şi privea pierdută în depărtările albastre. Zîmbea fata, privind la zborul iute al şoimilor, care brăzdau cerul ca nişte săgeţi. De undeva, de departe, se auzeau glasurile vesele ale băieşilor din satul ei. Scoteau aurul dintr-un loc pe care-l arătase nuieluşa fermecată primită de la zînă.

Cînd, iată, dintre brazi, ca o adiere uşoară, vine un zvon de ceteră. Zvonul se face cîntec. Cetera cîntă atît de minunat, cum nu mai auzise încă Posaga. Inima fetei începe să bată mai cu grăbire. Şi dintre brazi iese un tînăr frumos. Are flăcăul ceteră în mîini şi un arc cu săgeţi pe spinare.

— Cine eşti, tînăr frumos, cu ceteră nemaiauzită? întreabă Posaga.

— Sînt un flăcău de aci, de peste munte ! Mă cheamă Ion şi-s vînător. Coliba mea săracă i-aici de vale !...

— Şi de unde ştii cînta atît de bine ?

— O zînă, zîna munţilor mi-a dat această ceteră vrăjită ! răspunde smerit Corban.

— Zîna ţi-a dat-o ?... Şi mie mi-a dat zîna munţilor o nuieluşă fermecată ! se înveseleşte fata.

Corban se arată cu totul mirat :

— Atunci tu eşti Posaga ?

— Eu sînt ! zice fata. De unde ştii ?

— Zîna mi-a spus că ţi-a dat nuieluşa şi m-a învăţat să te caut pe aici prin poiene ! rosteşte cu viclenie Corban. Ne-a dăruit la amîndoi cîte ceva ! Pesemne, ne-a urzit să fim şi împreună...

Posaga se roşeşte la obraz, dar în sinea ei se bucură.

— Pesemne... Da' nu vrei să mai cînţi, flăcăule, din cetera-ţi vrăjită ?

— Ba da ! Şi Corban cîntă fetei.

Îi cîntă, şi ea simte cum inima-i se moaie. Simte că de-o va cere de nevastă flăcăul acesta frumos, ea nu va spune nu.

Corban atît aşteaptă.

— Ai vrea să fii soţia mea, Posaga ? întreabă el pe fată.

— Aş vrea ! îi dă răspunsul fata mîndră a lui Visalom. Cîntecul tău l-a întrecut pe-al meu. Aşa mi-am şi făgăduit. Să iau de bărbat numai pe acela care va şti cînta mai bine decît mine !...

Numai Haiduc, cîinele de la turmă al Posagăi, latră cu îndîrjire şi nu dă voie lui Corban să se apropie de fată. Dar ea-l ceartă, îl goneşte şi pleacă împreună cu prefăcutul Ion.

Cîinele se repede şi-l muşcă pe Corban.

Niciodată nu-l bătuse pînă atunci Posaga pe Haiduc. Acum îl loveşte şi-l leagă de un copac. Cîinele rupe legătura şi iară se repede de-l muşcă pe Corban. Posaga, supărată, îl loveşte mai rău cu cîrligul de la oi şi cîinele credincios al fetei fuge spre casă, urlînd, urlînd într-una a jale şi prăpăd...

Nu-i place lui Visalom mirele pe care-l aduce copila. Nimeni nu-l cunoaşte. Pesemne că-i un om dinafară, de prin străine locuri. Să nu fie iscoadă împărătească. Îi sînt ochii vicleni ; şi, parcă înfometat, dezmiardă nuielușa moţilor, dată de zînă.

— Nu-mi place mirele tău, fată ! zise bătrînul. Mai bine te însoţeai cu Vidru. E băieş vrednic, vînător cum nu e altul, te iubeşte mai presus de orice şi-l cunoaştem, că e moţ de-al nostru.

— Nu-mi place Vidru, că nu ştie cînta, rosteşte fata cu mîndrie. Îl iubesc pe Ion, că are ceteră vrăjită. Pe el îl iau de bărbat.

Aude Vidru vestea şi fuge-n munte. Stă zi şi noapte ; zile și nopţi. Își făurește singur o ceteră. I-o aduce fetei lui Visalom :

— Pentru tine am făcut-o ! îi spune el. Am să fac şi altele. Am să învăţ a cînta. Nu te însoţi cu Ion, un om venit de cine ştie unde ! Că nimeni nu te va iubi mai mult ca mine...

— Sărman sărace ! se-ngîmfă fata lui Visalom. Tu mă iubeşti, da' cetera lui Ion e vrăjită. Şi niciodată n-ai să poţi cînta ca el.

S-au întîlnit în pragul casei lui Visalom, Vidru şi Corban.

— Dă-te în lături, viclean înşelător ! strigă Vidru.

— Ba, dă-te tu ! ţipă Corban. Şi piei din calea mea !

Se încleştează în luptă flăcăii. Se luptă, se luptă vreme îndelungată. Se luptă şi înseteazǎ amîndoi.

— Dă-mi apă ! cere Vidru copilei.

— Dă-mi apă ! poruncește Corban.

Fata-i dă apă lui Corban şi-l lasă să înseteze pe Vidru.

Crește-n Vidru acum mînia ca muntele. Ca muntele Mare s-a făcut mînia şi durerea lui Vidru. Îl cuprinde pe Corban o dată cu putere, îl ridică în sus şi-l aruncă în ţărînă. Ca un vierme se tăvăleşte Corban în ţărînă.

— Acesta ţi-i mirele ! Şi amarnic te-ai căi ! grăiește Vidru cu amărăciune fetei lui Visalom. Dar și atunci, să ştii, că eu te voi iubi. Te voi iubi şi te voi ajuta !

Se tăvăleşte mirele Posagăi în ţărînă. Iar Posaga cea ambiţioasă plînge. Plînge cu suspine şi îl goneşte pe Vidru :

— Niciodată ! Niciodată nu vreau să te mai văd !

Este aproape ziua nunţii. A împodobit bătrînul Visalom casa cu ramuri verzi de brad şi a poftit oaspeţi. La toţi le este dragă Posaga şi aşteaptă cu bucurie să joace la nunta ei. Este sărac Visalom, da' fiecare dintre prieteni şi rubedenii au adus daruri : veşminte şi bucate felurite.

Şi-n vreme ce fecioare, cu tulnice la gură, vestesc peste munţi nunta copilei lui Visalom, femeile din sat îi împodobesc coadele groase şi i le acoperă cu năframa de nevastă.

Ospăţul trebuie să-nceapă la lăsatul serii, după datina străbună. Cînd, iată, că pe drumul care coboară din pădure, vine Ion. E încruntat la chip şi are cetera în mînă. El a venit să-şi ia mireasa. De-ndată vrea s-o ia.

— Noi nu putem da fata înainte de-ospăţul nunţii, la care am poftit şi prietenii din sat, şi rubedenii ! grăieşte rar şi cu mîhnire Visalom.

— Se strică datina ! Fecioara nu se cuvine să plece la casa bărbatului înainte de căderea serii ! glăsuiesc femeile.

— Nu-mi pasă de datinele voastre ! îi înfruntă cu asprime flăcăul. Şi mîinile i-alunecă pe ceteră.

Posaga aude cîntecul şi se ridică de pe scaunul cu trei picioare, pe care sta de-o împodobeau femeile. Iese înaintea mirelui şi-i spune :

— Voi călca datina, dar am să merg cu tine !

— Cum ? se miră toţi oamenii. Posaga, tu calci datina ce ni-i rămasă din bătrîni ?

— Ia-ţi nuieluşa fermecată şi mergi cu mine ! mai porunceşte Ion, şi degetele îi alunecă din nou pe cetera vrăjită, primită de la babă.

— Nuieluşa i-a fost dată de zînă Posagăi, pe timpul cît ne va urgisi Corban ! rosteşte Visalom. Şi vede, vede bine acum ce urmăreşte acel ce spune că se numeşte Ion.

— Nuielușa e a miresei mele, e deci a mea! ridică mirele glasul.

Întinde apoi mîna, ia nuielușa de la brîul fetei și o vîră în șerparul lui.

Nu aude și nu vede nimic Posaga. Cetera dată de vrăjitoare lui Corban îi tulbură mințile. Și Corban se grăbește, se grăbește. Cetera nu mai are putere de vrajă decît pînă la casa lui. Acolo o să i se schimbe chipul la lăsatul serii. Să se grăbească! Să se grăbească!

A ajuns acasă. E casa lui Corban mare și împodobită.

— Unde ți-e coliba săracă de vînător? întreabă Posaga.

— Aci! croncănește Corban și ia adevăratul său chip.

Vede înșelăciunea Posaga și se înfricoșează. Plînge și se zbuciumă.

Cheamă Corban slugile și o închid pe fată într-un turn de piatră, deasupra unei prăpăstii adînci. De pază îi stă o cățea cu colții de fier. Și cățeaua nu este altcineva decît fata vrăjitoarei, fata Hîrcii.

— Ai să stai acolo, pînă ce-mi vei spune că-ți sînt drag! îi strigă Corban. Eu stau acum la ospățul nunții noastre!

Și se așază la o masă mare, încărcată cu bunătăți și băuturi de tot felul, ca să petreacă împreună cu vrăjitoarea.

Au aflat Visalom și toți moții de felul cum a fost amăgită Posaga. Au venit apoi oamenii lui Corban și au luat în stăpînire toate locurile din care scoteau băieșii aur. Acum Visalom și toți ceilalți scobesc iar stînca în băile lui Corban. Numai Vidru rătăcește pe munte, vînează ce poate și se hrănește cum poate. În băile lui Corban nu intră.

Foamea și amarul își fac din nou cuib în toate casele moțești.

Trec zilele, trec nopțile, trec săptămînile și lunile. De dorul fetei sale, de suferințele pe care le îndură în băile lui Corban, se stinge bătrînul Visalom, cum se sting în zori focurile muntarițelor. Abia mai pîlpîie viața lui Visalom, ca un tăciune aproape stins. În jurul

său s-au strîns moţii. A venit din munte, la căpătîiul bătrînului, şi Vidru.

Ochii lui Visalom sînt închişi. E culcat pe laviţa tare de lemn şi trupul lui e uscat de nemîncare. Numai buzele vinete mai murmură încetinel :

— Cine-mi scapă copila amăgită ? Şi cine îl pedepseşte pe Corban ? Cine ?

Toţi ochii se îndreaptă către Vidru.

— Eu ! rosteşte flăcăul cu tărie. Mă leg, înaintea ta, Visalom, acum în ceasul morţii tale, că o voi scoate pe Posaga din turla în care e zăvorîtă şi pe Corban îl voi pedepsi.

S-a stins Visalom. Vidru şi-a luat numai cuţitul de vînătoare cu el şi a plecat. L-au însoţit moţii pe flăcău pînă la intrarea în pădure. Pînă acolo l-au însoţit. De acolo, l-au lăsat să meargă voiniceşte înainte, spre desişul tot mai adînc şi tot mai plin de primejdii. Ştiau ei bine că Vidru nu se teme de nimic. Şi dacă el a făgăduit ceva lui Visalom, fără nici o îndoială că va izbuti. Făgăduiala şi-o va împlini.

Merge Vidru pe cărări întunecate, îşi face drum cu greu prin desişuri. Merge, merge şi deodată aude nişte zgomote ciudate.

Aleargă flăcăul degrabă într-acolo de unde se aud zgomotele. Acolo, într-un frunziş de iederă, zece pisici turbate au încolţit un iepuraş plăpînd. Vor să-l sfîşie.

— Scapă-mă, Vidrule ! se roagă iepuraşul. Nu mă lăsa, că şi eu ţi-oi fi de vreun ajutor.

Scoate Vidru cuţitul din şerpar şi-ncepe să lovească pisicile, care miaună şi se reped la el cu colţii şi cu ghearele.

Le loveşte, le găureşte blănurile, le retează din gheare şi din colţi. Pînă ce, speriate, pisicile turbate fug toate, cu pielea peticită. Atunci iepuraşul se dă o dată peste cap şi în locul său apare zîna munţilor.

— Îţi mulţumesc, Vidrule, că m-ai scăpat ! grăieşte zîna munţilor. Pisicile turbate au fost trimise de vrăjitoare, să mă facă să pier. Să nu mai pot da moţilor nici un ajutor. Ţie nu ţi-a fost teamă şi le-ai risipit. Acum, spune-mi şi tu : cu ce vrei să te răsplătesc ?

Arată-ţi două dorinţe, oricare ar fi, şi eu pe dată ţi le voi împlini.

— Zîna munţilor — îşi ia atunci îndrăzneală Vidru — dacă vrei să-mi împlineşti două dorinţe, află mai întîi că eu n-am ştiut niciodată cînta cu măiestrie. Îţi cer acum numai o frunză. Dar cu frunza asta, dacă voi pune-o la gură, să pot cînta cel puţin tot atît de frumos pe cît cînta Corban din ceteră, cînd a venit s-o amăgească pe Posaga. Iar cea de-a doua dorinţă este că atunci cînd mi-o fi voia, să mă pot schimba la chip, cum oi pofti.

— Bine, Vidrule. Îţi voi împlini dorinţele! zîmbeşte zîna munţilor. Rupe apoi o frunză din desişul în care stătuse cînd o încolţiseră pisicile turbate, suflă o dată peste ea şi i-o dă flăcăului, spunîndu-i s-o pună la gură şi să cînte.

Vidru ascultă îndemnul zînei şi din frunză încep să izvorască nişte sunete minunate, un cîntec duios ce-i alina flăcăului durerea şi care-i întărea dorinţa să-l răpună pe Corban...

După aceea îi mai dete zîna şi un inel.

— Pune-l în deget. Şi cînd oi vrea să te schimbi la chip, îl răsuceşti o dată. Pe dată ai chipul pe care-l doreşti. Şi de îl răsuceşti la loc, ai iar înfăţişarea ta de mai înainte.

Flăcăul pune inelul în deget, bagă şi frunza în şerpar, mulţumeşte frumos zînei şi pleacă înainte pe drumul lui.

Merse ce merse; şi aşa, cam pe înserat, iată-l că ajunge la casele mărețe, de piatră, ale lui Corban. Priveşte îndelung Vidru şi deasupra unei prăpăstii vede turla înaltă, unde e zăvorîtă Posaga. Îşi răsuceşte inelul în deget, zicîndu-şi că doreşte să aibă un chip de bătrîn, şi pe dată flăcăul se preschimbă într-un bătrîn gîrbovit de ani. Bate la porţile cele mari. Iese afară Corban.

— De ce baţi la porţile mele, măi moşneag? intreabă el.

— Vreau să mă tocmesc argat!

— Aşa? Şi ce meşteşug cunoşti?

— Cîte meşteşuguri sînt, pe toate le cunosc!

— Îmi trebuie pitar! Să-mi faci pîine. Te tocmești?
— Mă tocmesc.
— Cîtă simbrie ceri?
— Cîtă vrei să-mi dai...
— Atunci intră...

A intrat Vidru în casele lui Corban și a început să facă pită. Numai că Vidru face pîinea cu meșteșug. Face pîine albă ca neaua pentru Corban și pentru slujitorii lui credincioși. Dar înlăuntru, în aluat, amestecă buruieni de capul șarpelui. Pentru Posaga face pîine neagră, moale la miez, și înlăuntru pune o floare albă. Pune floarea dimineților, care crește numai pe creștetele cele mai înalte ale muntelui.

Cînd mănîncă la cină din pîinea albă amestecată cu buruieni de capul șarpelui, i se împăienjenesc ochii lui Corban și i se face somn. La fel pățesc și toți slujitorii lui de credință. Numai cățeaua cu dinți de fier nu mănîncă din pîine. Cînd îl vede pe Corban că doarme, îl scutură, îl scutură de straie, ca să-l deștepte. Nu se deșteaptă din somn Corban și nu se deșteaptă nici una din slugile lui de credință. Și cățeaua latră, latră, în zadar...

Mănîncă și Posaga din pîinea neagră cu miezul moale. Înțelege că pîinea a fost făcută de careva din satul ei. Numai acolo se face astfel de pîine, moale și dulce, din făină neagră de secară. Și iată că, în mijlocul pîinii, dă și de floarea cea albă. Acum știe și cine a copt pîinea... Nu poate fi altul decît Vidru. Numai el se poate cățăra pînă în vîrful muntelui Mare, ca să culeagă de-acolo florile albe ale dimineții.

Se gîndește Posaga la Vidru, se gîndește la tatăl său, Visalom. Se gîndește la toți moții din satul ei. Cu nuielușa zînei, Corban a aflat toate locurile ascunse de unde scoteau moții aurul. Tot aurul din munte este acum al lui. Și moții sînt toți ai lui. Cum este și ea, Posaga, fata amăgită și neascultătoare a lui Visalom.

În turla de piatră, în care zace, nu are decît tulnicul. Atît i-a dat voie să ia cu ea în turlă Corban. Da' nici nu-i trebuie mai mult decît tulnicul. Ea pune la gură tulnicul și suflă încet, tînguitor, ca atunci cînd

o copilă își jeleşte tatăl ce s-a stins din viață. De jos, din pităria lui, Vidru aude cîntecul fetei. Pune și el la buze frunza și însoțește glasul tulnicului, cu sunetul de frunză. Tulnicul cîntă laolaltă cu frunza.

Vidru își răsuceşte atunci la loc inelul din deget, zicîndu-și să aibă chipul său de mai înainte.

Sare apoi la poalele turlei. Cu cuțitul începe să-și sape trepte, ca să se cațere în turlă.

Piatra este tare și cuțitul sapă încet. Dar Vidru, loveşte. Pune un picior în cea dintîi treaptă. Cu mîna stîngă se ține de cioturile stîncii și cu dreapta loveşte piatra, sapă trepte mai departe. Aproape întreaga noapte sapă. Mai e puțin și vor răsări zorile. Trebuie să se grăbească, pentru că în zori se vor trezi Corban și slugile lui. Dar cuțitul s-a tocit și tot mai greu sapă Vidru trepte.

Se munceşte, se chinuieşte, dar în cele din urmă ajunge la fereastra turlei. Cu cuțitul desface gratiile din piatră și pătrunde în încăpere. Copila lui Visalom se repede în brațele lui, ale flăcăului voinic din satul ei, care-i aduce libertatea. Și el o întreabă :

— Unde e Corban ? Vreau să mă lupt cu el, să-l răpun și tu să mergi cu mine.

— Corban e în încăperea lui ! spune copila. Doarme cu nuieluşa zînei sub pernă.

În vremea aceasta cățeaua cu dinții de fier latră, latră. Și iată că încep să răsară zorile. Cățeaua cu dinții de fier nu mai latră în zadar ! Farmecul buruienilor de capul şarpelui, amestecate în aluatul de pîine albă, a trecut. Slugile lui Corban mai întîi, apoi Corban, se trezesc.

Caută Vidru în casele cele mari pe Corban. Îi ies în cale slugile. Una cîte una doboară Vidru toate slugile. A ajuns în iatacul împodobit al lui Corban. Ca atunci, în pragul casei lui Visalom, se înfruntă cei doi bărbați.

— Vrei cu cuțite să ne tăiem sau în luptă dreaptă să ne luptăm ? întreabă Vidru pe Corban, fulgerîndu-l din ochi.

Nu vrea Corban să se lupte în luptă dreaptă cu Vidru. Și de cuțitul lui vînătoresc se teme. Dar n-are în-

cotro şi trebuie să-nceapă lupta pe viaţă şi pe moarte.

Se luptă ei împreună, se luptă pînă la amiază şi îl trînteşte Vidru pe Corban la pămînt. Corban se ridică şi încep iar lupta pînă seara. Din nou îl trînteşte Vidru pe Corban la pămînt. Şi iar se ridică bogatul. Se luptă pînă dimineaţa, şi atunci îl trînteşte ultima oară Vidru pe Corban. Îl trînteşte cu putere de pămînt. Îi pune opinca pe obraz şi Corban nu se mai ridică.

Cînd vede că s-a prăpădit Corban, se repede la Vidru căţeaua cu dinţii de fier — fata vrăjitoarei. Îl apucă pe flăcău de un picior şi-l muşcă. O loveşte Vidru cu piciorul şi o izbeşte tocmai de bolta casei. Sare iar căţeaua şi-l muşcă de celălalt picior. Iar o azvîrle Vidru pînă-n bolta înaltă de piatră. Se mai repede şi-a treia oară căţeaua, să-l muşte de pîntec. Atunci Vidru o prinde, îi smulge colţii de fier unul cîte unul şi o aruncă pe fereastră în prăpastie.

Cade căţeaua chelălăind de groază şi se sfărîmă în mii de bucăţele. De chelălăitul ei se trezeşte Hîrca, vrăjitoarea, ce dormea liniştită în scorbura ei putregăită din pădure.

Vidru pune mîna sub perna lui Corban, ia nuieluşa şi i-o dă Posagăi. Pe fată o ia de mînă şi împreună fug din casa blestemată a lui Corban. Fug. Cei doi fugari aleargă cît îi ţin picioarele. Dar în urma lor aud un ţipăt de bufniţă... Da, da, e-o bufniţă !... Vrăjitoarea s-a prefăcut într-o bufniţă şi zboară în noapte, dornică de răzbunare, pe urmele fugarilor, jelindu-şi fata, căţeaua cu colţii de fier.

Fug. Dar Posaga, care a zăcut atîta vreme zăvorîtă în turlă, e sleită de puteri şi nu mai poate fugi. Ca pe-o povară scumpă îşi poartă acum Vidru iubita pe braţe. Îl ţine de gît fata lui Visalom şi numai la ureche îi şopteşte :

— Mi-e dor de sărmanul tata !...

— Îl vei vedea curînd ! o îmbărbătează Vidru.

Pe urmele lor zboară bufniţa, însetată de răzbunare. Aude vorbele lui Vidru şi ţipă :

— Degeaba te grăbeşti şi degeaba ţi-e dor ! Tatăl tău, Visalom, a murit. A murit ca rob al lui Corban. Şi tu — tu ai fost aceea care l-ai omorît...

De sub aripa stîngă, bufniţa scoate un spin şi-l aruncă în calea celor doi fugari. Spinul se face o pădure de spini. Ca să nu atingă spinii pe Posaga, flăcăul ridică fata deasupra capului. Aşa aleargă prin pădurea de spini, care-i sfîşie veşmintele şi carnea.

Fata întreabă ce fac moţii. Vidru îi răspunde că sînt mulţumiţi. Scot aurul din munte şi trăiesc în pace.

Bufniţa ţipă cu răutate, ca să otrăvească inima fetei :

— Nu-i, nu-i adevărat... Moţii sînt flămînzi şi chinuiţi. Şi numai tu, Posaga, numai tu eşti vinovată, pentru că l-ai urmat pe Corban.

Aruncă apoi bufniţa de sub aripa dreapta o pietricică de cremene. Piatra se preface într-o stîncă înaltă, pînă la nori, şi plină de colţuri ascuţite.

În braţe cu Posaga, Vidru urcă. Şi colţurile ascuţite îi sîngerează picioarele. Dar urcă, urcă, şi după multă caznă reuşeşte să treacă peste creasta înaltă a stîncii.

— Ale cui sînt acum băile ? mai întreabă Posaga.

— Ale cui să fie ? Ale noastre, ale moţilor ! răspunde Vidru.

Ca un ecou bufniţa ţipă în urma lor :

— Băile nu sînt ale moţilor ! Sînt toate ale lui Corban... Şi moţii sînt numai slugile lui Corban !

În calea fugarilor, bufniţa aruncă cenuşă scoasă dintre penele de pe spinare. Cenuşa se preface într-un pustiu întins cu pietre şi nisip încins. Îi ard picioarele lui Vidru, dar el aleargă, aleargă. I se sleiesc puterile, dar aleargă ; şi trece prin pustiul de foc. Fata şi-a pierdut simţirea în braţele sale. Dar au ajuns. De ciudă, bufniţa se repede, se dă peste cap şi se preface în femeie. O femeie urîtă, bătrînă, cu părul despletit, călare pe-o mătură veche. Ea zboară prin văzduh şi dă tîrcoale lui Vidru din toate părţile, stupind din gură foc şi venin. Se fereşte flăcăul de focul şi veninul vrăjitoarei. Caută s-o prindă jos pe pămînt. Dar Hîrca, aci se apropie, aci se depărtează. Prinde Vidru pietre din nisipul încins şi le aruncă în Hîrcă.

Se luptă astfel cu ea întreaga zi, întreaga noapte. Dimineaţa în zori o prinde deodată Vidru pe Hîrcă de coada măturii. O trage jos. O apucă de mijloc și-o strînge pînă își pierde vrăjitoarea cu totul suflarea... A răpus-o Vidru şi pe vrăjitoare. Da şi Vidru e istovit. Cade şi el jos lîngă vrăjitoare.

Cînd se trezeşte Posaga, vede pe vrăjitoare răpusă. Alături de ea, Vidru, însîngerat, ars şi istovit, abia mai răsuflă.

— Apă ! şopteşte Vidru. Numai o picătură de apă și n-am să mor...

Îl vede Posaga pe Vidru şi începe să plîngă. Ce mult a iubit-o Vidru ! Dar ea nu merită dragostea lui, nu merită să-i fie soţie. Pe Vidru, flăcăul viteaz, ea l-a nesocotit și amăgită de-un cîntec înșelător a plecat cu un om împărătesc. Plînge Posaga şi se gîndeşte la Visalom şi la toţi moţii ce-au suferit din pricina ei. Plînge Posaga şi aleargă în tot locul, ca să găsească măcar o picătură de apă pentru Vidru. Să-i scape viaţa lui Vidru. Şi nu găsește. El a făcut totul pentru ea. Şi ea nu poate să facă nimic pentru el.

De mîhnire plînge Posaga cu deznădejde și lacrămile ei sînt fierbinţi ca focul. Nu ştie ce să facă şi atunci o strigă pe zînă :

— Vino ! Vino, zîna munţilor ! suspină printre lacrămi fata pedepsită a lui Visalom.

— Am venit ! se aude un glas şi în faţa fetei apare zîna.

Fata lui Visalom vorbeşte cu tărie și lacrămile-i curg :

— Sînt vinovată, zîna munţilor. Sînt vinovată faţă de toţi. Din pricina mea s-au chinuit moţii, a murit tata, și stă gata să se piardă şi dragul meu Vidru. Da' eu te rog acum să mă ajuţi. Pentru ultima oară să mă ajuţi. Îmi trebuie apă pentru Vidru, ca să-i scap viaţa. Fă ca din lacrămile mele să izvorască un rîu, care să-i răcorească rănile și să-l lecuiască. Și fă ca rîul să fie atît de puternic, ca să şteargă cu totul orice urmă a aceluia care m-a amăgit...

— Înainte de a-ţi împlini dorința, dă-mi mai întîi, Posaga, nuieluşa ce ți-am dăruit-o ; dă-mi-o înapoi !

rosteşte zîna. De azi-nainte Corban nu va mai fi. Şi moţii nu mai au nevoie de nuieluşă...

Posaga întinde zînei nuieluşa şi lacrămile îi curg din ochi şuvoi. Zîna ridică nuieluşa şi dintr-o dată inima caldă a Posagăi se împietri. Tot trupul se prefăcu într-o piatră.

Şi din ochii ei de piatră, din lacrămile ei fierbinţi izvorî un rîu frumos.

Rîul luă cu sine trupul vrăjitoarei şi curse mai departe, tot mai furtunos, tot mai furtunos.

Din lacrămilei copilei înşelate a lui Visalom curge rîul acesta. El trece pe sub stînci, acolo unde nu poate răzbate mai grabnic peste ele. Aleargă peste poduri de pămînt. Îşi taie drum prin păduri. Şi aleargă, aleargă tot drumul pe care-l străbătuse cu fata în braţe, Vidru, iubitul ei. Vuind ca viscolul peste culmile pleşuve ale munţilor, Posaga, rîul răzbunător, se prăvăleşte peste casele mari de piatră ale lui Corban. Ca nişte surcele se sfărîmă aşezările zidite din sudoarea moţilor şi turla în care fusese fata zăvorîtă.

Valurile iau cu ele, izbind de stînci şi nimicind orice urmă a aceluia care o amăgise pe copila lui Visalom. Apa udă pămînturile moţilor, le face să înverzească şi să înflorească.

Şi-n vreme ce zîna, cu nuieluşa-n mînă, pierea pe nesimţite, undele reci şi proaspete ale izvorului îi spală şi îi răcoresc rănile însîngerate ale lui Vidru. Se ridică flăcăul. Vede apa cea limpede. Se pleacă şi bea. Şi parcă ar bea dintr-un izvor de apă vie. Puterile îi cresc de zece ori mai mult ca înainte.

Dar unde e Posaga, draga lui Posaga? Îi vede flăcăul trupul ei frumos împietrit, iar din ochi îi izvorăşte apa cea limpede şi răcoroasă ; apa răzbunătoare.

Înţelege Vidru totul. De mîhnire îşi scoate din şerpar frunza fermecată şi-ncepe să doinească ; să-şi plîngă-n viers de frunză pe iubita lui, Posaga, fata ce şi-a călcat îndemnul inimii şi sfatul bătrînesc.

Rătăceşte flăcăul pe malul rîuleţului curat şi limpede ca lacrăma. Şi cîntă, cîntă...

De-atunci, de cînd s-au petrecut aceste întîmplări, a trecut multă, foarte multă vreme.

Dar uite că povestea asta n-a uitat-o nimeni — povestea Posagăi, fata lui Visalom, iubita inimii lui Vidru. Şi-o spun bătrînii ades povestea aceasta copilelor neastîmpărate şi lesne încrezătoare în cîntece înşelătoare. Ca să le fie pildă. Pildă de neuitat.....

Cine rîde la urmă

Trăia odată într-un sat un moş, cu baba lui. Copii n-aveau bătrînii şi tare ar mai fi dorit să aibă, să audă şi în coliba lor rîsete şi gîngurit de copil.

Da' cum venea într-o zi moşul pe cărare, prin pădure — ce să vezi ? întins la soare, desfăşat, un copil. Îl lepădase careva ? Sau lupul îi mîncase mama şi rămăsese copilul singur ?... Cine poate şti !

Bătrînul l-a băgat în căciulă, că era mic-mititel şi l-a adus babei. I-au pus numele Aflatul.

Era mai veselă acum coliba bătrînilor. Şi copilul creştea. Creştea într-o zi cît creşteau alţii în zece. Se făcuse aşa, un băietănaş, căruia îi mijea mustaţa sub nări.

Ei, şi trece vremea, trece. Încep să trăiască oamenii din satul acela zile tot mai grele. Veniseră slujitorii împărăţiei şi luaseră băile de aur şi pădurea. De mămăligă n-aveau, că bătuse grindină cumplită. Şi-n vite dăduse molima. În mare sărăcie mai trăiau !

Numai slujitorii împărăţiei veneau. Veneau, luau birul, bruma ce mai găseau în colibe, şi plecau.

Într-un amurg, iacătă băietănaşul nostru, Aflatul, că se duce la taică-său şi-i spune :

— Amarnică sărăcie mai e, tătucă ; şi aci-n colibă, şi-n sat. Aşa că eu m-aş duce în lume, să văd şi să aflu. N-oi găsi ceva, să scăpăm cu toţii de sărăcie ?

Se întristează bătrîna cînd aude și începe să plîngă. Bătrînul se gîndește — nu se gîndește mult — și grăiește :

— Păi să te duci, măi băiete. Să vezi și tu prin lume ce-i. Da' unde te-oi duce și ce-oi face, să ții minte o vorbă, pe care eu o știu de la bunicul, și bunicul de la bunicul bunicului meu, precum că : «la inimă să fii mereu curat și să nu te-ncrezi în cel bogat !»

— Așa am să fac, tată ! se învoiește Aflatul.

A doua zi își încălță băiatul opincile cu gurgui, cum se poartă la munte, își puse pe cap pălărioara rotundă ca o strachină, agăță cu sfoară pe după gît straița bătrînească a moșului și plecă.

— Încotro s-o iau ? își zise el la plecare. S-o iau și eu încotro o sufla vîntul ! se sfătuiește tot el singur.

Vîntul sufla de-a lungul Arieșului. O luă și el într-acolo. Trecu rîul prin vad, că drumul era pe țărmul celălalt. Și porni întins la drum.

Mergea de-a lungul Arieșului. Neavînd pe nimeni cu cine să vorbească, îi spunea rîului :

— Arieșule ! Am să izbîndesc eu oare în drumul pe care-am pornit ?

Rîul clocotea cu spume pe spinare și din fierberea lui, băiatului i se părea că poate desprinde cuvinte ca acestea :

— Ai să izbîndești fără-ndoială. Dac-ai să fii bărbat... cu îndrăzneală... dar și cu chibzuială...

— Păi sînt bărbat ! Uite !... se fudulea Aflatul, către rîu, oglindindu-și în apa lui argintie obrazul. Uite... îmi răsar tuleiele din mustăcioară... Și... cît pe-aci, să-mi iasă și cele din barbă... Dacă te uiți bine de tot, vezi chiar o umbră pe obraz... acolo vor răsări...

Rîul spumega printre stînci mai departe :

— Să fii cu chibzuială... și mai ales... să nu uiți cuvintele pe care ți le-a spus bătrînul la plecare : «la inimă să fii mereu curat și să nu te-ncrezi în cel bogat !»...

— Lasă pe mine ! zicea băiatul și pășea mai repede. Las' pe mine !...

Merge Aflatul, merge, pînă ce într-o seară, pe cînd se pregătea să se culce la rădăcina unui copac, vede

în depărtare ceva strălucind. Se uită mai bine şi se lămureşte că acolo e un foc.

— Ia te uită ce noroc am în seara asta ! îşi spuse el. Să dau aci, în desişul pădurii, de o aşezare omenească !

Porni într-acolo. Pe măsură ce se apropia, focul se făcea mai mare şi se auzeau ţipete. Grăbi pasul. Ardea o casă. Numai că stăpînul lipsea.

Înăuntru era numai un copil. Umblase copilul la focul din vatră, risipise cărbuni pe jos şi se aprinsese casa. Acum ţipa copilul că nu putea să iasă afară.

Fără să stea pe gînduri, Aflatul se repezi între flăcări. I se cam arse, ce-i drept, ţundra din spinare, da' vorba lui : «Nici aşa nu era prea bună, şi cîteva găuri mai mult parcă nu-i tot aia ?»

Scoase de la primejdie copilul, stinse flăcările şi scăpă din lucrurile pe care le avea în casă omul. Între cele pe care le scăpă, fu şi un scaun de văsărit — plugul moţilor — cum i se spune. Pentru că pe scaunul ăsta, ca un fel de rîndea, lucrează moţii văsari ciubăre, albii, doniţe şi alte vase din lemn.

Abia stinsese Aflatul focul, că iată veni şi stăpînul casei cu femeia lui. Mulţumi flăcăului că le scăpase copilul de la moarte. Îi mulţumi plîngînd de bucurie. Îi mulţumi că i-a scăpat şi lucrurile din colibă. Şi iaca, la o parte, văzu şi scaunul. Cînd îl văzu, se bucură nespus de mult şi zise :

— Pentru binele ce l-ai făcut, că mi-ai scos cu preţul vieţii copilul din flăcări, îţi dau scaunul ăsta de văsărit !

— Îţi mulţumesc frumos ! răspunse Aflatul. Da' de scaunul acesta n-am nevoie. Eu nu-s văsar. Şi-apoi, acu' mă aflu pe drum. Caut şi eu vreo dezlegare din nevoi pentru mine, şi ai mei, ba chiar dac-oi putea şi pentru ceilalţi din satul meu, că tare sînt amărîţi şi săraci... Aşa că nu mă-ncarc cu povară !

— Apăi, dacă-i aşa, cu atît mai mult să iei scaunul acesta de văsărit. Că-i scaun fermecat şi tot satul o să scape cu ajutorul lui de nevoi !...

— E fermecat, zici !

— Da. Uite... spui numai atît :

«Scaunule de văsărit,
Ia pornește la-nvîrtit,
Și dă-mi vase însutit !»

Nici nu termină bine de rostit omul cuvintele acestea și scaunul începu să se miște singur. În jurul lui apăreau ca din senin trunchiuri de brad, care erau tăiate de niște unelte nevăzute. Lemnul era netezit. Alături de scaun se rînduiau singure grămezi de albii, ciubere, donițe, ba pînă și fluiere, cercuri și cîte și mai cîte, care se pot face din trunchiurile de brad. Nu se opri scaunul decît cînd îi strigă :

«Oprește scaun fermecat.
Pentru azi destul mi-ai dat !»

Aflatul se șterse la ochi ; nu-i venea să creadă. Păi cu scaunul ăsta nici o grijă nu mai are. Face vase pentru tot satul. Vînd oamenii vasele în cîmpie și trăiesc.

— Scaunul ăsta îl am și eu din bătrîni ! îl lămuri văsarul pe băiat. Da' dacă nu erai tu, ardea în foc ; așa cum mi se prăpădea și copilul. De-aia ție ți se cuvine... Ia-l și folosește-l cu întreg satul, dacă spui că sînteți atît de săraci și bătuți de nevoi.

— Bine ! glăsui Aflatul. Eu l-aș lua, da' mă gîndesc, cu ce-ai să-ți cîștigi pîinea de-acum înainte ?

— De-asta nu duce grijă. La voi în sat sînt atîtea guri flămînde și la mine aci sîntem doar trei. Cu un scaun obișnuit de văsărit, noi ieșim la căpătîi. Da' binele ce mi l-ai făcut, eu altfel nu ți-l pot plăti. Trebuie să ți-l răsplătesc cumva !

Și moțul, împreună cu nevasta, atît stăruiră ca să primească darul, încît Aflatul nu mai avu încotro. Trebui să se învoiască.

Luă Aflatul scaunul. Îl agăță cu un curmei pe după gît și plecă spre casă.

Ce mersese repede la dus, dar ce mergea acum ? Parcă zbura. Nu dormea nici ziua, nici noaptea.

Făcuse cale bună şi nu mai avea decît o noapte de mers. Deodată se porni o ploaie năprasnică. Năprasnică, aşa cum numai la munte poate fi. Ploua, de ziceai că se prăvăleşte un rîu din văzduh peste oameni. Se făcuse în jur un întuneric, de nu se vedea nici cît să duci un deget la ochi. Aflatul era ud pînă la oase. Îi era şi foame. Tocmai pe vremea aceea, trecea pe lîngă casele cele mari de piatră ale lui Micola bogatul — cel mai bogat om de peste rîu.

Bate la uşă flăcăul şi dinlăuntru aude vocea groasă a lui Micola :

— Care-i acolo, măi ?

— Sînt eu, Aflatul, un fecior din satul de peste rîu ! răspunde drumeţul.

Trecu o bucată bună de timp, pînă ce, într-un tîrziu, iacătă pe bogatul Micola ; deschide uşa, grăind morocănos :

— Ce e, măi flăcău, de mă tulburi pe o vreme ca asta şi la un ceas aşa de tîrziu ?

— Iaca de ce te supăr !... îi răspunse Aflatul. Îngăduie-mi să poposesc aici, în noaptea asta pe furtună. Că mîine am să plec mai departe, să ajung la mine-n sat, să le duc oamenilor oleacă de bucurie.

— Bucurie ? Să le duci la oameni ? întrebă bogatul. Cum aşa ?

— Iacă bine ! răspunse flăcăul.

Şi cum era din fire cinstit, se apucă de povesteşte, cum s-a făcut de-a dobîndit scaunul cel fermecat de văsărit.

Aude Micola bogatul şi, mai cu seamă, vede cum la vorbele ce le rostea Aflatul, scaunul făcea, după poruncă, grămezi întregi de vase. Şi-n minte îi încolţeşte pe dată gîndul cel viclean.

— Să pun eu mîna pe scaun ! îşi face el socoteala. Am cai buni. Fac vase şi le vînd la tîrg. Mă umplu de bani.

Se schimbă faţa lui Micola. Deschide uşa mohorît. Acum rîde cu toată gura... Ba îl pofteşte pe Aflatul pe scaun, apoi la masă. Scoate bucate bune din cuptor şi începe să-l îmbie :

— Ia de gustă! Vezi şi din friptura asta de găină, ia şi din plăcinta asta cu brînză!... Poate vrei şi nişte vinars?...

Şi dă-i cu vinars şi dă-i cu vinars, ca să-i ameţească minţile băiatului.

Vede Micola că îl doboară vinarsul pe Aflatul şi-l trage la somn.

Cu glas şoptit îşi învaţă atunci nevasta:

— Pune-i un braţ de fîn în tindă!

E bucuros acum Micola de oaspeţi. I-a făcut şi-n tindă patul! Numai că în tindă nu are loc şi scaunul de văsărit. Aşa că mai bine să i-l ducă peste noapte în şură.

— Pune-l şi-n şură! se învoi Aflatul. Numai să ai grijă de el. Să nu-l fure careva...

— Cît despre asta, nici o grijă! îl încredinţează bogatul. Nici o grijă! Şi, înşfăcînd scaunul, fugi cu el în şură.

Se făcuse noapte. Aflatul dormea dus. Numai gazdele stăteau treze. Aprinseseră o feştilă şi pîndeau.

După ce bogatul se încredinţă bine că flăcăul doarme, se strecură frumos în şură. Luă scaunul de văsărit primit de Aflatul de la moţul cel cu casa aprinsă şi puse în locul lui unul obişnuit.

Dimineaţa, cum se lumină de ziuă, Aflatul se sculă, mulţumi frumos pentru ospeţie şi ceru înapoi scaunul de văsărit.

Ploaia se potolise şi cerul era albastru ca floarea de in. Din pămînt ieşeau aburi călduţi, şi între ramurile pădurii cîntau păsările. Aflatul mergea pe drum cu grăbire. Şi iată că ajunge aproape de sat. Uite şi coliba în care a copilărit. Lîngă colibă, bătrînul taie un butuc cu toporiştea şi bătrîna adună surcele. L-au văzut. Îi ies înainte. Cum le mai lucesc lacrimile în ochi!

— Te-ai întors în sat, măi băiete? se bucură bătrînul.

— Ai venit înapoi la coliba noastră, dragul mamei? rîde. fericită. bătrîna.

Aflatul îi îmbrăţişează pe amîndoi şi le arată scaunul de văsărit:

— De-acum înainte cred c-am scăpat şi noi, şi toţi oamenii din satul nostru, de sărăcie şi de necaz. Un moţ mi-a dat scaunul ăsta de văsărit. I-un scaun fermecat !...

Se uită bătrînii, cu ochii mari, cum porunceşte Aflatul scaunului să pornească la învîrtit, să dea vase însutit...

Scaunul stă pe loc. Cum să dea vase, cînd saunul fermecat era în mîinile lui Micola bogatul şi Aflatul avea numai un scaun ca toate scaunele ?

Se risipeşte toată bucuria feciorului. Şi nu poate înţelege ! Cum de şi-a pierdut scaunul toată puterea ?

E amărît flăcăul. În sat sărăcia e tot mai mare. Birurile mai grele. Oamenii au ajuns numai piele şi os... Îi plînge inima lui Aflatul !

Trece o săptămînă, trece o lună, înfrunzesc copacii şi pe urmă se desfrunzesc. Într-o zi, Aflatul îşi puse burca pe spinare şi porni din nou la drum.

Plecă pe drumul Arieşului, pe drumul pe care mai pornise...

Rîul venea umflat şi spumegat după ploi. De ce mergea mai departe feciorul, de-aia întîlnea rîul mai umflat şi revăsat peste maluri. Într-un loc crescuse chiar atît de mult, că luase de pe mal o aşezare a unui culegător de aur din nisipul rîului, a unui aurar.

Aurarul era gata să se-nece şi chema într-ajutor. Feciorul sări în rîu, se luptă cu valurile, se izbi de stînci, dar la urmă scoase omul din apă. Îi mai ajută să-şi scape şi cîte ceva din avutul lui.

Între cele pe care izbuti să le scape, fu şi un herchiu, un ţol de lînă aspră, din acela folosit de munteni cînd culeg aurul din apa şi nisipul rîului. Aurarul ţinuse herchiul strîns la piept, pînă ce se izbise de o stîncă de pe fundul Arieşului. Atunci îl scăpase. De bună seamă că apa l-ar fi luat cu totul, dacă nu-l vedea Aflatul şi nu-l prindea la vreme.

După asta Aflatul îl ajută pe aurar să-şi facă şi un adăpost pentru noapte. Se adăposti şi el în noaptea aceea acolo. Şi cum zăriră zorile, vru să plece mai de-

parte. Cînd să plece vede că aurarul îi iese înainte şi îi întinde herchiul, spunîndu-i :

— Tu l-ai scăpat din apă, tu să-l ai !

Aflatul nu vru să-l primească :

— Ce să fac cu el, că nu sînt aurar ? La noi în sat sînt mai mult băieşi, măcar că acum sînt toţi amărîţi şi flămînzi. Mai bine păstrează-l, că ţi-o trebui !

— Hei, hei, hei, nu spune asemenea vorbă ! stărui omul. Herchiu ca ăsta nu mai este pe lume. Ia priveşte ! E destul ca să rosteşti :

«Herchiule, meşter faur,
Hai de strînge-n grabă aur !»

Numai cît rosti omul cuvintele acestea, herchiul sări în Arieş — căruia muntenii îi mai spun şi Aurarul, pentru că în nisipul şi în apa lui se găseşte adesea praf de aur. În Arieş, herchiul începu să adune tot aurul din apă şi nisip aşa fel, că nici un fir nu se putea strecura mai departe.

Aflatul vede în herchiu crescînd grămăjoara de aur. Nici nu-i vine să creadă că este aur curat, curat de nici nu mai trebuie să fie cernut prin şaitroc.

Nu se opri herchiul din lucru, decît atunci cînd stăpînul lui rosti aşa :

«Herchiule, stai aşa,
Aur astăzi nu mai da !»

Se minunează Aflatul de ce vede. Da' nu vrea să primească darul. I-a scăpat, ce-i drept, aurarului viaţa şi herchiul, numai că darul este prea mare ! Cu ce-şi va cîştiga de acum aurarul pîinea ?

— Lasă, nu te îngriji de asta ! spuse aurarul. Sînt un om singur şi chiar cu un herchiu obişnuit, tot mă descurc eu. Mai bine du-l la tine-n sat, ajută-i pe ceilalţi !

N-avu încotro Aflatul şi trebui să primească herchiul. Apoi fericit, mai fericit ca prima oară, plecă în grabă spre casă.

Păşeşte Aflatul, păşeşte întins.

Merge zi şi noapte grăbit spre casă. Se gîndeşte că tocmai acum îşi va scăpa de sărăcie părinţii şi pe toţi moţii din satul lui. Da, tocmai cînd ajunse să treacă apa spre satul său, altă piedică i se-aşeză în cale. Se făcuse noapte. Şi Arieşul era atîta de umflat, că nici nu îl mai cunoştea. Ieşise atît de mult din albie, că nu mai putea fi trecut decît cu pluta. Aşa că, nu are ce face alta Aflatul, decît să bată iar la poarta lui Micola.

Aude bogatul bătaia feciorului la uşă. Aude şi crede că feciorul a venit să-i ceară socoteală, că i-a furat scaunul de văsărit. Se preface Micola că doarme.

Da' Aflatul bate mereu în uşă. Şi pînă la urmă trebuie să-i deschidă :

— Ce e, flăcăule ? Ce nevoie te aduce la mine ? Văd că nu e nici o ploaie mare afară... Ori poate că a început să ningă ?... începu să-şi bată joc bogătanul de fecior.

— Ba nicidecum ! răspunse Aflatul. Nu ninge de loc. Numai că e rîul umflat şi-mi trebuie o plută. Nimeni nu mai are plută-n sat. Aşa că dacă ai bunătate, dă-mi pluta, ca să trec în sat la mine şi să duc bucuria, pe care n-am putut-o duce întîia oară. Pluta ţi-o voi întoarce mîine dimineaţă !

Stă bogatul şi se gîndeşte. Numai cu ochii pe sub sprîncene îl pîndeşte. Pe urmă spune rar :

— Ce bucurie zici că să le duci în sat ?

Flăcăul, cinstit din fire, se-apucă iar şi povesteşte cum s-a întîmplat de-a căpătat de astă dată un herchiu fermecat. Şi abia aşteaptă s-ajungă cu el în coliba părintească, să ajute pe bătrîni şi pe ceilalţi săraci din sat.

Începe Micola să rîdă şi să-şi bată joc de flăcău :

— Alei, măi Aflatule, parcă spuneai cînd ai trecut pe-aici că tu ai să-i scapi pe toţi de sărăcie cu scaunul de văsărit. Şi-o să trăiţi la fel de îmbelşugaţi ca mine !... Văd că tot flenduros eşti...

Rîde Micola. Îşi bate joc de Aflatul. Şi cade iar flăcăul ca iepurele-n prinzătoare. Ca să-l încredinţeze pe Micola că nu e vorba de nimica, îl cheamă pe malul apei :

— Hai la Arieş ca să vezi !

— Hai !

Se coboară amîndoi la Arieş. Luna luceşte şi taie cărare de argint peste apă. Aflatul rosteşte :

«Herchiule, meşter faur,
Haide strînge-n grabă aur !»

Herchiul sare în apă şi ţin-te ! Tot ce era fir de aur în nisip sau în apă se strînge grămăjoară în herchiu.

«O, măi băiete, măi băiete — se gîndeşte Micola — drag îmi eşti ca sarea-n ochi ; da' după herchiul tău mă prăpădesc ! Şi nu mă las pînă nu te-oi înşela şi de data asta !...»

Repede îşi schimbă bogatul înfăţişarea. Începe să-i spună Aflatului precum că noaptea pluta pe Arieş se loveşte de stînci, altminteri i-ar da-o pe loc, de bună seamă. Şi e mai bine ca dintr-o dată să se odihnească flăcăul în casa lui. O pleca în zori cu pluta.

Ar vrea Aflatul să plece îndată peste apă. Numai că Micola ţine ca băiatul să poposească în casa lui şi să-i cinstească masa, ce-i plină de bucate alese.

N-are ce face alta Aflatul şi rămîne. Îi pune bogatul pe masă de mîncat şi de băut. Îi aşterne un braţ de fîn în tindă. Iar deasupra pune şi o blană de oaie. Aflatul se culcă şi vrea să-şi pună la cap herchiul. Da' Micola de colo, zîmbind cu bunătate, îl sfătuieşte :

— Nu băiete ! Nu-l pune acolo. Cine ştie care se poate strecura la noapte-n tindă ! Şi să-ţi fure asemenea bunătate de herchiu ? Dă-l la mine, să-l pun bine, colea în cămara mea.

Feciorul se cam codeşte, da' văzînd stăruinţa gazdei, se învoieşte, zicînd :

— De, ştiu şi eu ? Da' dacă socoteşti că e mai bine... Ia-l şi mi-l păstrează ! Numai să nu mi se întîmple cum s-a mai întîmplat cu scaunul, că şi-a pierdut puterea pînă acasă !...

— N-ai nici o grijă !

Şi bogatul, schimbînd vorba, puse mîna pe herchiu. Îl luă în cămara lui. Acolo îl ascunse degrabă sub aş-

ternut și lăsă la față un herchiu obișnuit, unul dintre cele pe care le avea în casă.

Dimineața, Micola se sculă cel dintîi. Pregăti o plută cu țăpoaie de trecut Arieșul și îl sculă pe Aflatul. Îi dete herchiul pregătit. Și fără să-i mai dea timp să gîndească la una sau la alta, îl sui pe plută. După ce-l lăsă pe malul celălalt, se întoarse degrabă. Nu mai avea răbdare. Voia să folosească herchiul fermecat și să adune tot aurul din rîu.

Aflatul, în schimb, mergea și parcă nici nu călca pe pămînt. Parcă plutea de fericit ce era. Pățise rușinea întîia oară. Da' ce aducea el acuma, împlinea și lipsa scaunului de văsărit, primit de la moțul cel care avusese casa-n flăcări.

În colibă, bătrînii se necăjeau să facă o mămăligă de tărîțe din coajă de copac. Baba aprinsese focul și moșul mesteca în ceaun, tușind înecat de fumul din vatră. Cînd deschise Aflatul ușa, de bucurie, moșul scăpă ceaunul. Mămăliga curse pe foc și stinse focul... Da' cine mai lua în seamă una ca asta? Se îmbrățișară. Și feciorul, plin de mîndrie, începu să le grăiască:

— Am adus un lucru de-a minunea... Prin vrednicia mea l-am dobîndit. Și-acuma am scăpat cu toții de nevoie!... Ia veniți încoace pe malul Arieșului ca să v-arăt...

Șchiopătînd, bătrînii se luară după el. Aflatul scoase la iveală herchiul și rosti cuvintele pe care le învățase de la aurar:

«Herchiule, meșter faur,
Haide strînge-n grabă aur!»

Bătrînii se uitau cu uimire la feciorul pe care-l crescuseră: socoteau că și-a pierdut mințile prin străini. Vorbea herchiului — lucru neînsuflețit, cum ai vorbi unui om. Pe urmă, Aflatul, văzînd că herchiul stă nemișcat, cum stătuse și scaunul de văsărit prima oară, puse mîna pe toporiște. Fără să mai stea pe gînduri, îl tăie în bucăți și îl aruncă în apă. Se repezi la

colibă. Luă și scaunul de văsărit, îl sparse în țăndări. Și țăndările le azvîrli în unda Arieșului.

Abia de astă dată se făcu lumină în mintea feciorului.

— Am fost înșelat! zise el bătrînilor. M-a înșelat bogatul Micola. Acuma nu mai vreau alta decît să mă răzbun.

Povesti apoi bătrînilor cum și rîndul trecut, și acuma a poposit de nevoie în casa lui Micola. Apoi lăcomia bogatului cine n-o cunoaște? Iar scaunul și herchiul, el le-a avut în păstrare. Fără doar și poate că le-a schimbat.

— Așa se întîmplă — grăi moșul — cînd nu asculți de învățătura din bătrîni. Ce te-am sfătuit eu la plecare? La inimă să fii curat și să nu te încrezi în bogat...

— Am fost! Cu inima curată, am sărit să scap copilul văsarului, ca și viața aurarului! răspunse Aflatul.

— Ai fost îndrăzneț și cu inima curată. Da' asta nu-i destul... Cum de te-ai putut încrede în Micola, cel mereu nesătul? Aici nu m-ai ascultat. Te-ai încrezut... Și iată că la drumul tău n-ai izbîndit.

— Asta-i adevărat! rosti Aflatul. Din pricina asta n-am izbîndit. Sfatul bătrînesc nu l-am ascultat. Acum pas de mai drege răul. Bogatul o să spună că el n-a auzit și n-a văzut. Numai că eu la drum din nou voi porni. Cu Micola nesătulul tot mă voi socoti.

Spunînd acestea, băiatul se pregăti de drum.

— Plec chiar acum!

Încearcă bătrînii să-l facă să se odihnească măcar pînă în ziua următoare, dar el nimic... Rămase neînduplecat și dornic să se răzbune pe Micola cel bogat și rău.

Porni Aflatul. Merse, merse cale lungă, care acum i se părea și mai lungă. Venise iarna cu viscole și cu nămeți. Drumul era din ce în ce mai anevoios. Trecu prin locul unde scăpase din foc copilul văsarului. Trecu pe la țărmul unde căzuse în Arieș aurarul. Și ajunse într-un loc unde erau niște prăpăstii adînci. Vîntul

urla sălbatic și îi împiedica mersul. Deodată, printre urletele vîntului, desluşi un glas omenesc. Se uită în jos pe-o coastă și văzu un bărbat prăvălit, pe jumătate acoperit sub zăpadă. Repede se coborî în prăpastie, luptîndu-se cu viscolul și agățîndu-se cu greutate de stînci. Cu și mai mare cazną îl scoase pe om de-acolo. Îl duse apoi pînă la coliba lui, care era la cale de-o zi de locul unde căzuse.

La colibă, nevasta și copiii omului scăpat din primejdie nu mai știau cum să-i mulțumească flăcăului.

Îl cinstiră și-l omeniră. Iar mocanul aduse dintr-un colț al colibei o botă. Era o botă groasă, noduroasă — un toiag din acelea lungi, cum au mocanii cînd merg după oi. În cap, bota avea o măciulie mare, ghintuită cu bucăți de fier.

— Nu am altă avere ! spuse mocanul. Atîta am de la bunicul, o botă care te face mai puternic decît oricine. Dușmanii se vor teme de tine. E destul să-i poruncești așa :

«Bota mea de lemn uscat,
Ia pornește la jucat
Cu bădița...!»

și-i spui numele...

Cum rosti omul cuvintele acestea, începu să joace bota singură în loc, parcă bătea pe cineva.

— Vezi ? mai adăugă mocanul. Dacă spuneam botei cu cin' să «joace» apoi vai de «bădița» acela. Știu că-i tăbăcea pielea ! Și nu se oprește bota din «joacă» decît dacă îi strigi așa :

«Acum, botă, stai pe loc,
Că-i destul atîta joc !»

Aflatului nici nu-i venea să creadă. Bota asta era chiar pe gustul său și se potrivea cu nevoia lui.

— Și mi-o dai mie bota asta ? îl întrebă pe mocan.

— Ți-o dăruiesc, s-o folosești, așa cum ți-o fi placul !

Le primise cum le primise pe celelalte două daruri dinainte Aflatul. Numai că de data asta se bucura mai mult ca de toate. Îi mulțumi mocanului. Luă bota și plecă pe calea întoarsă. Se făcuse iarnă bine, dar vremea era senină. Munții erau îmbrăcați în haină de zăpadă, cu căciuli pufoase pe creștete. Haina lor albă scînteia în soare. Peste Arieș, gerul făcuse o punte de argint. Văzduhul era curat. Iepurașii se jucau prin zăpadă. Și iată casa de piatră în care locuiește bogatul. Se vede bine că e ziua mare și mai e mult pînă ce înserează. Aflatul se apropie de casă și bate la ușa lui Micola cu tărie :

— Deschide, Micola !

Bogatul sare la ușă. Se uită la chipul lui Aflatul. E vesel. Înseamnă că nici nu bănuiește înșelăciunea. Strigă nevestei să pună masa. De pe urma lui Aflatul, întotdeauna are de tras cîte-un folos. Îl poftește în casă și-l întreabă :

— Ei, ce mai veste-poveste, măi Aflatule ?

— Ce să fie ? răspunde flăcăul. Am dobîndit un dar nou. Cu ăsta chiar că-i scap de nevoie pe toți flămînzii din satul meu !

— Taci, măi ! începe să rîdă Micola. Așa te făleai cînd ai adus scaunul de văsărit ; așa te mîndreai și cu herchiul. Și tot așa zdrențăros te văd. Astea-s, măi, năzdrăvănii. Că numai pînă seara le ține farmecul. Pe urmă farmecul piere și tu rămîi de rușine. Așa că... mai bine azvîrle colea, jos, ce-ai mai adus !...

Își bate joc Micola de Aflatul, dară flăcăul răspunde liniștit :

— O fi precum spui !... Că scaunul și herchiul n-or fi fost bune de nimic !... Acasă cînd am ajuns, drept e, au fost fără putere. Da' asta, ce am acum în mîini, face cît toate celelalte la un loc. Așa să știi !...

— Nu mai spune ? se miră cu dulceață în glas Micola. Și ce e asta ? Văd că e numai o botă !

— Asta-i taină mare ! șoptește cu degetul la gură Aflatul. Ce face bota asta e lucru minunat... Uite ! E destul să-i spui atît :

«Bota mea de lem uscat,
Ia pornește la jucat
Cu bădița... !»

și-i spui nume dumitale, de pildă !...

— Și ce se întîmplă atunci ? vrea să știe degrabă tot Micola. Capeți ceva ?

Aflatul se uită în ochii bogatului și pune iar degetul pe buze :

— Nu pot spune ! Că-i taină mare... Da' capeți... capeți destule !... Zău așa !... Te rog mă crede !..

Nu mai poate bogatul de mirare. Niciodată pînă acum n-a fost Aflatul așa de tainic. Pesemne că bota asta aduce bogăție mare ; mai mare decît scaunul de văsărit, ori decît herchiul fermecat. Ce mai ! Trebuie să-l capete. Da' mai întîi, să-i vadă puterea !... Începe nevasta lui Micola să pregătească masa. Taie bogatul o pasăre din ogradă. Aduce o oală mare cu vinars. Și dă-i, și cinstește-l pe fecior ; parcă era chiar groful poposit în casa lui Micola.

Se făcuse seară. Bogatul îi așterne lui Aflatul în tindă patul de fîn, acoperit cu toate cojoacele de oaie și scoarțele de lînă pe care le are în casă. Atîta îi cere : să-i dea voie să păstreze el cu grijă bota flăcăului. Să nu se întîmple ceva în timpul nopii.

— Să vezi ! spune Micola cu blîndețe. Pe lume sînt oameni fel de fel. S-ar putea strecura în tindă cine știe cine... Și să nu ia careva bota !...

Aflatul se învoi bucuros. Se culcă pe scoarțe, se înveli în cojoace și adormi pe dată, sătul și mulțumit.

Luă bogatul bota și intră cu ea în cămară. Așteptă pînă ce-l auzi pe Aflatul sforăind. Mai stătu cam preț de un ceas nemișcat, ca să se încredințeze bine că băiatul a adormit. Se sculă apoi din pat și rosti cuvintele pe care le auzise de la Aflatul :

«Bota mea de lemn uscat,
Ia pornește la jucat...
Cu mine și cu nevasta !...»

Cum zise vorbele astea, unde începu pîrdalnica de botă să se învîrtească. Şi cum se învîrtea o dată, îl şi croia pe Micola. Se învîrtea a doua oară, o izbea pe nevastă-sa. Şi iac-aşa, şi tot aşa. Şi dă-i, şi dă-i ! Lovea bota cu atîta duşmănie de se învineţea carnea pînă la os. Încercă Micola să fugă prin casă. Bota după el. Vru să fugă pe uşă, da' bota nu-l lăsa de loc...

Dă-i încoace, dă-i încolo. Juca bota pe spinarea lui Micola şi a nevesti-si, parcă era la nuntă. La început se ţinu bogatul ca să nu ţipe, de teamă să nu-l audă Aflatul. Dar de la o vreme nu mai putu să îndure şi începu să strige cît îl ţinea gura :

— Opreşte-te, botă !... Opreşte-te, n-auzi ?

Degeaba. Bota mai tare lovea. Încercă s-o oprească şi întinse mîinile, s-o prindă. Bota îl izbi să-i frîngă oasele. Căzu în genunchi şi începu s-o roage :

— Fie-ţi milă, botă, opreşte-te şi nu mai da, că mă omori !

Dacă văzu că nu-i alt rost, începu să răcnească :

— Sări, Aflatule, că mă omoară bota, pe mine şi pe femeie ! Săăări !

Aflatul dormea. Dormea tun, sătul de bucate bune şi de vinarsul cu care-l tot îmbiase Micola. Auzi ţipetele bogatului şi se întoarse pe partea cealaltă. De spaimă şi de durere, cu bota pocnindu-l pe spinare, Micola năvăli în tindă :

— Sări, Aflatule, nu mă lăsa !

Flăcăul începu să caşte şi-l întrebă pe bogat :

— Micola ! Eu mai dorm sau m-am trezit ? Ce-i atîta gălăgie ?

Bogatul abia mai putea răsufla.

— Ce să dormi, feciorule ? Nu vezi cum mă sminteşte măciuca asta ? Fă-i ce i-oi face şi opreşte-o !...

Aflatul se uită cu mirare la Micola şi mormăie somnoros :

— Aş vrea s-o opresc, dar nu pot. Că am visat un vis... Se făcea că atuncea cînd am poposit pe-aici, mi-ai schimbat scaunul de văsărit şi herchiul fermecat !... Se făcea că mi le-ai furat noaptea şi mi-ai pus altele în loc...

— Eu? începu să se jure Micola. Să mor eu, na, dacă ţi le-am luat!

Abia termină să se jure, că bota începu să-l izbească şi mai tare. Pocneau oasele bogatului de credeai că plouă cu pietre pe un acoperiş de şindrilă.

— Şi am mai visat — urmă feciorul — că nu trebuie să te scap de botă, pînă ce nu mi-oi da-napoi tot ce mi-ai furat. Altminteri am să mă prăpădesc!... Şi nu vreau să mă prăpădesc, Micola, că sînt tînăr. Mai bine să te prăpădeşti tu! Eşti mai bătrîn şi hoţoman, nesăţios de avuţii...

Văzînd că nu mai are alta ce face, bogatul începu să mărturisească:

— I-adevărat, Aflatule, că ţi-am furat scaunul şi herchiul. Da' toate ţi le-oi da-napoi. Spune-i numai botei să stea că nu mai pot. Mă prăpădesc.

— Bine! zise flăcul. Aşa ne învoim. Şi dete porunca botei:

«Acum, botă, stai pe loc,
Că-i destul atîta joc!»

Bota se opri. Aflatul o luă în mînă. Iar bogatul, gemînd şi văitîndu-se, se repezi să aducă lucrurile furate.

Îşi luă flăcăul scaunul de văsărit şi herchiul. Le agăţă pe spinare şi rîzînd îi spuse bogatului.

— Bună e săraca frica, pentru tîlhari! Şi-apoi îţi mulţumesc pentru astfel de ospeţie, Micola. Nădăjduiesc să nu te mai văd cît oi trăi... Iar dacă ţi-o mai fi vreodată dor de mine sau de lucrurile mele, să ştii că bota o păstrez la un loc bun!...

Plecă apoi în mijlocul nopţii, fluierînd prin munte cu veselie. Trecu Arieşul pe puntea de argint a gheţii, sub lumina albă a lunii şi curînd ajunse la coliba bătrînească.

Mare, nespus de mare a fost bucuria bătrînilor, cînd l-au văzut pe flăcăul lor că s-a întors acasă teafăr. Le-a arătat Aflatul lucrurile dobîndite prin vrednicia şi în-

drăzneala lui. S-a sfătuit apoi cu bătrînul ; şi după sfatul lui a poftit în colibă pe toţi cănunţii satului.

A încredinţat flăcăul cănunţilor scaunul de văsărit, herchiul şi bota. Ca să se bucure toţi nevoiaşii de ele.

Iar Micola a rămas de rîsul lumii. Rîdeau oamenii şi-l arătau cu degetul.

De atuncea se povesteşte c-a rămas zicala, care ţi-o spune orişcine printre munţi : «Acel ce rîde la urmă, rîde mai bine !»...

Veste de pe tărîmul celălalt

Întîmplările acestea s-au petrecut cam de mult. S-au petrecut pe vremea cînd o împărăţie cuprinsese satele moţilor. Începuse să zidească împărăţia cetăţi în ţinutul moţilor ; să aducă acolo dregători şi neguţători, care să răpească avuţiile moţilor ; ba încă să-i mai ia şi la oaste pentru împăratul. Pînă atuncea moţii stăpîniseră singuri pădurile, băile şi toţi munţii. Cu arme nu se ridicau decît atunci cînd le călcau pămîntul oşti dinafară. Se ridicau numai sub căpitanii lor şi acuma trebuiau să moară pentru împăratul.

Ei, cam pe vremea aceasta zice că trăia într-un sat, acolo-n munte, un moţ pe care îl chema Ion. Avea moţul femeie şi şapte copii. Ca să trăiască, tăia lemne în pădure. Tăia lemne pentru împăratul.

Trăia moţul cum trăia, luptîndu-se cînd el cu sărăcia, cînd sărăcia cu el ; da' într-o bună zi, numai ce-i vine poftă drăguţului de împărat să bată război cu vecinii. Chemă împăratul moţii la oaste ; îl chemă şi pe Ion.

Îi vine lui Ion poruncă să se înfăţişeze la fişpanul — cel mai mare dregător împărătesc peste ţinut.

Se duce Ion la fişpanul şi se roagă :

— Nu mă lua, măria ta, la oaste și la război. Sînt cel mai sărac din sat. Am femeie și șapte copii ; și-or muri de foame, dacă n-o avea cine munci pentru ei.

Se posomorăște fișpanul :

— Flăcăi au murit mulți la război ! zice el. A venit rîndul să mai moară și de cei care au femei și copii. Da' dacă vrei să nu mergi la oaste, să plătești visteriei împărătești o mie de galbeni, așa cum fac domnii cei mari.

Se duce Ion acasă și povestește. Dacă pînă-n trei zile nu aduce fișpanului o mie de galbeni, trebuie să se ducă la război și să moară pentru împărat.

Plîng femeia și copiii. Cine o să-i mai hrănească ? Îl plîng și rubedeniile ; ca pe unul ce-i ca și dus dintre vii ...

Pînă la urmă, cel mai bătrîn moț din sat spuse :

— Stați să chibzuim ! Poate tot om găsi vreo ieșire din necaz !

Se strîng cănunții laolaltă și chibzuiesc toți. Fumează-n lulele frunzulițe uscate de fag, își clatină capetele cu plete cărunte și chibzuiesc. Chibzuiesc o zi, chibzuiesc o noapte. Pînă la urmă se hotărăsc :

— Trebuie să-l scăpăm pe Ion. El este cel mai sărac din sat. Și de s-ar prăpădi la bătălie, cine i-ar hrăni femeia și cei șapte copii ? Toți ar pieri de foame și de frig. Așa că numaidecît trebuie să-l scăpăm pe Ion.

Cel mai bătrîn dintre moți adăugă :

— Eu zic așa : să strîngem grăunțe cîte om găsi prin sat, la fiecare dintre noi. Să le vindem în cetate. Cu galbenii pe care i-om dobîndi, să-l dăruiască Ion pe fișpanul. Să-l roage ca să-l mai îngăduie de la oaste. Poate că între timp s-o mîntui războiul și-o scăpa Ion de la moarte.

Încuviințară cănunții.

Pe dată tot satul se apucă să adune bucate la casa lui Ion. Scutură bărbații straițele, scutură femeile lăzile, și adună bucatele la casa lui Ion.

Se face un sac. Un sac plin ochi cu grăunţe de secară. Aduc din sat un cal — cel mai bun cal din sat — ca să ducă pe spate sacul cu grăunţe în cetate.

Da' bărbaţii nu pot merge nici unul la tîrg. Sînt porunciţi de împărăţie să taie lemnele din pădure.

— O să merg eu la tîrg! zice femeia lui Ion.

— Tu nu cunoşti meşteşugul negoţului! se împotriveşte Ion. Şi de-i da peste vreun bogat mai lacom la negoţ, teamă mi-e că te-o înşela.

— Nu te teme! stăruie femeia. O să iau, să mă însoţească, pe Todoraş. Nu-i colea bărbătuş, băiatul cel mai mare dintre copii, şi azi, mîine, moţ în lege?

— Să încercăm aşa! se învoiesc şi ceilalţi oameni.

Dis-de-dimineaţă suie Ion sacul cu grăunţe pe cal. Îi dă femii căpăstrul şi în urma calului, cu toiegel în mînă, porneşte Todoraş bărbătuşul. Ion şi ceilalţi şase copii privesc după ei cum pleacă la tîrg. La plecare, femeia întreabă pe Ion:

— Da' bucatele cum să le vînd la tîrg?

— Să le vinzi aşa cum le vînd şi ceilalţi oameni, răspunde Ion.

Plecară. Şi merseră ei, merseră printre brazii înalţi ai munţilor, peste văi şi peste pîraie. Se scoborîră în prăpăstii şi se urcară pe creste. Trecură de sate agăţate pe coasta muntelui, cu colibe risipite la depărtări mari una de alta. Şi-aşa, într-un amiaz, ajunseră la cetatea cea mare dintre munţi. În cetate, case mari, domneşti, uliţe bătute cu piatră, şi lume, lume de să-i vină ameţeală femeii.

Întreabă şi ea pe unul, pe altul; şi cum, necum, găseşte locul unde se vînd bucatele. Opreşte calul. Îi scoate căpăstrul. Coboară desagii şi desface sacul. Aşteaptă după aceea în linişte cumpărători.

Vine un dregător slab, cu nasul ascuţit, care avea două geamuri cu margine de tinichea în faţa ochilor:

— Cum dai, femeie, grăunţele? Cu ce preţ?

În creierii munţilor, acolo sus, oamenii sînt săraci, dar între ei nu se înşală. Ei ce-au în gînd, au şi pe limbă. Femeia lui Ion era dintre aceştia. Ştia numai cum o învăţase bărbatul, că trebuie să vîndă bucatele:

— Așa cum vînd și ceilalți !
— Și ale cui sînt bucatele ? vrea să știe dregătorul.
— Le-a adunat tot satul. Să le vindem, să luăm galbeni. Să scape Ion de moarte pentru împăratul. Să aibă cine ne hrăni, pe mine și copii !
— Dacă-i așa — zice dregătorul — stai aci și-așteaptă că-ți trimit niște negutători !
Stă puțintel femeia, și iacătă, în locul dregătorului vin doi : un bărbat și o femeie. Bărbatul e înalt, încălțat cu cizme domnești : femeia e grasă și poartă laibăr — vestă lungă de mătase.
Întreabă și ei :
— Cum vinzi grăunțele astea negre, muntenești ?
— Așa cum le vînd și ceilalți. Altminteri nu...
— Bun ! se bucură negutătorul. În cetate, bucatele se vînd azi numai pe credință, adică pe datorie.
— De se vînd astfel, așa le vînd și eu. Da' cînd ne dă banii, că ne trebuie să-l scăpăm pe Ion ?
— Apăi, mîine, poimîine ! zice nevasta negutătorului. Uite, dă-mi țundra din spinare pe care o porți. Eu am să mă îmbrac cu ea. Și cînd ai să vii la tîrg, ai să mă cunoști. Ai să-mi ceri banii și eu am să-ți plătesc.
— Așa sînt legile tîrgului ? întreabă femeia lui Ion.
— Așa sînt ! răspunde nevasta negutătorului.
Da' bărbătușul, feciorul cel mare al lui Ion, sare de acolo :
— Mamă, nu-ți da țundra și nu da bucatele pe credință la negutători !
Se uită negutătorii urît la flăcăiaș. Și nevasta negutătorului se răstește la el :
— Tu, mă copile, nu te amesteca în legile tîrgului. Că de strici legea, nu-ți merge bine pe lumea cealalată...
— Lasă, Todoraș ! zice și mama. Lasă ! Că n-or să se bucure negutătorii la niște săraci și necăjiți ca noi.
Rostind acestea, femeia lui Ion dă nevestei negutătorului țundra. Negutătorul ia sacul la spinare și pe-aci ți-e drumul.

Femeia lui Ion apucă de mînă pe Todoraș, ia calul de căpăstru și cu toții pornesc înapoi către sat.

Îi vede Ion venind spre casă. Îi vede de la marginea pădurii, unde taie lemne pentru împăratul. Le iese înainte. Îi povestește femeia ce-a pățit, că peste o zi sau două s-or duce să ia țundra și banii pentru sacul cu grăunțe

Aude Ion ce li s-a întîmplat și, de necaz, izbește cu toporul într-un buștean, de se înfundă cu coadă cu tot.

— Ți-am spus, femeie, că bogații din cetate sînt tîhari și au să te înșele ! zice el. Știi măcar cum îl cheamă pe neguțător ?

— Nu știu ! răspunde femeia. Da' eu nu cred c-or să ne înșele neguțătorii din cetate...

— Lasă, femeie, vorba asta ! rostește Ion mîhnit. Că tu crezi oamenii după inima ta. Mai bine spune, unde stă neguțătorul ?

— Nici asta nu știu cum ți-oi spune ! Că-s casele în cetate, cum sînt la noii copacii în pădure.

— Eu i-am spus mamei să nu dea țundra și bucatele pe credință ! se-amestecă în vorbă și bărbătușul. Iar neguțătoreasa mi-a spus să nu mă amestec, că stric legea tîrgului și o să-mi meargă rău pe lumea cealaltă.

— Tulai Doamne ! se mînie Ion. Ei se îmbuibă pe lumea asta și noi să ne temem de lumea ailaltă ! Mă duc la tîrg. Îi găsesc eu. Și de plata mea nu scapă neguțătorul ; nu pe lumea ailaltă, ci pe lumea asta.

— Merg și eu cu tine, tată ! se iţeşte dintr-o parte Todoraș.

— Mergi ! Să mă ajuți să-l găsesc pe hoțul de neguțător.

Și se bucură în sinea lui, pentru că vede că feciorul îi seamnă la agerime.

Lasă Ion toată treaba la o parte, fie ce o fi !

Își ia feciorul de mînă. Scoate toporul din buștean și-l pune la brîu, vîră în șerpar un cuțit și pe loc pornește către cetate. Se învîrtește vulturul prin văzduh, și Ion nu-l vede. Îi trece fiara pe dinainte, și el n-o bagă în seamă. Cîntă păsărelele în copaci, și nu le aude. Feciorul i-a obosit. Îl ia pe umere și merge,

merge. Merge ziua, merge noaptea. Pînă ce nu ajunge la tîrg, nu face popas.

Umblă ei prin tîrg, ce umblă. Şi deodată băiatul îl vede pe neguţător. Sta în faţa unei tărăbi, împreună cu nevasta. În tarabă — numai berbinţe, butoaie cu vinars. Se pitesc, Ion şi cu feciorul lui, în spatele tarăbii. Cu cuţitul îşi scobeşte o găurică, să vadă ce se petrece în tarabă.

Intră neguţătorul în tarabă cu o donicioară şi toarnă apă din fîntînă în berbinţa cu vinars.

— Stai puţin, nu turna şi-n berbinţa asta ! zice nevasta neguţătorului. Să scot puţin vinars, din cel curat, şi pentru Miron...

Împinge neguţătorul femeia la o parte.

— Lasă vinarsul să-l vindem ! Că Miron e de mult pe lumea ailaltă.

— Tocmai de-aia, zice femeia. I-am strîns bucate. Am pus la o parte şi grăunţele ce le-am luat alaltăieri de la femeia aia de moţ. Pun şi-un ciubăr de vinars. Poate o trece careva spre lumea cealaltă. Şi i le-oi da ca să le ducă lui frate-meu, Miron. Tare i-o mai fi foame şi sete pe-acolo, săracul ! Că era deprins să trăiască bine pe lumea asta...

Îşi şterge neguţătoreasa o lacrimă ce lunecă pe obrazul gras şi rumen, în vreme ce neguţătorul rîde de se strică.

— Pune, pune tu bucate şi băutură la o parte, Cine crezi c-o să se-ntoarcă de pe lumea ailaltă?... Cine-i mort, e mort, femeie, pentru totdeauna... Mai bine să mîncăm şi să bem cît mai mult pe lumea asta ! Auzi tu ? Ha, ha, ha.

Spune vorbele astea neguţătorul, mai toarnă cîteva donicioare de apă în vinars şi, încă rîzînd cu poftă, iese iar prin tîrg, poate-o izbuti să-ncheie vreun negoţ bun şi cu folos...

Cum vede treaba asta Ion, lasă copilul după tarabă şi intră înlăuntru.

— Dă-mi şi mie o ulcică de vinars. Vin de departe ! rosteşte el cu glas tare. Sînt obosit şi trebuie să mă întorc degrabă....

Neguţătoreasa aduce ulcica de vinars şi întreabă, cum se întreabă orice drumeţ :

— Da de unde vii ? Şi cine eşti ?

— Eu ? Ion se uită împrejur, ca şi cum s-ar fi temut să nu-l audă cineva, şi cu palma la gură şopteşte : Viu de pe tărîmul celălalt. De-acolo viu !...

Femeii mai să-i cadă din mînă ulcica cu vinars. Cască gura şi deschide ochii mari.

— De pe tărîmul celălalt vii ? Vai de mine ! Şi cum ai putut, măi omule, ajunge pînă aici ?

Ion se bate cu pumnul pe pieptul învelit în cămaşa flendurită :

— Ehei, unul sînt eu... E greu, da' am venit !...

Neguţătoreasa mai să nu-şi vie în fire :

— Vai de mine şi de mine... Atunci... de eşti de pe tărîmul celălalt, ăi fi cunoscut pe un frate al meu, Miron. A murit de mult, săracul...

— Pe Miron ? face Ion. Cum să nu... Păi el m-a şi trimis aici !

— Miron te-a trimis ? Miron ?

— El. Păi eu îi sînt argat. A făcut avere pe lumea cealaltă. Şi spunea că are o soră neguţătoreasă aci în tîrg.

Începe să bocească neguţătoreasa :

— Săracu' Miron, săracu' ! Ţi-a spus ceva şi de mine ? Vezi că tot nu m-a uitat !...

— Mi-a spus — şopteşte Ion tot tainic — că vrea să cumpere, acolo, pe tărîmul celălalt, moşie nouă, cu moară, fierăstru de tăiat scînduri şi piuă de făcut postav. Da' nu-i ajung banii !...

Se şterge neguţătoreasa de lacrimi pe obraz şi holbează ochii :

— Nu-i ajung banii ?

— Nu-i ajung, săracul ! El spunea că vrea să cumpere averea asta pentru sora lui, neguţătoreasa. Să aibă şi ea, tot ce i-o trebui, cînd o veni la noi pe lumea ailaltă...

De bucurie îi vine neguţătoresei să joace abrudeana, ca în tinereţe.

— Spune-aşa, omule! Cîţi bani îi trebuie? Să-ţi dau eu să-i duci!

— Cît îi trebuie? De-o mie avea nevoie! zice Ion.

— O mie spui? Pesemne că-i moşie mare!

— E mare!... E cît o ţară împărătească...

Se bate neguţătoreasa cu palma peste gură de mirare:

— Numai cu o mie, o moşie atît de mare?

Umblă apoi cu grabă în lada plină cu pungi de galbeni. Scoate de-acolo zece pungi şi i le dă lui Ion.

— Fugi cu ei degrabă. Vezi să nu piardă Miron moşia!

Ion ia pungile. Îşi rupe o bucată de cămaşă. Face o legătură. O agaţă la şerpar şi vrea să plece.

— Stai — îl cheamă înapoi femeia — că am şi un sac cu grăunţe să i-l duci lui Miron. Ţi-aş mai da şi nişte vinars. Da' a pus neguţătorul apă în el.

— Lasă că sînt bune şi grăunţele! se grăbeşte Ion să spună.

Se duce apoi cu neguţătoreasa de ia sacul cu grăunţe. Şi îl cunoaşte îndată că-i sacul lui, cu care i-a plecat la tîrg femeia. Saltă sacul pe spinare. Face semn copilului să vie după el. Şi porneşte către casă.

Nu trece mult şi se întoarce neguţătorul mulţumit că mai făcuse un negoţ.

E veselă de isprava ce-a făcut-o şi neguţătoreasa. Îi iese bărbatului înainte şi începe repede să-i povestească precum că a venit un om de pe tărîmul celălalt, cu veste de la Miron. Era desculţ şi flendurit omul care-a venit. Da' Miron s-a îmbogăţit. Cumpără o moşie nouă şi-i mai trebuie nişte bani.

O mie de galbeni. Că e moşia mare. Aşa, s-a grăbit şi i-a dat banii, ca să nu piardă moşia... Şi cînd or veni şi ei pe tărîmul celălalt, or să aibă iar avere, strînsă dinainte, tot ca pe pămînt! Foc s-a făcut neguţătorul. De supărat ce e, pune mîna pe un băţ şi începe s-o lovească pe femeie, strigînd:

— Proastă eşti, proastă de nu se vede. Lumea cealaltă nu e... Nu e decît lumea asta. Şi tu ai aruncat galbenii-n vînt. O sută de moţi desculţi am înşelat eu,

ca să strîng galbenii ăia și să trăim noi bine pe lumea asta. Și ție ți i-a luat unul singur, ca să-i ducă... pe lumea cealaltă ! Vai de tine și de prostia ta !

Înfuriat, neguțătorul ia din grajd cel mai bun cal și pornește în goană după urmele lui Ion.

Oricît merge Ion de iute, calul merge și mai iute. De la o vreme aude Ion tropotul calului. Înțelege că i-a luat urma neguțătorul.

În fața lui se deschide, la dreapta, un drum spre vale, și la stînga se înalță o coastă, pe care cresc numai mărăcini. La poalele coastei e o pădurice.

Ion își pitulă repede feciorul între copaci. Pune alături legătura cu galbeni și sacul cu grăunțe. Scoate de la brîu toporul și se face că retează la trunchi.

— Măi pădurarule — întreabă el, cu voce de stăpîn — n-ai văzut tu cumva un om trecînd pe-aici, cu grabă mare, purtînd pe spate un sac cu boabe de secară ?

Ion se oprește din retezat și se uită la neguțător :

— Ba l-am văzut !

Neguțătorul sare de pe cal și se apropie de Ion cu amenințare :

— Încotro a luat-o ? Repede să-mi spui. Omul acela e un tîlhar. Și de nu-mi spui încotro a fugit, te bagă fișpanul la ocnă, laolaltă cu el...

— Ți-oi spune, dacă ți-oi scoate pălăria cu pană de cocoș și te-oi pleca înaintea mea ! scurtează vorba Ion.

Se ține mare neguțătorul și cu dregătorii din tîrg, darmite cu un moț, și acela flenduros. Numai că n-are încotro. Timpul trece. Degrabă îi e. Și moțul se ține tare. De nevoie, scrîșnind din măsele, scoate neguțătorul pălăria cu pană de cocoș de pe cap, se pleacă-naintea moțului și zice cu ură :

—Na, m-am plecat înaintea ta, mocofane ! Acum, spune odată... Încotro ?

— Încolo !... și Ion arată cu mîna coasta care se ridică în față ca un perete, plină de colțuri de piatră și cu mărăcini.

E gras neguțătorul. Nici la drum drept nu poate merge fără cal. Pe coastă, nici atît. Da' pe coastă nici calul nu poate urca. Atîta că bogatul nu poate să aș-

tepte. Este atît de mînios, că nu vede nici rîsul din ochii lui Ion, nici colțurile de stîncă, nici mărăcinii de pe coastă.

Dă calul în mîna lui Ion și-i poruncește :

— M-am plecat înaintea ta... Despre asta o să mai vorbim noi, n-ai grijă. Da' dintr-o dată să-mi păzești calul. Să nu se piardă cumva. Că de unde nu, te duc și pe tine la fișpanul să te pedepsească, tot ca pe moțul ce-o să-l ajung acum pe coastă. M-ai înțeles ?

Începe apoi de zor să urce coasta. Îi sînt strînși pe picior pantalonii cu vipușcă rubinie, așa cum poartă domnii cei mari, și i se rup. Se sfîșie haina cu șnur împletit. Da' mînia nu-l lasă, și se cațără negustătorul, ca să-și ia înapoi pungile cu galbeni. Se cațără tocmai pe creasta muntelui. Curge sudoarea de pe el, ca apa din izvor. I-au sîngerat picioarele, prin cizmele tăiate de colțurile stîncilor, ca moților cînd lucrează pe munte, la pădure, din porunca dregătorilor.

A ajuns neguțătorul sus de tot. Își ia atunci Ion frumușel copilul și-l suie pe cal ; pune lîngă el sacul cu bucate ; își așază bine legătura cu galbeni la șerpar. Pornește calul, și de sus, din șa, strigă bogatului :

— Neguțătorule, m-auzi ?

— Te-aud ! răspunde bogatul, cu ochii bulbucați de oboseală, gîfîind ca un băieș cînd scobește piatra după aur, în băi, pentru împăratul.

— Mă duc să-l vestesc pe Miron, pe tărîmul celălalt, că mi-ai plătit pentru înșelăciunea cu care mi-ai înșelat femeia ! Mi-ai plătit cu zece pungi de galbeni !...

Strînge calul cu picioarele, smucește hățul și pornește Ion în zbor spre casă. Pornește Ion, iar bogatul, de zor ca să-l ajungă, își dă de-acolo de sus drumul ; și zdup ! ca un pietroi, cade pînă jos. Cum era gras, cînd s-a zdrobit, n-a mai rămas din el decît o baltă de grăsime.

Și Ion s-a întors acasă. A plătit lui fișpanul. Cu-o mie de galbeni și-a plătit dreptul lui : să nu se ducă la răboi, să nu mai moară pentru împăratul ! A dat-napoi și moților sacul cu bucate ce le strînseseră ca să le vîndă în cetate pentru el.

De atuncea a trăit Ion în pace şi în vrednicie. Copiii lui s-au făcut mari. Au povestit întîmplarea copiilor şi nepoţilor lor. Aceştia au povestit-o mai departe nepoţilor şi strănepoţilor, ca să se ştie şi să fie pildă că Ion săracul, tare pe dreptatea lui, n-a vrut să uite şi să ierte pe un tîlhar neguţător.

Ianci

Într-o colibă singuratică dintr-un sat depărtat, din munţi, trăia odată un băietan pe care-l chema Ianci. N-avea pe nimeni Ianci, nici tată, nici mamă, frate sau soră. Rămăsese de mic orfan şi îşi ţinea zilele cum putea, adunînd cu herchiul praf de aur din nisipul Arieşului. Fir cu fir aduna aurul. Se prindea aurul pe firele aspre de lînă ale herchiului laolaltă cu nisipul. Atunci răsturna firele de aur prinse împreună cu nisipul în şaitroc şi le cernea.

Nisipul se ducea şi rămînea numai aurul. Ca să-l curețe şi mai mult, cu argint viu îl amesteca. Da totul prin foc. Aşa, cu chiu, cu vai, după multă caznă, dobîndea un bob de aur cît aluna.

Cu aluna de aur se ducea la casa gozarului — neguţătorul de aur al munţilor. El cumpăra aurul cîştigat cu trudă de moţi şi în schimb le da bucate. Pentru aluna de aur da gozarul o cupă cu boabe de secară. Primea şi Ianci pentru aluna de aur o cupă de boabe şi îşi astîmpăra foamea.

Venise iarna. Nămeţii mari acoperiseră drumurile. De atîta ger şi zăpadă se astupase şi Arieşul. Ca să poată culege praful de aur din nisip, moţii trebuiau să arunce încolo zăpada, să spargă gheaţa de pe rîu cu topoarele. Gozarul sta la căldură în casa din vale şi primea alunele de aur de la moţi. Gerul era tot mai mare. Zăpada tot

mai adîncă. Gozarul, pentru o alună de aur, nu mai da o cupă. Da numai un pumn de boabe. Oamenii de pe coasta muntelui erau tot mai flămînzi.

Gerul se făcuse mai straşnic şi zăpada ajunsese să înece colibele. Acum gozarul nu mai da pentru aluna de aur decît cîteva boabe de secară...

Se adunară moţii să se sfătuiască. Chemară la sfat pe toţi bătrînii. Unul dintre ei glăsui :

— Bine-ar fi, de s-ar afla la noi în sat un fecior cu totul vrednic. Ar putea să plece peste munte cu alunele de aur, pînă la cîmpie, sau măcar pînă la vreun sat mocănesc. Acolo s-ar găsi poate mai multe boabe în schimbul aurului. N-am mai sta numai la bunăvoia gozarului !...

Ianci cunoaşte potecile muntelui ca nimeni altul. El este singurul din sat ce poate prinde şi iarna şoimul. Se urcă şi el pe stînci ca şoimul. De nimic nu se teme. N-are părinţi, n-are nici fraţi. Şi dacă-o fi să piară, nu are nici măcar cine să-l plîngă. Le spuse moţilor :

— Oameni buni, să nu mai dăm alunele de aur gozarului. Lăsaţi că vi le duc eu pînă la cîmpie. În schimb, am să v-aduc boabe destule.

Un moţ bătrîn, cu obrazul brăzdat de creţuri atît de adînci, de parcă ar fi tăiate cu plugul, face semn de spaimă cu mîna şi zice :

— Tu nu cunoşti mînia muntelui, copile ! Cine cutează să străbată culmile pe viscol, e pedepsit de zîna cea rea a prăpăstiilor. Nu te duce, nu, nu...

Viscolul şuieră prin munţi. Duce cu el trîmbe de zăpadă. Se zguduie coliba în care sînt adunaţi oamenii la sfat.

Printre gemetele viscolului, abia de se aud cuvintele rostite cu glas tare de Ianci :

— Am să mă duc. Nu mă tem de mînia zînei rele a prăpăstiilor. Muntele mi-e prieten. Nu mai duceţi alunele de aur la gozar. O să vedeţi că o să vă aduc saci cu boabe.

Moţii nu răspund. Privesc numai, cu capul în pămînt.

— Mai bine să mă prăpădesc eu unul, decît voi toţi! urmează Ianci. Cu boabele de secară de la gozar nu putem trăi...

Tot nu răspund moţii. Atunci se aude de sus, de pe coastă, dintr-o colibă, plînsetul de jale al unei femei, căreia îi murise copilul de foame.

— Dacă nu mă lăsaţi să plec, o să vă moară toţi copiii! mai zise Ianci. Şi arătă cu mîna în sus, dincotro venea plînsetul.

Bătrînul care vorbise mai înainte grăi din nou:

— Dacă-i pe-aşa, du-te! Numai un lucru să ştii. Pleci la drum. Şi noi altceva nu-ţi putem da, decît un sfat: De-i întîlni prin munţi lupul sau gozarul, să nu te milostiveşti, că de tine va fi rău!

Troianul de zăpadă se ridicase dincolo de streaşina colibei. Vîntul gemea tot mai trist. Dar Ianci rîse scurt şi rosti:

— Nu mă înspăimînt, bătrînule, nici de zîna cea rea, nici de lup, nici de gozar... Am toporişca lîngă mine!

Se pregăti flăcăul de drum. Puse alunele de aur ale moţilor în straiţă, legate frumos într-o năframă. Îndesă alături şi-o turtă din făină neagră de secară. Vîrî toporişca la şerpar şi plecă la drum.

Cînd să iasă din sat şi să înceapă urcuşul, iacătă numai că îl vede Ianci şi pe gozar. Ţine de căpăstru un cal mărunt, da' puternic, de munte. Pe cal are doi desagi plini cu aur — cu alune de aur.

— Am auzit că pleci spre cîmpie! zice gozarul cu glas mieros. Şi sînt bolnav. Tare mai sînt bolnav. Mă topesc din picioare... Îngăduie-mi să te însoţesc. Să mă duc la un vraci. Mă tem de zîna prăpăstiilor, ca să merg singur.

Îşi aduce aminte Ianci de cuvintele bătrînului. Tace şi merge înainte. Ştie că gozarul e om rău. De omul rău sau de lup nu trebuie să ai milă!

— Aşteaptă-mă şi pe mine! se tînguie gozarul. Nu cunosc potecile muntelui.

Flăcăul nu răspunde şi merge înainte.

Merge Ianci, merge şi gozarul pe urmele lui, rugîndu-se să-l lase să-l însoţească.

— V-am făcut rău ! se milogeşte neguţătorul de aur. V-am jefuit !... Dar acum îmi dau seama şi mă căiesc. Uite, dacă mă laşi să te însoţesc, îţi făgăduiesc că nu am să mă mai întorc niciodată prin locurile acestea !...

Şi deodată Ianci aude un răget, ca de urs lovit cu toporul. Cînd se uită — gozarul căzuse într-o prăpastie.

— M-a trîntit zîna cea rea într-o prăpastie ! ţipă el. A venit lîngă mine îmbrăcată într-un veşmînt alb şi mi-a dat brînci în jos... Nu mă lăsa ! Nu mă lăsa !

De data asta i se făcu milă lui Ianci. La urma urmelor şi gozarul e om. A fost rău şi i-a jefuit pe moţi. Da' uite că îşi dă seama şi se căieşte. Şi dacă spune că nici nu se mai întoarce !... Hai să-l ajute să treacă muntele. Să plece pe-aci încolo. Să scape moţii de el.

Îl scoate Ianci pe gozar din prăpastie. Îl ajută să-şi vie în fire. Şi pornesc împreună mai departe. După un timp, gozarul, îi spune lui Ianci :

— Tu mi-ai făcut un bine. Hai să-ţi fac şi eu. Să piară pentru totdeauna ura dintre noi... Uite ce zic eu : nu mai purta straiţa pe spinare. Pune-o ici pe şalele calului, să ţi-o ducă el.

Se gîndeşte puţin Ianci şi pune straiţa pe cal. E drept că la un drum atît de greu ca acesta, e mai bine fără straiţă !

Mai merg ce mai merg, şi gozarul rosteşte iar :

— De ce să te îngreunezi la un urcuş atît de cumplit ca acesta, cu toporişca la şerpar ? Agaţ-o tot aici, pe spinarea calului !

«Mă cam încurcă la urcuş, ce-i drept !» se gîndeşte Ianci şi agaţă toporişca pe spinarea calului.

Ajung la un popas. Gozarul se reazemă de cal ; scoate bucatele din desagii lui şi începe să mănînce, Ianci se apropie şi el de cal ; vrea să-şi ia straiţa şi să-şi mănînce dinlăuntru turta neagră de secară.

Gozarul atunci se încruntă... Ia toporişca, pe care Ianci o agăţase pe spinarea calului, şi o ridică în sus :

— Stai, fecior neruşinat ! Pînă aici ţi-a fost... Credeai că mă căiesc — ai ? Că plec pentru totdeauna din satul vostru ? Anume te-am amăgit, ca să merg cu tine ; anume te-am înşelat, ca să-mi laşi mie toporişca.

Am plecat anume pe o vreme ca asta — ca să te fac să pieri !...

«Hei, bun e sfatul bătrînesc și bine e să-l asculte tinerii !» se gîndește Ianci. I-a fost milă de omul rău, de gozar, și a ajuns în puterea lui.

— Ai îndemnat pe moți să nu mai mi-aducă alunele de aur ? mai strigă negutătorul de aur. Pentru asta ai să-mi plătești. Am să te fac să pieri.

Aude Ianci cuvintele gozarului și, fără să mai aștepte, se repede la el. Vrea să se lupte în luptă dreaptă. Da' gozarul îl și izbește cu toporișca. În piept îl izbește. De nu era burca, pînă la inimă-l tăia.

Nu se lasă Ianci și se azvîrle iar. Și din nou îl lovește gozarul. În frunte îl lovește. De nu era căciula, capul i-l sfărîma.

Noroc că nu e prea deprins gozarul ca moții cu toporișca. E deprins numai să numere aurul. Altminteri cădea acolo Ianci, pradă sălbăticiunilor...

Așa, se șterge numai de sîngele rănilor și se gîndește : «Rău e să fie omul încrezător în bunătatea unei fiare».

El a fost încrezător și a pierdut totul. A pierdut straița cu alunele de aur ale moților și turta lui de secară, care-i ținea viața. Da' mai ales a pierdut toporișca. Ce fel de om al munților mai este el, cînd nu mai are toporișcă ? Mai bine poate era dacă-l și omora gozarul.

Da' iar își face curaj Ianci. Se gîndește, se socotește, cum ar face să poată începe din nou lupta cu gozarul. Să-l răpună pe gozar, înainte ca gozarul să-l omoare pe el.

Știe Ianci că-l mai lasă gozarul în viață numai cît are nevoie de el. Pentru că numai Ianci cunoaște potecile munților. Și numai Ianci știe să meargă în munte pe o vreme și pe un viscol ca acesta.

Ei, și merg ei, merg. Ianci înainte, călăuză. Gozarul după el cu toporișca ridicată. Merg, merg, și drumul nu mai e lung pînă la primul sat de mocani. S-a făcut noapte și abia se mai vede la un pas. Au ajuns în dreptul unei prăpăstii adînci. Viscolul vîjîia cu înverșunare.

Cînd trec chiar pe lîngă prăpastie, se apropie gozarul de Ianci şi îi dă brînci. Cade în afund flăcăul, iar gozarul rîde şi îl blesteamă :

— Să piei acolo, flăcău fără obraz. Ai vrut să scoţi moţii de sub puterea gozarului. Şi-acu' te-ai dus la fund. Te-ai dus, şi au să te mănînce corbii...

Şi pleacă înainte gozarul, cu calul, cu straiţa şi cu toporişca lui Ianci.

Cade Ianci în prăpastie, îmbrîncit de gozar. Se rostogoleşte pe lîngă peretele îngheţat al stîncilor ; apoi se afundă în zăpada moale ca într-o saltea. De departe, mai aude rîsul mulţumit al gozarului, care se grăbeşte spre satul mocănesc şi apoi spre cîmpie.

A ajuns flăcăul în fundul prăpastiei. Dar se ridică îndată în picioare. Este cu totul îngropat în zăpadă. Numai că Ianci e voinic. El nu se lasă. Nu. Nu se lasă să fie astfel nimicit. Se luptă cu nămeţii. E întuneric şi nu vede nimic. Dar, pe dibuite, înoată prin zăpadă. Picioarele lui sînt prea obişnuite cu stîncile, ca să nu le cunoască fiece muchie. Se urcă, se caţără pe peretele drept. Abia se mai ţine cu mîinile agăţat. Cade şi iar se urcă. Iar se urcă, mereu, mereu...

A urcat, a urcat şi nu mai poate. A ajuns la un colţ de stîncă învelită în gheaţă, şi se ghemuieşte sub el. Să mai capete puteri. Pe urmă va merge înainte. N-o să-l lase pe ticălosul de gozar. Îl va găsi şi îl va pedepsi. Că nu e om pe lume mai rău decît gozarul — neguţătorul de aur.

E îngheţat pînă la oase, Ianci. Şi-i nemîncat. Abia-şi mai simte mîinile şi rănile îl dor. Nu mai are putere. O să mai treacă o bucată de timp. Şi n-o să se mai poată ţine de colţul acesta de stîncă. O să cadă în afundul zăpezii şi de astă dată nu va mai ieşi.

De unde să ştie Ianci că stînca aceea avea deasupra ei cuibul unei perechi de acvile — al unor vulturi măreţi — care aveau trei pui ? Puii crescuseră mari şi plecaseră în lume, s-o vadă şi s-o cunoască. În noaptea asta se întoarseră la cuib şi povesteau părinţilor ce au văzut pe pămînt.

Cea dintîi acvilă povestea :

— Am aflat că într-un sat, nu departe de aici, a dat molimă cumplită printre mioare. Mor cu sutele și cu miile. Ehei, nu știu oamenii că aci, lîngă cuibul nostru, crește un jneapăn — un brad pitic, fermecat. Dacă ar ști, ar veni și ar lua din el frunzulițe. Le-ar fierbe, și ar face din ele o băutură. Și dacă ar umezi cu băutura asta boturile mioarelor, toate s-ar lecui. Ar pieri molima...

— Eu, dragi părinți — spunea cealaltă acvilă — am văzut tot în satul acela o fată frumoasă, cuminte și harnică, așa cum nu mai este poate alta pe pămînt. Se numește Dafina. Are părul auriu și ochii ca seninul cerului. Cînd iese Dafina din casă, seara, pălește strălucirea stelelor. Și cînd grăiește ea ceva, se stinge viersul ceterelor. Atît îi este de frumoasă fața și atît de dulce îi este vorba ! Pînza pe care o țese ea este albă ca neaua și ușoară ca spuma ce plutește pe apă în clocotul Arieșului. Este ascultătoare față de părinți și mai harnică decît o albină. Numai că este, sărmana, bolnavă fără leac. Cel puțin așa spun vracii. Da' nu-i așa. Că dacă ei ar ști, ar lua frunze din jneapănul nostru fermecat, le-ar coace într-o turtă de făină. Și cît ar mînca fata, s-ar face pe loc bine.

— Ce-am să vă povestesc eu, dragi părinți, e și mai însemnat ! rostea a treia acvilă. Am stat azi de vorbă cu viscolul. El spune că a pătruns într-una din zilele acestea pînă la peștera de gheață a zînei celei rele. De la ea a aflat că dacă cineva ar fi înfometat și ar lua cîteva frunzulițe din jneapănul nostru fermecat, pe loc s-ar simți sătul, ca și cum ar fi stat la cine știe ce masă îmbelșugată. Ba încă i-ar crește însutit puterile decît le-ar fi avut înainte. La fel, zice că de i-ar fi cuiva frig, ori ar avea rană însîngerată pe trup și s-ar freca pe frunte și pe piept cu frunzele, pe loc s-ar încălzi, de parcă ar sta lîngă un foc bun din trunchiuri mari de brad — așa cum stau doar grofii în palatele lor — iar rana i s-ar lecui. Și de s-ar întîmpla cumva să fie întuneric, ca acum, nu ar fi nevoie decît ca să-și dea cineva cu frunzele pe la ochi și pe dată ar vedea la fel de bine ca și ziua.

— Ce veşti minunate am adus noi! ziceau într-un glas acvilele. Mîine în zori să zburăm mai departe, ca să mai aflăm cîte ceva!

Rostind cuvintele acestea, acvilele adormiră obosite, după drumul greu pe care-l străbătuseră în ziua aceea.

Cînd nu se mai auzi nici o şoaptă, Ianci îşi desprinse de pe colţul de stîncă mîinile aproape îngheţate. Luptîndu-se cu deznădejdea, mai înaintă cîţiva paşi. Găsi cuibul acvilelor, şi lîngă el un jneapăn care îşi lungea tulpina şerpuită prin zăpadă, de-a lungul stîncii. Pe jneapăn creşteau nişte frunzuliţe lungi, aspre şi ascuţite. El luă cîteva în mînă şi le frecă pe la ochi. Şi iată că deodată văzu ca ziua. Înghiţi cîteva din ele şi se simţi sătul, aşa cum nu fusese niciodată, şi de o sută de ori mai puternic decît înainte. Se frecă pe frunte şi pe piept cu frunze şi nu-i mai fu frig — parcă avea pe spinare zece cojoace. Iar rănile însîngerate i se vindecară.

Mai vîrî şi în buzunar cîteva mănunchiuri de frunzuliţe. Apoi, uşor ca o pasăre, mai făcu un salt şi fu pe buza prăpastiei, acolo de unde-l aruncase neguţătorul de aur. Sprinten, porni prin noapte şi viscol la drum, pe potecile binecunoscute, fără să mai simtă nici frigul, nici foamea. Numai cu gîndul să-l ajungă mai repede pe gozar. Trecu de ultimele piscuri ale muntelui şi începu să coboare.

În vale se vedea satul. Era un sat de mocani, cu case mari de lemn, învelite cu şindrilă.

Cînd să intre în sat, întîlni un car. În car era o mioară, făcută toată din paie împletite. Mioara era învelită într-o pînză albă de in. Înaintea boilor mergeau nouă fete mari din sat, cu capul descoperit şi cu părul împletit pe spate, cum e la mocani. În urma carului mergeau nouă neveste. Şi mai veneau nouă bărbaţi, îmbrăcaţi în cămăşi albe, cu cioareci albi de lînă, strîmţi pe picioare, cu burci pe spinare.

— Unde vă duceţi? îi întrebă Ianci.

— Ne ducem să aruncăm molima din sat!...

Oamenii îi povestiră lui Ianci cum în satul lor bîntuie molima între mioare. Mureau mioarele cu sutele

şi miile. Ca să scape de molimă, nevestele făcuseră după datină, o mioară împletită din paie. Fetele mari din sat ţesuseră în noaptea trecută o cămaşă de in — cămaşa molimei. Bărbaţii înveliseră mioara de paie în cămaşă. Şi-acum se duceau cu alai să arunce mioara la hotarul satului. Să piară molima.

Ianci pricepu că a ajuns în satul despre care auzise pe acvile povestind. Făcu semn oamenilor să se oprească :

— Staţi, că degeaba vă duceţi... Am eu un leac mai bun pentru molimă. Întoarceţi carul înapoi !...

— Lasă-ne, măi feciorule, şi nu ne mai amăgi, că sîntem noi destul de supăraţi ! ziseră bărbaţii.

Da' nevestele de colo, mai agere decît bărbaţii lor, văzură că flăcăul are vorbă cu temei. Şi căpătară pe dată încredere în el.

— Să vedem ce ne învaţă feciorul acesta ! ziseră ele. Nu arată după chip să fie înşelător.

— Să vedem ce ne învaţă ! ciripiră şi fetele mari, îmbujorîndu-se la obraz şi lăsînd în jos privirile. Că era pe lîngă toate cele Ianci şi frumos băiat — înalt la stat, subţirel, şi cu ochi străpungători.

Auzind vorbele femeilor, şi privind şi ei mai bine la Ianci, bărbaţii se încredinţară că-i un flăcău de ispravă şi se învoiră. Întoarseră carul. Merseră în cea dintîi ogradă. Ianci puse să-i fiarbă apă în toate oalele pe care le găsi. O turnă apoi într-o butie mare — cea mai mare butie din tot satul. Înlăuntru risipi cîteva frunze. Pe urmă îi învăţă ca fiecare om să ia cîte o cupă din apa aceasta şi cu ea să umezească boturile mioarelor.

Luară oamenii apă şi cum umezeau cu ea boturile mioarelor, pe loc se făceau bine. Pînă seara pieri cu totul molima.

Nu ştiau bieţii oameni cum să mai mulţumească flăcăului pentru un bine atît de mare.

— Iată cum să-mi mulţumiţi ! spuse Ianci. Să-mi daţi cîţiva saci cu grîu sau cu secară, ca să-i duc moţilor din satul meu, pentru că amarnic mai flămînzesc.

— O să-ţi dăm ! ziseră, bucuroşi, mocanii. Că noi avem de la cîmpeni bucate de tot felul. Le-am dat

brînză, scoarţe şi haine de lînă. Şi ei ne-au dat în schimb bucate: grîu, orz sau secară. Aşa că-ţi dăruim şi noi ţie, să ajuţi pe moţii tăi. Că tu mult bine ne-ai făcut.

Şi se apucară mocanii de aduseră fiecare de la casa lui cîte-o cupă, cîte-o strãchioară de grîu, orz sau secară. Fiecare din ce-aveau. Se făcură trei saci: unul de grîu, altul de orz şi altul de secară. Se mai înţeleseră apoi de aduseră fiecare cîţiva crăiţari şi-i mai cumpărară de la un neguţător trei mioare, ca să-i fie mulţumită pe deasupra. Îi deteră şi un cal împrumut, ca să aibă pe ce-şi pune bucatele, cînd va pleca.

Dimineaţa următoare, Ianci se pregăti să plece înapoi peste munte. Îşi încărcă sacii pe cal, începu să mîne înainte mioarele şi porni. Cînd să plece, aude nişte zgomote mari în sat, devale. Se coboară şi el acolo. În mijlocul satului, oamenii făcuseră un foc din trunchiuri de brad. În faţa focului se găsea o păpuşă cioplită din lemn, cu chipul unei fete mari. Nevestele luaseră în mîini păpuşa şi erau gată să o arunce în foc.

— Da' asta ce-o mai fi? se miră Ianci, oprindu-şi pe loc calul şi cele trei mioare.

— Asta?...

Cei de faţă îl lămuriră că cea mai vrednică şi mai frumoasă fată din satul lor — pe care o cheamă Dafina — zace de o boală grea. Au încercat în tot felul vracii. Acum, după datină, au făcut o fată de lemn — fata ciumii — şi o aruncă în foc, ca să piară boala.

Îşi aduse aminte Ianci de cuvintele acvilelor.

— Staţi şi nu vă grăbiţi! opri Ianci nevestele. Că am un leac şi pentru fata bolnavă. Aduceţi mai bine nişte făină.

Îi aduseră degrabă făină; şi Ianci făcu din ea o turtă. Vîrî în mijloc cîteva frunze din jneapănul acvilelor. Puse turta să se coacă. După aceea dete turta ca s-o mănînce fata bolnavă. Dafina muşcă din turtă. Era fata galbenă şi sleită. Şi iată că pe dată se învioră. Se făcu iar rumenă şi sănătoasă cum fusese mai înainte.

— Vreau să văd şi eu pe cel care m-a scăpat de boală! spuse fata.

Şi atît îi trebui. Cum văzu băiatul, îl şi prinse drag. Inima i se zbătu în piept ca o rîndunică.

De drag ce-i era băiatul, nu putu nici să-i vorbească. Obrajii i se aprinseră ca para focului. Din partea lui Ianci, simţi că-l săgetează ceva prin piept. O prinse şi el numaidecît dragă pe fată. Şi fără să mai stea mult pe gînduri, o ceru de nevastă.

— Vrei să-mi fii soaţă, tovarăşă de viaţă, la bine şi la rău ? o întrebă Ianci.

Da' fata, parcă aştepta altceva ?

— Vreau ! răspunse ea îndată, roşie la faţă ca floarea de măceş.

— Bine ! se bucură flăcăul. Atunci eu plec să duc bucatele celor din satul meu. Apoi pe dată mă întorc şi facem nunta.

— Nu ! Nu ! se rugă fata. Facem pe loc, în astă-seară, nunta, ca să te ştiu legat de mine... Aşa ai să te întorci fără îndoială. Iar mîine dimineaţă pleci şi dorul o să te cheme degrabă înapoi...

Vrea Ianci să se mai împotrivească. Dar se rugă atît fata şi atît îi era acum de dragă, că se învoi să mai amîne cu o noapte plecarea.

Şi se începu nunta — o nuntă mocănească — da' aşa cum nu se mai văzuse niciodată în acel sat !

Au pus mocanii berbeci în frigare, au pus alături brînză de mioare, turte de făină şi mămăligi de mei. Iar mai încolo au desfăcut berbinţe de rozalie veche.

Şi cel mai bătrîn om din sat a deschis nunta. El este vornicul ospăţului. După cum porunceşte el, aşa se desfăşoară nunta. Alături de vornic stă, după datină, stegariul, o rudă a miresei. El poartă în mînă un brădişor împodobit cu chischineie — năframe de care s-a folosit mireasa ca fată.

Au petrecut, s-au veselit, au mîncat şi au băut ; vornicul ospăţului a spus glume despre mirele venit de peste munte şi despre mireasa lecuită din boală de mire. Iar la spartul nunţii, stegariul a desfăcut brădişorul. Din el a făcut furcă de tors şi a început să se prefacă, în rîsul tuturor, că învaţă mireasa să toarcă.

Au rîs, au petrecut. Și-așa a trecut noaptea. În zori, după cuvîntul dat, flăcăul se pregăti de drum, spunîndu-i nevestei :

— Tu știi că eu mai am o datorie de îndeplinit. După aceea mă voi întoarce cum ți-am făgăduit și am să-ți fiu soț credincios, pîn' la sfîrșitul vieții.

Plînge mireasa. Se roagă de soțul său să-și calce cuvîntul și să mai întîrzie o zi. Într-o zi doar n-au să moară oamenii din satul de pe munte!... Dar Ianci rămîne neclintit. Pornește chiar în prima dimineață după nuntă, către satul din care venise. Să le ducă moților bucate : grîu, orz și secară.

Viscolul tot mai suflă. Dar Ianci nu-l ia în seamă, ci se grăbește, pe calea-ntoarsă, spre satul lui.

Străbate Ianci muntele tot și ajunge în sat. Se strîng moții în jurul lui. Și el le dă sacii cu bucate.

Apoi se apucă de le povestește cîte-a pătimit cu gozarul ; cum vrea să se răfuiască și să-l pedepsească pe gozar.

În vremea aceasta negutătorul de aur se dusese în cetatea cea mare a ținutului. Vînduse acolo tot aurul moților. Încărcase o sută de cai cu bucate. Atîta îi încărcase, că se pleca spinarea cailor pînă la pămînt de greutatea bucatelor. Apoi pornise pe drumul de întoarcere spre sat.

Se întorcea în sat, să ia alte alune de aur de la moți pentru cîteva boabe de orz sau de secară. Să ajungă tot mai bogat, tot mai bogat...

Se întoarce gozarul în sat și aude cele ce s-au petrecut cu Ianci. Cum și-a scăpat zilele flăcăul, aflînd taina acvilelor, și s-a întors cu bucate pentru moți.

Și se teme gozarul. Mult se teme de clipa cînd va veni Ianci la el, să-i ceară socoteală pentru răul pe care i l-a făcut. Ar fugi și nu poate, că sînt moții cu ochii pe el. Așa sta negutătorul ascuns în casa lui de piatră, din vale, și așteaptă clipa cînd Ianci îi va intra pe ușă.

Și într-adevăr, iată-l pe Ianci că intră pe ușa negutătorului.

— Am venit să te pedepsesc ! zice Ianci. Am venit să-ți iau înapoi tot ce le-ai răpit moților prin înșelă-

ciune. Să le dai moţilor toate bucatele pe care le-ai dobîndit cu aurul lor !

Se înspăimîntă gozarul şi-ar vrea să fugă. Dar e-ncolţit ! În faţa lui e Ianci, cu ochi fulgerători. Afară, în jurul casei, sînt moţii. E tot satul !

— Alege-ţi singur pedeapsa pe care să ţi-o dau ! îi spune Ianci. Ori cu toporul să te tai, ori să te-azvîrl în prăpăstiile fără fund. Alege-ţi singur moartea de care vrei să mori !

E ca o fiară încolţită gozarul. Da' e viclean. Ca el nu-i nimeni de viclean. Un gînd l-a săgetat. O să-i înşele iar pe Ianci şi pe moţi. Şi-atunci rosteşte :

— Ţi-am făcut un rău mare, Ianci. Te-am aruncat în prăpastie. Tot aşa pedepseşte-mă şi tu. Azvîrle-mă în prăpastie, acolo, lîngă cuibul acvilelor. Şi dacă m-oi prăpădi, să fie ale moţilor bucatele pe care le am în hambare, aduse din cîmpie pe o sută de cai, în schimbul aurului vostru.

— Aşa vrei să te pedepsesc ? întrebă Ianci încă o dată.

— Aşa.

În gîndul lui se socoteşte negutătorul că tot ca Ianci va păţi şi el. Va găsi cuibul acvilelor şi va lua frunze din jneapănul lor. Va căpăta puteri noi şi se va întoarce ca să-i jupoaie mai aspru pe moţi.

— Bine. Pregăteşte-te atunci de drum ! hotărăşte Ianci.

Se suie flăcăul cu gozarul pe munte. Se urcă sus, la locul unde făptuise mişelia gozarul. Vin şi moţii bătrîni şi tineri, bărbaţi şi femei, să vadă toţi cum îl pedepseşte Ianci pe gozar.

Ajung sus.

— Eşti gata ? întreabă Ianci.

— Gata sînt ! rosteşte gozarul ; şi-i vine să rîdă de bucurie că iar îi înşală pe moţi. Gata !

Ianci îl prinde de piept pe negustor şi îl aruncă în prăpastie.

Cade gozarul. Da' nu-i bogatul deprins cu suferinţa. Nu are trupul sprinten şi oţelit ca flăcăul.

Cade gozarul şi îşi zdrobeşte de stînci cîteva case. Cade, numai că lăcomia şi ura lui faţă de moţi nu-l lasă. Se ridică. Începe să se caţere. Ajunge şi el la locul unde îşi aveau cuibul acvilele.

Era pe înserat. Puii tocmai veniseră la cuib şi începuseră să povestească părinţilor cele văzute. «Aha — se gîndeşte gozarul — acum am să aflu tainele. Am să le aflu. Şi după ce-oi ieşi de aici, am să mă întorc cu mai multă putere împotriva moţilor. Aha ! Ce-o să-i mai despoi ! Aluna de aur — şi bobul de secară. Aşa am să le iau. Şi las' c-oi găsi eu ac şi pentru cojocul lui Ianci...»

Cum se gîndea aşa, aude prima acvilă că spune :

— Am aflat astăzi că un om fără inimă, un gozar, amarnic a mai flămînzit şi a chinuit pe moţii din satul de colea de pe rîu.

— Eu am aflat mai mult ! rosteşte a doua acvilă. Chiar adineauri m-a vestit vîntul, că omul acela s-ar afla aici sub cuibul nostru, cu gîndul să ne afle tainele.

— Dacă este aşa — zice cu mînie cea de a treia acvilă — omul acela trebuie să piară !

Se încrîncenă carnea de frică pe neguţătorul de aur. Atîta că scăpare nu mai are. Acvilele se reped cu ciocurile lor lungi şi încovoiate. Se reped asupra gozarului. Şi iacătă că moţii au scăpat pentru totdeauna de gozar !...

S-a dus vestea despre păţania neguţătorului de aur. Şi multă, foarte multă vreme nici un gozar n-a cutezat să se mai aşeze prin locurile acelea, să asuprească pe moţi.

Iar despre Ianci se povesteşte că el şi-a ţinut făgăduiala. S-a întors în satul de mocani în care-l aştepta Dafina, iubita lui soţie. S-a întors. Au avut mulţi copii împreună şi au trăit mulţumiţi pînă la adînci bătrîneţe...

CUPRINS

Premiul de proză „Ion Creangă“
al Academiei

Redactor de carte : **M. Stratulat**
Tehnoredactor : **P. Popescu**
Apărut 1974 ; Tiraj 21 800+100 legate
Bun de tipar 8 IV 1974
Coli de editură : 8,46 ; Coli de tipar : 10,5

Tiparul executat la Întreprinderea
poligrafică Galați
sub comanda nr. 625

Lei 5

Colecția locuri și legende

EDITURA PENTRU TURISM

... Citind cartea lui Alexandru Mitru, simți un imbold de întoarcere spre plaiurile cu păduri și cu băi de minereu de aur, ca să te scalzi în fîntîna de apă vie a poeziei ce nu a secat cîtuși de puțin pe acolo.

Orice ghid, orice hartă geografică și-ar lua cineva pentru a călători prin Munții Apuseni, nu le-ar descoperi farmecul deplin fără călăuza de basm ce-i oferă cartea lui Alexandru Mitru.

M. BENIUC